

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 33 (3027)
15 жніўня 1980 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

Першы сноп новага ўраджаю!

Гэты здымак зроблены некалькі дзён назад на зачынках у саўгасе «Врэсці».
На пярэднім плане — ударніца леташняга жніва Вольга Мартысюк.

Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

Увага: ідзе рэйд

Калегія Міністэрства культуры БССР, сакратарыят Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў, сакратарыят ЦК ЛКСМБ, калегія Міністэрства сельскай гаспадаркі БССР і Дзяржаўны камітэт БССР па кінематографіі прынялі пастанову аб правядзенні рэспубліканскага рэйду-праверкі ходу рамонтна-добраўпарадкавання тэрыторый і падрыхтоўкі да работ у зімовы перыяд культасветустановаў.

У пастанове адзначаецца, што такія рэйды-праверкі сталі ў рэспубліцы традыцыйнымі. Павысілася ўвага мясцовых саветаў, прафсаюзных і камсамольскіх органаў, органаў культуры, кінафіліяў, сельскай гаспадаркі, гаспадарчага і грамадскага актыву да пытанняў паліпашэння культурнага абслугоўвання працаўнікоў сяла. За апошнія два гады адрамантавана 4509 сельскіх клубаў і бібліятэк, у тым ліку 1277 — капітальна. Многія культасветустановы папоўніліся новым абсталяваннем, музычнымі інструментамі, сцэнічнымі касцюмамі, палепшыліся жыллёва-бытавыя ўмовы работнікаў культуры.

Разам з тым, у шэрагу раё-

наў рэспублікі некаторыя культасветустановы не добраўпарадкаваны, не адрамантаваны. Таму пастанова абавязвае арганізаваць у ходзе рэйду, які праводзіцца ў ліпені — лістападзе, комплексныя правёркі гатунасці сельскіх устаноў культуры да работ у асенне-зімовы перыяд з удзелам прадстаўнікоў зацікаўленых ведамстваў і арганізацый. Установам культуры, сельскай гаспадаркі, кінафіліяў аблвыканкому, абкомам прафсаюзаў, абкомам ЛКСМБ неабходна прыняць канкрэтныя захады па завяршэнні да 1981 года добраўпарадкавання сельскіх устаноў культуры і памяшканняў, дзе праводзіцца паказ кінафільмаў. У пастанове гаворыцца, што неабходна арганізаваць правёрку ўсіх сельскіх культасветустановаў, незалежна ад іх ведамскай прыналежнасці, з шырокім асяццеленнем ходу рэйду сродкамі мясцовага друку, радыё і тэлебачання. Трэба шырокі выкарыстоўваць вопыт Нараўлянскага раёна Гомельскай вобласці па далучэнні грамадскіх, камсамольскіх і моладзі да будаўніцтва, рамонтна-добраўпарадкавання і афармлення сельскіх устаноў культуры.

Раніца. Раўчукамі сцякаецца да праходнай гаманке людское мора. Прывітання, смех, абмен апошнімі навінамі на хаду — звычайная рабочая раніца. І кожны дзень у гэтым людскім моры можна бачыць невысокага, моцна складзенага чалавека. Вось так ужо трыццаць гадоў запар пачынаецца рабочы дзень брыгадзіра, токара цеха № 3 Мінскага вытворчага аб'яднання імя У. І. Леніна, Героя Сацыялістычнай Працы Дзмітрыя Іванавіча Чарвякова.

У гэтка чалавека цікавы і ў той жа час звычайны для многіх людзей яго пакалення лёс. Беспрытульнае дзяцінства, дзіцячы дом, вучоба, вайна, якая кідала яго па нямецкіх тылах на Украіну, у Беларусь, Польшчы, Чэхаславакію. Яго ратныя подзвігі адзначаны ордэнам Леніна. А ў 49-м годзе Дзмітрый Іванавіч Чарвякоў назаўсёды звязаў свой лёс з заводам, з электрацэхам.

Ішлі дні і гады. Здавалася, часам, што дні былі занадта будзённымі, аднак жа ўсё ажыццёўлена ў кожным з іх вырастаў адна вялікая справа. У 1974 годзе за шматгадовую без-

АБАВЯЗАК КОЖНАГА

дакорную працу токару Чарвякову было прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы.

Многа ў яго жыцці было пяцігодак. Кожная — асаблівая, памятная. Чарвякоў быў дэлегатам XXV з'езда партыі, сёння ён разам з усімі з гонарам успрыняў вестку аб будучым XXVI з'ездзе КПСС. Яго слова — гэта роздум аб зробленым у дзесятай пяцігодцы, роздум аб часе.

— Відавочна, напярэдадні XXVI з'езда КПСС кожны савецкі чалавек задае сабе пытанні: «Які мой асабісты ўклад у здзяйсненні пяцігодкі? Які мой падарунак чарговым партыйнаму форуму?»

Адказаць на гэтыя пытанні можна адназначна: твой асабісты ўклад — гэта штодзённая, шырая праца, сапраўды камуністычныя адносіны да свайго рабочага абавязку. Вялікае заўсёды складаецца з малага. Я вось падлічыў, што сёння на маім рабочым календары — верасень 1981 года. З пачатку пяцігодкі эканомію чорных і калюрых металаў на 1900 рублёў, падаў 6 рацпрапаў з эканамічным эфектам 1425 рублёў, падрыхтаваў трох маладых рабочых. Лічы, можа, і не вельмі вялікія, але ж важна тое, што стаіць за імі. Можна падрыхтаваць аднаго або некалькіх вучняў, але галоўнае — гэта перадаць ім адносіны да справы, да рабочага звання, пастаянна адчуваць адказнасць за сваю працу.

Удумайцеся: толькі сёння ў нашым аб'яднанні сотні чалавек працуюць ужо ў лік будучай пяцігодкі, — значыць, кожны з іх уносіць уклад у агуль-

ны поспех калектыву. Усе яны паказваюць асабісты прыклад творчых адносін да даручанай справы. А гэта асабліва важна ў цяперашні час, калі ўсё больш колькасць вытворчых калектываў уключаецца ў сацыялістычнае саборніцтва за дастойную сустрэчу XXVI з'езда партыі, калі зноў пераглядаюцца і ўзважваюцца ўсе магчымае і ўдарнага фінішу пяцігодкі. Так, наша брыгада ў пачатку года прыняла абавязальства завяршыць гадавое заданне да Дня энергетыкі. Нядаўна мы вырашылі наблізіць гэтую дату — да 7 лістапада. Дзятрынавае завяршэнне праграмы апошняга года пяцігодкі і будзе нашым працоўным падарункам XXVI з'езду КПСС.

Я памятаю незабыўныя дні XXV з'езда партыі, дэлегатам якога я быў. Усе мы адчувалі сваю далучанасць да гэтай галоўнай падзеі краіны, гарача абмяркоўвалі важнейшыя матэрыялы з'езда. Мы ведалі, што ўсёвеліччя планы пяцігодкі кожны з нас будзе выконваць на сваім рабочым месцы.

Вось і цяпер. Пройдзе нямнога часу — і ўвесь савецкі народ будзе прымаць новыя планы — планы адзінаццатай пяцігодкі. Яна стане новым крокам на шляху будаўніцтва камуністычнага грамадства. А ў аснове паспяховага ажыццяўлення гэтых планаў ляжыць высокапрадукцыйная і якасная праца на карысць нашай Радзімы. Менавіта ў ім — аснове паспяховага завяршэння апошняга года дзесятай пяцігодкі, залог пяцігодкі будучай. І гэта сёння добра разумею я і мае таварышы па працы.

БЕЛАРУСКАЯ КНИГА — У МАЛДАВІ

Вершы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Танка гучалі 12 жніўня ў Дзяржаўнай бібліятэцы Малдаві на трох мовах — рускай, беларускай і малдаўскай. Тут адкрылася выстаўка кніжных навінак Беларусі.

твораў У. І. Леніна на беларускай мове; 12-томная энцыклапедыя рэспублікі, кнігі і альбомы па мастацтве.

СЕМІНАР КУЛЬТАСВЕТНІКАЎ

У Клічаве адбыўся трохдзёны рабінны семінар работнікаў устаноў культуры. На ім вялася шырокая гаворка аб стане культурна-масвай работы ў раёне і шляхах яе паліпашэння. З дандадам выступіў загадчык аддзела прапаганды Клічавскага РК КПБ К. Харчанка. Былі праведзены заняткі па секцыях.

Падвядзенне вынікаў семінара адбылося ў калгасе «Камсамолец», дзе ўдзельнікі семінара прысутнічалі на тэматычным вечары «Ад усёй душы», прысвечаным ушанаванню перадавікоў вытворчасці, ветэранаў вайны і працы.

ТАСС.

Памяці А. Ільінскага

На доме № 23 па вуліцы Суворова ў Віцебску з'явілася мемарыяльная дошка. Яна расказвае пра тое, што ў гэтым будынку з 1952 па 1967 год жыў адзін з вядучых акцёраў

Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа, народных артыст ССР Александр Канстанцінавіч Ільінскі.

А. АРБЕНІН.

ВЫСТАЎКА У ПАЛАЦЫ

Больш чым два тыдні тэкстыльшчыкі Аршанскага ордэна Леніна льнокамбіната і жыхары горада мелі магчымасць знаёміцца з творами самадзейнага мастака У. Жытнова. Экспазіцыя яго карцін дэманстравалася на выстаўцы ў Палацы культуры тэкстыльшчыкаў.

Прырода ў іх светлая, святлоная: «Зімовы вечар», «Хмурае неба». Прыемнае уражанне пакідаюць партрэты «Маці», «Стары балшавік», «Ветэран».

М. ПАНИМАШЧАНКА.

УЗНАГАРОДА КРЭПАСЦІ

Музей Брэсцкай крэпасці папоўніўся яшчэ адной рэліквіяй: на захоўванне перададзена Ганаровая грамата Вярхоўнага Савета Грузінскай ССР, якой узнагароджаны мемарыяльны комплекс «Брэсцкая крэпасць-герой».

удастоены за шматгадовую плённую пошукавую работу па ўстанавленні імяў герояў, загінуўшых смерцю храбрых у баях за Радзіму, у тым ліку воінаў з Грузіі, за заслугі ў ваенна-патрыятычным выхаванні працоўных.

БЕЛТА.

Вернісажы ў Віцебску

У Віцебску адкрылася выстаўка твораў маладых мастакоў, прысвечаная 60-годдзю ЛКСМБ. Яе дэвіз: «Малодосць. Творчасць. Сучаснасць». На выстаўцы прадстаўлены работы 28 аўтараў, якія расказваюць аб працоўных буднях камсамольцаў Прыдзвінскага краю.

«Віцебшчына спартыўная» — так называецца выстаўка, якая адкрылася ў абласным краязнаўчым музеі. Звыш 500 унікальных фатаграфій і экспанатаў расказваюць аб гісторыі развіцця фізічнай культуры і спорту. Дэманструюцца матэрыялы аб спартыўных дасягненнях першых вядомых майстроў Прыдзвіншчыны А. Фёдарова, Н. Кабыш, Ф. Лістапада.

Ю. КРАЕУ.

ВІНШУЕМ!

За заслугі ў развіцці савецкага музычнага мастацтва і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета ССР узнагародзіў музычнага сацыяліста Цітовіча Генадзя Іванавіча ордэнам Дружбы народаў.

У ЦЭНТРЫ ўВАГІ—СЁННЯШНІ ДЗЕНЬ

Кнігі з маркай рэспубліканскага выдавецтва «Беларусь» — выданні самага рознага профілю: вытворча-тэхнічнага і медыцынскага літаратура, па фізікультурна-спорце і па выўленчым мастацтве, музычная і фатавыданні. Аднак асноўнае месца ў тэматычных планах усё ж займаюць кнігі грамадска-палітычнага кірунку. Творы К. Маркса, Ф. Энгельса, У. І. Леніна, зборнікі прамоў, выступленняў, прац Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Л. І. Брэжнева, матэрыялы партыйных з'ездаў і пленумаў, кнігі, у якіх раскрываецца кіруючая роля Камуністычнай партыі Савецкага Саюза на розных этапах камуністычнага будаўніцтва, а таксама тыя, што абагульняюць вопыт КПБ па мабілізацыі працоўных рэспублікі на выкананне рашэнняў з'ездаў і заданняў пяцігодак, літаратура, якая прапагандуе савецкі лад жыцця і выкрывае сучасных рэвізіяністаў, буржуазных саветолагаў — усё гэта выдаецца грунтоўна, на высокім ідэйна-мастацкім і навуковым узроўні.

Прыбывілася клопатаў у выдавецкіх работнікаў цяпер, калі паўсюдна разгарнулася падрыхтоўка да XXVI з'езда КПСС. Яны робяць усё для таго, каб запаланаваны да з'езда кнігі выйшлі своечасова, у добрым мастацкім афармленні, на высокім паліграфічным узроўні.

Некаторыя з гэтых выданняў ужо прыйшлі да чытача. Сярод іх — зборнік нарысаў лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР М. Керногі «Па ленинскіх запаветах працуем і жывём», брашура М. Жыльскага «Спаборніцтва — школа выхавання».

Многія выданні знаходзяцца ў рознай стадыі падрыхтоўкі: рыхтуюцца ў набор рукапісы, вычытваецца каректура.

Аб рабоце калектыву над перадз'ездаўскімі выданнямі мы папрасілі расказаць галоўнага рэдактара выдавецтва А. ДРАЗДА.

— Выпуск такой літаратуры, — сказаў Ануфрыў Ермалавіч, — у нас вядзецца па трох асноўных кірунках. Першы з іх — выданне кніг, якія расказваюць пра работу партыйных і камсамольскіх арганізацый, ідэалагічных работнікаў рэспублікі па выкананні гістарычных рашэнняў XXV з'езда КПСС і наступных пленумаў партыі. У першую чаргу сюды трэба аднесці дзве калектывныя манатрафіі, падрыхтаваныя супрацоўнікамі Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ. У адной з іх — «Партыйная работа ў аб'яднанні» — аналізуюцца формы і

метады ідэалагічнай і арганізацыйна-партыйнай работы ў прамысловых і аграрных аб'яднаннях Беларусі. Другая — «Павышэнне ролі пярвічных арганізацый партыі» — мае падзаглавак «З вопыту дзейнасці КП Беларусі на этапе развіцця сацыялізму» і асвятляе дзейнасць партыйных камітэтаў у вырашэнні надзённых задач развіцця эканомікі, навукі і культуры, а таксама ў камуністычным выхаванні працоўных.

Працягваем выданне серыі «У дапамогу сакратарам партарганізацый». Яе папоўнілі ўжо кнігі «Партыйная арганізацыя і насценны друк» Б. Ульянкі і «Унутрыпартыйная дэмакратыя і дысцыпліна» В. Кудрашова.

Карыстаецца папулярнасцю ў партыйнага актыву, ідэалагічных работнікаў і серыя «З вопыту ідэалагічнай работы». Намеснік сакратара парткома Баранавіцкага баваўнянага камбіната З. Бруцкая дзеліцца вопытам вуснай палітычнай агітацыі на адным з перадавых у рэспубліцы прадпрыемстваў (кніга «Абуджаць думкі, заклікаць да дзеяння»). Аб тым, як Пінскі гарком партыі і пярвічны партыйны арганізацыйны горада наладжваюць масава-палітычную работу на месцы жыхарства расказваюць А. Леанавец і А. Кудранок (кніга «Даходзіць да кожнага»).

У 1979 годзе мы пачалі выданне серыі «Аграрная палітыка КПСС у дзеянні», у якой растлумачваюцца і прапагандуюцца рашэнні ліпенскага (1978) пленума ЦК КПСС. Лёгкі выйшлі тры брашуры, чатыры рыхтуюцца сёння — «Арганізатарская і ідэйна-выхаваўчая работа на сяле» Г. Грэна, «Сельскае будаўніцтва — важнейшы рычаг эканамічных і сацыяльных праблем» В. Даніленкі, «Сацыялістычнае саборніцтва на сяле» Я. Курыленкі і «Спецыялізацыя і кааперацыя сельскагаспадарчай вытворчасці» С. Шарэцкага.

Другі кірунак у выдавецкай рабоце — прапаганда перадавога вопыту. У нас выходзіць шмат выданняў, у якіх абагульняецца вопыт перадавых прадпрыемстваў, перадавікоў, наватараў, расказваюцца пра тых, хто не толькі дамогся высокіх працоўных паказчыкаў, але і наогул уасабляе ў сабе лепшыя рысы савецкага чалавека. Гэта — манатрафіі, зборнікі нарысаў, рэпартажаў.

«У імя вялікай мэты» — так называецца зборнік, у якім асвятляецца дзейнасць КПБ па мабілізацыі рабочага класа рэ-

спублікі на выкананне рашэнняў XXV з'езда КПСС. Вопыт работы прамысловых прадпрыемстваў па ўмацаванні працоўнай дысцыпліны абагульняюць Б. Данцоў і В. Кавалеўскі ў кнізе «Дысцыпліна працы і эфектыўнасць вытворчасці». Сацыяльна-эканамічны дасягненні і перспектывы росту саўчаснага вытворчасці на аснове рашэнняў XXV з'езда КПСС і ліпенскага (1978) пленума ЦК КПСС паказваюцца ў манатрафіі Л. Бароўкі «Умацаванне і развіццё саўгасаў». «Прага вышыні» — публіцыстычны расказ М. Шыманскага пра тых, хто паказвае прыклад у працы за паспяховае выкананне планаў пяцігодкі, рыхтуе свае дастойныя падарункі новаму партыйнаму з'езду.

І, нарэшце, выданні, у якіх асвятляюцца тэарэтычныя пытанні палітыкі партыі. У прыватнасці, мы пачалі выпуск новай серыі «Палітыка КПСС — уасабленне ленинізму». Тры кнігі выйдуць да пачатку XXVI з'езда партыі — «Ленинізм — марксізм нашай эпохі» Ц. Саладкова, «Савецкі чалавек: маральны і духоўны вопыт» Л. Гуцаленкі і «Грамадства развіцця сацыялізму» А. Самаля.

Кандыдат эканамічных навук М. Карней у кнізе «Правэрана жыццём» паказвае, як на практыцы прымяняюцца ленинскія прынцыпы партыйнага кіраўніцтва эканомікай развіцця сацыялізму.

У зборніку «Камуністычны ідэал і савецкі лад жыцця», напісаным калектывам вучоных і партыйных работнікаў рэспублікі, даследуюцца формы і шляхі ўздзеяння камуністычнага ідэалу на фарміраванне патрэбнасцей і інтэрсаў людзей, развіццё іх сацыяльнай актывнасці, абагульняецца вопыт ідэалагічнай работы КПБ па камуністычным выхаванні працоўных, па комплексным падыходзе да гэтай важнай справы.

І. Марчанка і Л. Лыч напісалі навукова-папулярную кнігу «Вядучая сіла» — пра рабочы клас Беларусі на сучасным этапе, яго авангардную ролю ў павышэнні сацыяльна-эканамічных задач камуністычнага будаўніцтва, у выкананні рашэнняў партыйных з'ездаў і пленумаў.

Выдавецкія планы, — сказаў у заключэнне А. Дрозд, — немалыя і адказныя. Але мы зробім усё, каб іх паспяхова выканаць. Дастойная сустрэча з'езда роднай партыі — справа ўсіх савецкіх людзей, у тым ліку і выдавецкіх работнікаў.

На стапелях Гомельскага суднабудаўніча-суднарамонтнага заводу імя 50-годдзя БССР — буксіроўшчыкі-штурхачы. Фота Я. КАЗЮЛІ.

У Савеце Міністраў Беларускай ССР

Аб мерах па паляпшэнні аховы, рэстаўрацыі і выкарыстання помнікаў гісторыі і культуры ў Беларускай ССР

У прынятай па гэтым пытанню пастанове Савет Міністраў Беларускай ССР адзначае, што Міністэрства культуры БССР, Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры сумесна з іншымі міністэрствамі і ведамі БССР, аблвыканкамі, навуковымі ўстановамі праводзяць значную работу па паляпшэнню аховы, рэстаўрацыі і выкарыстання помнікаў гісторыі і культуры.

Прыняцце законаў СССР і БССР «Аб ахове і выкарыстанні помнікаў гісторыі і культуры» стварыла новыя магчымасці для больш шырокага выкарыстання культурных каштоўнасцей у выхаванні савецкіх людзей, асабліва моладзі, у духу патрыятызму, адданасці ідэалам камунізму.

Узрастае роля помнікаў у ідэалагічнай і выхаваўчай рабоце, ажыццяўляемай грамадскімі, турысцкімі і экскурсійнымі арганізацыямі, музеямі, сродкамі масавай інфармацыі. Велізарнае грамадска-палітычнае значэнне ў гэтай рабоце належыць помнікам Уладзіміру Ільічу Леніну і яго саратнікам, помнікам, звязаным з гісторыяй - рэвалюцыйнымі падзеямі, важнейшымі этапамі сацыялістычнага і камуністычнага будаўніцтва.

У рэспубліцы ўлічана 17.500 помнікаў, з якіх 10.705 прынята пад дзяржаўную ахову. Акадэмія навуц БССР завяршае працу па складанню збору помнікаў гісторыі і культуры, навуковай пашпартаўнай помнікаў.

За апошнія гады ажыццяўлена рэстаўрацыя 36 помнікаў рэспубліканскага і мясцовага значэння. На базе рэстаўрыраваных помнікаў архітэктуры створаны музеі беларускага народнага мастацтва, рамёстваў і народных промыслаў у гарадскім пасёлку Заслаўі і ў спартыўным комплексе «Раўбічы». У горадзе Полацку завяршаецца стварэнне музейнай экспазіцыі і канцэртнай залы ў рэстаўрыраваным будынку Сафійскага сабора. У рэстаўрыраваных будынках помнікаў архітэктуры ў гарадах

Гродна, Гомелі, Кобрыне размяшчаюцца культурна-асветныя ўстановы.

Распрацоўваецца праектна-каштарысная дакументацыя на прыстасаванне помнікаў архітэктуры пад канцэртна-выставачныя залы і карцінныя галерэі ў гарадах Мінску, Магілёве, Пінску, Вілейцы, Навагрудку і іншых населеных пунктах.

Разам з тым, адзначаецца ў пастанове, у справе аховы, рэстаўрацыі і выкарыстання помнікаў гісторыі і культуры ў рэспубліцы ёсць сур'ёзныя недахопы. Выканкомы Саветаў народных дэпутатаў нярэдка мірацца з фактамі бездаказных адносін да выкарыстання і ўтрымання помнікаў, не праяўляюць належных клопатаў аб іх свечасовым рамонце і добраўпарадкаванні сумежнай з імі тэрыторыі. Для некаторых помнікаў архітэктуры і археалогіі не зацверджаны ахоўныя зоны.

У праектах генеральных планаў гарадоў і населеных пунктаў не заўсёды ўлічваецца горадабудаўнічая роля помнікаў, прапануецца знос будынкаў, якія маюць гістарычную і культурную каштоўнасць, недаацэньваецца існуючае прыродна-ландшафтнае асяроддзе, якое акружае помнікі. Слаба вядзецца работа па захоўванню і рэгенерцыі забудовы старажытных цэнтраў такіх гарадоў, як Гродна, Полацк, Навагрудак, Нясвіж і іншыя. Маюць месца факты парушэння заканадаўства аб ахове і выкарыстанні помнікаў гісторыі і культуры, несвоечасовых і няўважлівых адносін да пісьмаў працоўных і выступленняў друку па гэтых пытаннях.

Аблвыканкомы і Мінскі гарвыканком не прадугледжваюць выдзяленне мэтавым прызначэннем неабходных сродкаў і матэрыялаў для рэстаўрацыі помнікаў гісторыі і культуры, мала прыцягваюць мясцовыя падраднае арганізацыі да выканання гэтых работ, марудна вырашаюць пытанні прыстасавання помнікаў для культурна-асветных і іншых мэт. У радзе

месц да цяперашняга часу не зацверджаны перспектывныя планы рамонтна-рэстаўрацый і выкарыстання помнікаў.

Слабая матэрыяльна-тэхнічная і праектная база спецыяльных навукова-рэстаўрацыйных вытворчых майстэрняў Міністэрства культуры БССР. Маюць месца сур'ёзныя недахопы ў падрыхтоўцы і падборы кадраў рэстаўратараў.

Надаючы вялікае значэнне беражліваму захоўванню і актыўнаму выкарыстанню помнікаў гісторыі і культуры ў камуністычным выхаванні працоўных, Савет Міністраў Беларускай ССР прапанаваў Міністэрству культуры БССР, аблвыканкамі і Мінскаму гарвыканкаму, міністэрствам і ведамствам БССР, якія выкарыстоўваюць будынкi — помнікі гісторыі і культуры, сумесна з Інстытутам гісторыі і Інстытутам мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навуц БССР, Беларускай добраахвотнаму таварыству аховы помнікаў гісторыі і культуры, творчым саюзам і іншымі грамадскімі арганізацыямі прыняць дзейныя меры па ліквідацыі наяўных недахопаў у ахове, рэстаўрацыі, выкарыстанні і прапагандае помнікаў гісторыі і культуры.

Міністэрству культуры БССР, выканкамам Саветаў народных дэпутатаў, творчым саюзам рэспублікі, Беларускаму добраахвотнаму таварыству аховы помнікаў гісторыі і культуры, таварыству «Веды» Беларускай ССР трэба больш актыўна весці работу па прапагандае помнікаў гісторыі і культуры, выкарыстоўваючы яе ў інтарэсах паляпшэння ідэйна-палітычнага і маральнага выхавання працоўных, грамадзянскага і патрыятычнага выхавання моладзі.

Выканкомы Саветаў народных дэпутатаў, міністэрствы і ведамствы БССР павінны ўсямерна садзейнічаць больш актыўнаму прыцягненню грамадскасці да работы па выяўленню, ахове і прапагандае помнікаў гісторыі і культуры, заахвочваць ініцыятыву калектываў (Працяг на стар. 4).

РАЯЦЦА АРХІТЭКТАРЫ

Шмат цікавых грамадскіх будынкаў і цэлых ансамбляў узведзена ў апошнія гады ў Магілёве, Бабруйску, Горках, Асіповічах, Крычаве і іншых гарадах Магілёўскай вобласці. Арганічна ўвайшлі ў гарадское асяроддзе будынкi Магілёўскага абкома партыі і Бабруйскага гаркома КПБ, Палаца культуры вытворчага аб'яднання «Хімваланко». Вядзецца карэнная рэканструкцыя цэнтра Магілёва, будуецца дабротныя пасёлкі ў сельскай мясцовасці.

Сведчаннем творчых поспехаў дойлідаў вобласці з'яўляецца узнагароджанне шэрагу аб'ектаў дыпломамі 1-й і 2-й ступені рэспубліканскай будаўнічай выстаўкі, а пасёлкаў саўгаса «Вароніна» — Быхаўскага, саўгаса-набіната «Усход» — Магілёўскага, саўгаса-тэхнікума

«Жылічы» — Кіраўскага раёна і Прыдняпроўскай птушкафабрыкі — медалямі і дыпломамі ВДНГ СССР.

Аднак узровень архітэктуры і горадабудаўніцтва яшчэ не ў поўнай меры адпавядае сучасным патрабаванням. Якасць многіх праектаў і іх ажыццяўленне пакідае жадаць лепшага. Пра гэта ішла зацікаўленая размова на справаздачна-выбарчым сходзе Магілёўскай абласной арганізацыі Саюза архітэктараў БССР. Докладчык — старшыня праўлення, галоўны архітэктар Інстытута «Магілёўграмадзянпраект» — І. Фралоў і выступіўшыя ў спрэчках засяродзілі ўвагу на надзённых і перспектывных задачах дойлідаў і шляхах іх ажыццяўлення.

М. НОЖНІКАУ.

Сенанос на арашаемых землях у калгасе «Прагрэс» Мастоўскага раёна. Фота Г. УСЛАВАВА і А. ПЕРАХОДА (БЕЛТА).

МУЖНАСЦЬ НА ўСЕ ГАДЫ

«Пяць крокаў жыцця» — успаміны Мікалая Новікава, былога армейскага разведчыка, які за мужнасць і героіства ў гады Вялікай Айчыннай вайны быў удастоены звання Героя Савецкага Саюза. Першае выданне успамінаў, якое выйшла некалькі гадоў назад (літаратурны запіс Уладзіміра Юрэвіча), было з прыхільнасцю су-

стрэта чытачамі. І вось кніга зноў пабачыла свет у выдавецтве «Беларусь».

Інвалід Вялікай Айчыннай вайны М. Новікаў праўдзіва і аптымістычна расказвае аб сваім жыцці, аб таварышах, разам з якімі набліжаў светлы дзень Перамогі.

І. ФЕДАРАУ.

ЧАСОПІСЫ ў ЖНІўНІ «ПОЛЫМЯ»

З вершамі выступаюць М. Тани, Т. Раброва (пер. з рускай Я. Янішчыц), К. Кіразенка. З празаічных твораў чытачу прапануецца заканчэнне рамана П. Місько «Градабой», апавяданне Л. Калодзежнага «Паўлюк Самусік са Стаўроў», «Песні жыцця» П. Ж. Беранжэ пераклала Э. Агняцёт. «Чалавек, мараль, мастацтва» — публіцыстычны артыкул С. Лапцёнка. В. Мыслівец выступае з нарысам «Ліпеньскі ўзятан». Штрыхі да творчага партрэта народнага мастака СССР М. Савіцкага «Прызнанне» напісала Э. Пугацова. Раздзел «Крытыка і літаратуразнаўства» прадстаўлены артыкулам Ф. Куляшова «Апошні раман Івана Мележа», успамінамі А. Зарыцкага пра А. Твардоўскага і Я. Брыля пра Д. Кавалёва. Рэцэнзуюцца новыя кнігі. Пад рубрыкай «Культура мовы» публікуецца падборка В. Манарэвіча «З гаворак вёскі Купленкі».

«МАЛАДОСЦЬ»

Нумар адкрываецца вершамі І. Арабейкі. Пазізія прадстаўлена тансама творами В. Аколавай, С. Панізініка, вянком санетаў Я. Вераб'я. Чытач пазнаёміцца з апавяданнямі А. Жука, А. Цяжкага, У. Мехава, апавесцю М. Гіля «Пуд жыта». Да 60-годдзя камсамола Беларусі прыўрочана публікацыя матэрыяла А. Маціо і І. Канапацкага «Шчодры хлеб цаліны».

Змешчана «Хроніка камсамольскай славы» (лічбы і фанты). А. Бароўскі выступае з нарысам «Поле Радкевічаў». Эса У. Караткевіча «Сцюдзёная вясна, або 1000 год і 7 дзён» публікуецца да юбілею горада Турава. Друкуюцца артыкулы Р. Часновай, Т. Чабан, гумарэска П. Палітыкі і іншыя матэрыялы.

«БЕЛАРУСЬ»

Пад рубрыкай «Пытанне ставіць рабочы» змешчана праблемнае выступленне шліфавальшчыка Мінскага інструментальнага завода М. Каждана «Непрынальны хвіліны часу» аб рацыянальным выкарыстанні рабочага часу і адказ на пытанні, узнятыя ў ім, начальніка пададдзела зводнага плана і баланса народнай гаспадаркі Дзяржплана БССР І. Кучынскага. Друкуюцца нарысы Ф. Собаля «Уваскрэшэнне», апавяданні В. Найдзіна і Б. Стральцова, вершы В. Зуёнкі і З. Мінчанка. Пра народную артыстку БССР Г. Рыжкову расказвае Л. Фёдарова — «Каго чкае ў гасці вёска?». Пра адзін купалаўскі пераклад гаворыць у артыкуле «Несла слова дух эпохі» У. Казьбрун. В. Іпатава спрашае наведцаў музея беларускага народнага мастацтва ў Раўбічах — «Роздум пад крысам вясёлкі». Памочнік пракурора г. Мінска па справах непаўналетніх Г. Бляхарчук у артыкуле «Цяжкі падлетак. Чаму?» закранае праблемы выхавання; матэрыял прапануецца пад рубрыкай «Закон: правы і абавязкі». Народнаму артысту СССР Г. Цітовічу — 70. Слова пра яго гаворыць Ю. Семянкі — «Роднай песні адданы». «Шлях пачынаўся з вершаў» — штрыхі да творчай біяграфіі У. Галубіна, узноўленыя С. Пятровічам.

Рэцэнзуюцца зборнік успамінаў пра М. Лынькова «Святло яго душы», кнігі А. Адамовіча «Літаратура, мы і час», М. Лужаніна «Галасы пад выраем». «Знайзі свой вецер» — маналог маладошага навуковага супрацоўніка АН БССР, намесніка старшыні федэрацыі дэльтапланерскага спорту БССР А. Акімава, запісаны журналістам А. Лысаконем. У падборцы «У фотааб'ектыве — час» прадстаўлены работы В. Драчова, слова пра якога гаворыць А. Класкоўскі.

«НЕМАН»

Падборка вершаў М. Стральцова змешчана ў аўтарызаваным перакладзе В. Спрычанна. Пазізія прадстаўлена таксама падборнай твораў з кнігі А. Драчова «Твар твой». Друкуюцца апавесць Г. Шыкавай «Ларыса Паўлаўна», апавяданне А. Рыбана «Апошняя камандзіроўка» (пер. Ю. Канэ), заканчэнне рамана У. Градзема «Энджэл, Перл і Маленькі Бакон» (пер. з англійскай Н. Ветахінай і Э. Піцёрскай). Нарыс І. Дуброўскага «Буйнец коласу» пераклаў М. Сердзюкоў. Рубрыкай «Рэзервы працоўных» аб'яднаны матэрыялы «Хто «падыме» швейную іголку» Ф. Зайца і «Будаўнічыя спраў майстры» М. Шэляхава. Былы камандзір аднаго з палкоў Савецкай Арміі, які ваяваў і ў Берліне, Ф. Зінчанка вяртаецца да незабытых падзей — «Чырвоны колер Перамогі». «Старшыня Белсаўнарнома» — расказ У. Якутава пра М. М. Галадзедзю. Штрыхі да творчага партрэта народнага артыста БССР, кампазітара Я. Глебава прапануе В. Савіцкая — «Пазнанне сьме-адрыццё свету». Беларуска-украінскі ўзаемапераклад у лустры крытыкі аналізуе ў артыкуле «На стыку дзвюх літаратур» М. Гольберг. Есць падборка «Учора. Сёння. Заўтра».

Мікола МАЛЯУКА

Мы родам з рэвалюцыі

На плошчы Леніна
Чырвоныя
Сцягі і кветкі цешаць вока.
Я падымаю над калонаю
Дачку, каб бачыла далёка.
Усе мы родам з Рэвалюцыі!
За пакаленнем — пакаленне.
І год семнаццаты хвалюючы
Мы лічым годам нараджэння.
І тыя, што працуюць блізка,
І тыя, што ляжыць да зорак,
І тыя, што пад абеліскамі
Ляжаць, не зняўшы гімнасцэрак.
Жывём аднымі заветамі,
Ідзем даўно ў адных калонах —
Бацькі з партыйнымі білетамі
І дзеці ў гальштуках чырвоных.

Дачка махае ручкай кволаю,
Шчабеча на плячы, як птушка.
І я на плацце ёй прыколваю
Чырвоны бант.
Насі, дачушка!

Радоўка

Ты клічаш нас — адбыць радоўку,
Пакуль на пляц не выпаў снег.
Даеш старэнькую ватоўку,
А ў рукі —
Кош,
Рыдлёўку,
Мех.
Змяніўся, вёска, твой характар.
І мы змяніліся, радня.
Лягчэй дастанеш сёння трактар,
Чым плуг,
Калёсы
І каня.

Не ўломкі мы, не абібокі,
Тваёй, работніца, касці.
Закрыла бульба склеп глыбокі,
Каб зноў вясною прарасці,
Каб зноў на пляц паклікаць слухна:
Бацькі не ўправяцца адны...

Для нас
Галоўны клопат — служба,
А бульба — клопат выхадны.
Скідаем брудную ватоўку,
У лазні парымся падоўгу,
Адмыем рукі ад гразі.
Нарэшце!
Адбылі радоўку!
Застацца, вёска, не прасі!

Валасы Веранікі*

Лёс твой авеяны тайнай.
Як аблачынкі,

* Валасы Веранікі — Сузор'е.

Стагоддзі сплылі.
Можа, дзяўчынай звычайнай
Ты, Вераніка,
Была на Зямлі.

Бульбу з маці капала,
Прала кудзелю,
Мыла збанкі.
З кветка і траў на Купалле
Ткала прызнанне ў каханні —
Вянкі.

Хлопец загінуў у сечы.
Адкрасавалі вянкi на вадзе.
Ты, Вераніка,
У вечнасць
Шляхам Млечным
Пайшла ад людзей.

Моцна кахала, няйначай.
Стала Сузор'ем —
Не стала чужой.
Можа, мая зямлячка
З імем нянаскім,
З сялянскай душой.

Там жа,
У зорнай прасторы,
Сняцца табе сенажаці, лясы.
Пахнуць рамонкам,
Чаборам,
Версам пахнуць
Твае валасы.

Свецца ясныя вочы,
Гаснуць,
Замгленія дзённай журбой.
Не дачакаюся ночы,
Каб сустрэцца з Сузор'ем —
Табой.

Быццам з загадкавай вечнасці
Ты, Вераніка,
Адкрытая мной,
Вернешся Шляхам Млечным,
Станеш нявестаю,
Маці зямной.

Коні

У іх рэвалюцыя верыла.
Аратыя, і яны
Служыць ішлі ў кавалерыю
Ад плуга і бараны.

Праходзілі коні камісію.
Раўняліся коні на сцяг.
Іржалі, як быццам кляліся
Не спатыкацца ў баях.

На фронт, сцяжынкамі, полем
Спяшаліся зблізку, здалёк.
Атрымлівалі перад боем
Сухі салдацкі паёк.

Нібы не адчуўшы болю,
Падалі конь за канём,
Не прыгіналіся ў полі
Пад кулямётным агнём.

Сцякалі грывы; як хвалі,
У ямы. Журба ля магіл.
А раненых — камісавалі,
Назад адводзілі ў тыл.

Кармілі не з ясляў зліты,
Карміла іх поле і луг.
І зноў яны, інваліды,
Вясною ўпрагаліся ў плуг.

Пасцілі, бывала, без сена,
Не выкружлялі жывот,
Ішлі баразной сумленна
Пад ноканне ўдоў і сірот.

Хапае святла і блакіту.
Умеюць цаніць дабрыву.
Здавалася б, можна з граніту
Паставіць помнік каню.

А коні ўздыхаюць горна,
Коцяцца слёзы з вачэй —
Не на экскурсію ў горад
Вязуць іх, бясплужных гасцей.

За верную службу камбрыгу,
За шчырую працу штодня
Ну хоць бы ў Чырвоную кнігу
Занеслі, нарэшце, каня.

Аб мерах па паляпшэнні аховы, рэстаўрацыі і выкарыстання помнікаў гісторыі і культуры ў Беларускай ССР

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 3).

ваў прадпрыемстваў, арганізацый і ўстаноў у ажыццяўленні шэфства над імі, прымаць дзейныя меры па заўвагах і прапановах працоўных, накіраваных на паляпшэнне аховы і найбольш рацыянальнае выкарыстанне помнікаў.

Аблвыканкомам і Мінскаму гарвыканкому з удзелам Міністэрства культуры БССР і Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры неабходна рэстаўрацыі і прыстасавання помнікаў у 1981—1990 гадах, прадугледзеўшы першачарговую рэстаўрацыю помнікаў рэспубліканскага значэння з размяшчэннем у іх музеяў, карцінных галерэй, канцэртных і выставачных залаў, бібліятэк і іншых культурна-асветных і гандлёвых устаноў, а таксама дамоў творчасці, дамоў адпачынку, турыстычных і спартыўных баз; забяспечыць прыцягненне і выкарыстанне ва ўстаноўленым парадку сродкаў карыстальнікаў помнікаў, грамадскіх арганізацый і іншых крыніц фінансавання для работ па рэстаўрацыі і прыстасаванню помнікаў гісторыі і культуры і добраўпарадкаванню сумежных з імі тэрыторый; прыняць меры па паляпшэнню размяшчэння і ўмацаванню матэрыяльна-тэхнічнай базы рэстаўрацыйных участкаў у абласцях, стварэнню на іх аснове абласных рэстаўрацыйных майстэрняў.

Аблвыканкомам, Мінскаму гарвыканкому, Міністэрству культуры БССР, Дзяржбуду БССР з удзелам Беларускага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры прапанавана ўзмац-

ніць кантроль за захаванасцю помнікаў гісторыі і культуры, павысіць патрабавальнасць да арганізацый, якія карыстаюцца будынкамі - помнікамі, забяспечыць строгае захаванне Закона БССР «Аб ахове і выкарыстанні помнікаў гісторыі і культуры». На працягу 1980—1983 гадоў неабходна вызначыць ахоўныя зоны і зоны рэгулявання забудовы старажытных цэнтраў гарадоў Гродна, Віцебска, Гомеля, Магілёва, Брэста, Пінска, Навагрудка, Мсціслаўля, Слоніма, Ліды, Нясвіжа, а таксама ахоўныя зоны помнікаў гісторыі і культуры рэспубліканскага значэння і ва ўстаноўленым парадку прадставіць іх на зацвярджэнне.

Дзяржбуд БССР, Міністэрства культуры БССР, Віцебскі облвыканком і Полацкі гарвыканком абавязаны разгледзець пытанні комплекснай забудовы гісторыка-культурнага запаведніка ў горадзе Полацку і прыняць меры, якія забяспечылі б якаснае ўзвядзенне будынкаў і збудаванняў у гэтай зоне ў адзіным архітэктурна-мастацкім выкананні, а таксама добраўпарадкаванне тэрыторый, сумежных з гісторыка-культурным запаведнікам.

Савет Міністраў БССР устанавіў, што функцыі генеральнага праекціроўшчыка і генеральнага падраднага пры правядзенні кансервацыйна-рэстаўрацыйных работ на помніках гісторыі і культуры выконваюць спецыяльныя навукова-рэстаўрацыйныя вытворчыя майстэрні Міністэрства культуры БССР. Праектныя, будаўнічыя і рамонтныя работы нерэстаўрацыйнага характару выконваюцца на гэтых аб'ектах па дагаворах субпадраду іншымі праектнымі, будаўнічымі і

рамонтнымі арганізацыямі.

У выпадках перавозкі на гэтых аб'ектах будаўніча-рамонтных работ агульнага характару генеральным праекціроўшчыкам і генеральным падраднакам з'яўляюцца адпаведныя праектныя, будаўнічыя і рамонтныя арганізацыі. Пры гэтым спецыяльныя навукова-рэстаўрацыйныя вытворчыя майстэрні Міністэрства культуры БССР праектуюць і выконваюць рэстаўрацыйныя работы па дагаворах субпадраду.

Аблвыканкомы, Мінскі гарвыканком, міністэрствы і ведамствы БССР, якія выкарыстоўваюць будынкi — помнікі гісторыі і культуры, вызначаюць сумесна з Міністэрствам культуры БССР характар работ, якія пераважаюць на аб'ектах, падлягаючых рамонту, кансервацыі, рэстаўрацыі.

Міністэрству культуры БССР даручана ліквідаваць недахопы ў дзейнасці спецыяльных навукова-рэстаўрацыйных вытворчых майстэрняў, павысіць якасць выконваемых імі работ, прыняць меры па паляпшэнню іх фінансавання - гаспадарчай дзейнасці, павышэння кваліфікацыі кадраў і працоўнай дысцыпліны, паляпшэння вытворчых і бытовых умоў работнікаў, вызначыць патрэбнасць у кадрах рэстаўратараў, а таксама сумесна з Міністэрствам вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР, Дзяржаўным камітэтам БССР па прафесіянальна-тэхнічнай адукацыі арганізаваць падрыхтоўку спецыялістаў па правядзенню рэстаўрацыйных работ на помніках архітэктуры і рэстаўрацыі ўнікальных музейных каштоўнасцей. Шырэй выкарыстоўваць для падрыхтоўкі гэтых спецыялістаў магчымасці накіравання мола-

дзі па пазаконкурснаму прыёму ў адпаведныя навукавыя ўстановы краіны.

Дзяржплану БССР і Міністэрства культуры БССР пры распрацоўцы праекта плана эканамічнага і сацыяльнага развіцця на 1981—1985 гады неабходна прадугледзець выдзяленне капітальных укладанняў на развіццё вытворчай базы спецыяльных навукова-рэстаўрацыйных вытворчых майстэрняў.

Дзяржплан БССР сумесна з Міністэрствам культуры БССР будзе прадугледжваць, пачынаючы з 1981 года, у праектах пяцігадовых і гадавых планаў заданні па рамонт і рэстаўрацыі помнікаў гісторыі і культуры, ажыццяўляемых спецыяльнымі навукова-рэстаўрацыйнымі вытворчымі майстэрнямі, а таксама выдзяляць штогод 25 тысяч рублёў на правядзенне тэматычных навукова-даследчых работ па вывучэнню помнікаў гісторыі і культуры і распрацоўку метадыкі і тэхналогіі кансервацыйных і рэстаўрацыйных работ.

Фінансаванне работ па рамонт і рэстаўрацыі помнікаў культуры праводзіць у межах зацверджанага аб'ёму рамонтна-рэстаўрацыйных работ.

Дзяржплану БССР і Дзяржснабу БССР трэба прадугледжваць у гадавых планах эканамічнага і сацыяльнага развіцця рэспублікі выдзяленне Міністэрству культуры БССР матэрыялаў, абсталавання, транспартных сродкаў і механізмаў для забеспячэння работ па рамонт, рэстаўрацыі і кансервацыі помнікаў гісторыі і культуры.

Міністэрству прамысловасці будаўнічых матэрыялаў БССР і Міністэрству лясной гаспадаркі БССР даручана арганізаваць у 1980—1981 гадах выраб нестандартызаванай вялікамернай глінянай цэглы і дахавых гонтаў, забяспечваць пастаўку іх па заяўках Міністэрства культуры БССР для правядзення рэстаўрацыйных і рамонтных работ.

У мэтах паляпшэння захаванасці помнікаў драўлянай архітэктуры ў сельскай мясцовасці облвыканкомы, Міністэрства культуры БССР абавязаны не

дапускаць зносу старых драўляных будынкаў, якія могуць мець гістарычную, навуковую, мастацкую або іншую культурную каштоўнасць, да абследавання іх арганамі аховы помнікаў; ажыццяўляць у асобных выпадках ва ўстаноўленым парадку перанос помнікаў драўлянай архітэктуры ў перспектывы населеных пунктаў, а найбольш значныя з іх перавозіць, пачынаючы з 1981 года, на тэрыторыю рэспубліканскага музея народнай архітэктуры і быту; прыняць неабходныя меры, што забяспечылі б правядзенне ў 1981—1985 гадах рамонт і рэстаўрацыі ўсіх помнікаў у сельскай мясцовасці, якія знаходзяцца пад дзяржаўнай ахай.

У пастанове намечаны меры па паляпшэнню прапаганды помнікаў гісторыі і культуры. Дзяржаўны камітэт БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю, Міністэрства культуры БССР, Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры павялічаць выпуск кніг, альбомаў, буклетаў, глянцаў і паштовак аб найбольш значных помніках гісторыі і культуры. Дзяржаўны камітэт БССР па кінематаграфіі створыць у 1981—1985 гадах серыю дакументальных і навукова-папулярных фільмаў аб помніках гісторыі і культуры. Беларускаму добраахвотнаму таварыству аховы помнікаў гісторыі і культуры, Міністэрству культуры БССР сумесна з Міністэрствам вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР, Міністэрствам асветы БССР, Дзяржаўным камітэтам БССР па прафесіянальна-тэхнічнай адукацыі і Інстытутам мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР трэба ўзмацніць прапаганду ведаў аб помніках гісторыі і культуры і заканадаўства аб іх ахове сярод студэнтаў і навучанскай моладзі.

Міністэрству культуры БССР сумесна з Дзяржбудам БССР, Акадэміяй навук БССР і облвыканкомамі неабходна падрыхтаваць і зацвердзіць у 1981 годзе перспектывыны план замежных помнікаў, выкананых з недаўгавечных матэрыялаў.

КНИГАПІС

Я. БРЫЛЬ. Вітражы. На польскай мове. Варшава. «Чытальнік», 1979 г.

Польскі чытач любіць творы Яні Брыля. Пра гэта сведчаць выданні беларускага пісьменніка ў братняй краіне. У перакладзе на польскую мову выйшлі апавесць «У Забалоцці дзёне» (1953), зборнік апавяданняў «Глядзіце на траву» (1971), кніга апавяданняў і апавесцей «Свет далёкі і блізкі» (1974), апавесць «Ніжнія Байдуны» (1979). Польскі чытач знаёмы таксама з кнігай Я. Брыля, напісанай у сааўтарстве з А. Адамовічам і У. Калеснікам «Я з вогненнай вёскі...».

Нядаўна выйшла ў Польшчы новая кніга пісьменніка: «Вітражы». Пераклад яе Сакрат Яновіч. У анатацыі гаворыцца, што ў гэты зборнік увайшло шмат абразкоў, сентэнцый і літаратурных імпрэсій аб мастацтве, прыродзе, малых справах штодзённага жыцця і вялікіх праблемах, якія хваляюць сучаснае грамадства».

Г. ЯКАУЛЕВА.

САМАЯ ГАРОВЧАНКА

Вольга Таліна

Т. ГАРОВЧАНКА. «Вольга Таліна». Крытыка-біяграфічны нарыс. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1980.

Імя гэтай антрысы пазначана ў летапісе станаўлення і славы таго сузор'я артыстаў, што складала некалі трупі Першага БДТ і сёння мае крылатую папулярнасць як калектыву купалаўцаў. Творчы шлях В. Таліны — гэта спэцыфічнае і ўвасабленне самых разнастайных характараў, гэта галерэя сцэнічных вобразаў у сучаснай драматыцы і ў класічных шэдэўрах. Тэатразнавец Т. Гаровчанка ўпершыню сабрала і прааналізавала ўсе, што было зроблена антрысай у садружнасці з выдатнай рэжысурай купалаўцаў на чале з Е. Міровічам і з ансамблем сапраўдных майстроў рэалістычнага мастацтва. Чытачы знаёмыя з лабараторыяй стварэння псіхалагічна загалубленых персанажаў і пэдагагічнаму ідэяў тыпаў; у адных ролях В. Таліна выхадзіла з асабістага мастакоўскага «я», у іншых набліжалася да вобраза, знаходзячы фарбы для кантрастнага акцёрскага пераўвасаблення. Падрабязна і малюніча паказвае гэта Т. Гаровчанка, аднаўляючы спектаклі «Мост», «Ваўкі і авечкі», «Апошнія», «Сям'я койна старасць», «Сям'я Вішнёвы сад». Вельмі цікавы падрабязнасці працэсу асэнсавання ролі і пастаўчанай ідэі акцёрам-вынаўцаў паведамляе сама Вольга Уладзіміраўна, на гутаркі з якой спасылкаецца аўтар нарыса. Багатыя цытаты з перыядычнага друку, з водгукаў на прэ'еры спектакляў з удзелам В. Таліны таксама надаюць кнізе панарамнае гучанне.

В. ІВІН.

МЫ ЧАСТА ГАВОРЫМ пра сувязь пісьменніка з жыццём як пра нейкую адметную якасць яго таленту. Хоць, шчыра кажучы, які ж гэта пісьменнік, калі не звязаны з жыццём свайго народа, калі не жыве яго надзвычайнымі праблемамі. Кожная новая кніга Ігната Дуброўскага — новы прыклад натхнёнага служэння вёсцы, з якой ён выйшаў і якой прысвяціў усё свядомае жыццё вучонага і пісьменніка. Людзі вёскі, што гэтак тонка рэагуюць на пых часу, насяляюць і новую кнігу яго нарысаў. Гэта як бы

кі стэп, на парадак дня ставіцца задача — скасаваць брыгады і стварыць вытворчы ўчасткі. Пабураны брыгадныя межы, арганізаваны цэхі — земляробчы, жывёлагадоўчы, механізацыі. Нараджаецца новы від вытворчых адносін між людзьмі — індустрыяльны, як яшчэ адна магістраль навукова-тэхнічнага прагрэсу на вёсцы.

Праз вобразы людзей пошуку, здольных узважаць канкрэтныя акалічнасці, праз раскрыццё няўрымслівых характараў аўтар рэалізуе адметнасць нашага часу, калі поспех

рарнік, нарысы тэхнічнымі і эканамічнымі дадзенымі, аўтар не здраджае таленту публіцыста-мастака, імкнучыся ўвесь час выяўляць самую сутнасць чалавечых узаемаадносін. Ён стварае запамінальныя вобразы людзей новага тыпу, якім па сіле скіроўваць навукова-тэхнічную рэвалюцыю ў правільнае рэчышча і здзяйсняць па ім рух наперад, каб браць усё больш складаныя перакаты, стварэння ўстойлівага мноства дзесяцігоддзі традыцыямі.

Высокую партыйную прыныцыповасць выяўляе аўтар у

твы развязаць усё новыя і новыя вузлы, якія стварае бясконца жыццё, скіраванае ў будучыню.

Час паставіў задачу пэўную, хоць і складаную — будаваць на вёсцы міжгаспадарчыя кааператыўныя прадпрыемствы на прамысловай аснове. Далейшае развіццё ленынскага кааператыўнага плана пачалося. «Паламаліся нашы першыя арбіты, будзем рабіць узлёт на новыя», — заўважае не без усмешкі начальнік раённага ўпраўлення сельскай гаспадаркі Белазораў. Гэтак узнік у раёне напатакаўшы вузкія межы тэрытарыяльных аб'яднанняў, хутка пераканаліся, што ў іх рамках стала цеснавата тэхнічнаму прагрэсу, і не тое што б'юць трывогу, просяць паратунку, а шукаюць самі выйсця «на новыя кругі». А менавіта ж такія людзі вызначаюць сённяшні змест нашага жыцця. На іх трымае курс грамадства. Не заўважаць іх не мае права літаратура. І. Дуброўскі выдзе разведку вобразаў сучаснікаў на самым прыэднім краі нашай рэальнасці.

Менш за ўсё захапляецца аўтар знешняй грандыёзнасцю маштабаў перабудовы, хоць не абмінае і вонкавы выгляд сённяшняга вёскі з яе новымі абрысамі, нязвыклым сілуэтам. Пісьменнік устурбаваны больш тым, як за ўсім гэтым вонкавым разгледзець таямніцы чалавечай душы, раскрыць характары людзей, зразумець ход іхніх думак. Новае жыццё перайначвае свядомасць, прымушае чалавека пераасэнсоўваць каштоўнае з ранейшага сацыяльнага вопыту, шмат у чым застарэлага.

Клопат аўтара кнігі «На новыя кругі» скіраваны на тое, каб убачыць напоўненасць справамі кожнага новага дня. Ён правільна робіць, што не фетышызуе ўзроссты матэрыяльны ўзровень жыцця чалавека працы, бо гэта ўсё-такі вытворнае ад умоў працы, якой ствараецца дабрабыт. Галоўныя змены ідуць у сферы вытворчага жыцця, яго і даследуе пісьменнік.

Не зважаючы на ўзрост, а можа, і дзякуючы назапашанаму за дзесяцігоддзі жыццёваму вопыту, І. Дуброўскі паранейшаму апантаны клопатамі земляробства. Апантанасць гэтая ў тым, што аўтар выбірае для паказу не артадаксальныя, а парадасальныя сітуацыі. Пра гэта сведчаць нават назвы некаторых раздзелаў: «З падбітым крылом на ўзлёце», «Адабралі радасць», «Атака мірных вышын», «Паламаліся арбіты», «Дзедаўская тэхніка», «Спалучэнне жорсткасці і пяшчоты» і іншыя. Грамадская сітуацыя набывае нечаканы паварот, прымушае чалавека рызыкаваць, у дзеянне ўступае сумленне, калі за кожны крок трэба адказваць асабіста.

Неяк спакваля, не выстаўляючы на паказ, І. Дуброўскі ўмее вылучыць з усяго жыцця гераічнае на пэўным этапе мэты, і такім чынам увесь рух да гэтай мэты раскрыць як гераічны, з пераадоленнем цяжкасцей, з узлёткамі і падзеннямі. У творчым арсенале пісьменніка заўсёды дзейнічае прынецп аб'ектыўнасці, калі аўтар не абмяжоўвае задачу толькі паказам, але пашырае яе да ўскрыцця прычын супярэчнасцей і недахопаў, што здараюцца яшчэ ў нашай рэальнасці. Прынецп аб'ектыўнасці вымагае ад аўтара ацэньваць не толькі поспехі людзей працы але і самі ацэнкі, бо пры гэтым якраз і пачынаюць дзейнічаць тыя фактары, якія панагаюць узважаць маральнае здароўе асобы, калектыву, пэўнай сацыяльнай групы. Гэтым і каштоўная творчасць Ігната Дуброўскага як мастака-публіцыста.

Уладзімір ЮРЭВІЧ.

аператыўная справаздача пісьменніка — камуніста за перыяд між XXV і наступным з'ездамі партыі. Гэта — вынік пісьменніцкай «пяцігодкі» — пасвойму напружанай, скіраванай на раскрыццё характара і велічы чалавека працы.

Здавалася б, што пісьменнік ужо ўсё, што меў сказаць пра свае адносіны да праблем меліярацыі і асваення асушаных зямель, сказаў. Сказаў у кнізе «Гамоніць Палессе» глыбока, праўдзіва, сумленна, сацыяльна востра і па-мастацку пераканаўча.

Ажно не. Нарыс «На новыя кругі», што даў назву ўсёй кнізе, закранае якраз гэтыя праблемы.

«Усё поле няшчадна парэзана канавамі ў розных напрамках, — заўважае аўтар, глядзячы вачамі маладога агранома на асушаныя палеткі калгаса «Ленінскі шлях». Пастаўскага раёна. — Дзялянкі як былі з тую куцоў аўчынку, такімі і засталіся. Нават горш стала... Там, дзе прайшла меліярацыя, вады на дзялянках стала яшчэ больш».

Чаму так? Гэтае пытанне не адступалася ад Барыса Кулічэчка, які пасля тэхнікума, адслужыўшы ў арміі, вяртаецца ў свой калгас, дзе некалі двойчы адбываў практыку і дзе ўзгарэўся смелай, нават рызыкаўнай ідэяй новай меліярацыі — скіраваць сцёк вады без канаў і тым самым павялічыць масівы ворнай зямлі, каб даць разгон новай, магутнай тэхніцы. Малады аграном паказаны заўзятым змагаром з фармалізмам у меліярацыйных работах.

Праз густыя цэрні абывкавасці прадзіраецца Кулічэчка, пакуль, як «арол з падбітым на ўзлёце крылом», не асядае зноў у тым жа «Ленінскім шляху», адчуўшы падтрымку першага сакратара райкома партыі Федарэнікі, які ўбачыў у прапанове калгаснага агранома паратунак ад таго, што «добры дзесятка калгасаў раёна сядзеў на расквашаных балотамі багатых мінеральных землях». Адзіства волі, смелых памкненняў і рашучых дзеянняў сельскай працаўнікоў, партыйных кіраўнікоў раёна аўтар паказвае пераканаўча, бо востра фіксуе сацыяльныя зрухі ў самай глыбіні грамадскіх нетраў, пільна заўважае ў сённяшняй рэальнасці парасткі заўтрашняга дня.

Эксперымент з меліярацый адкрывае новыя далягяды практычнай дзейнасці людзей сельскагаспадарчай вытворчасці і навукі. Пасля таго, як асушаныя землі калгаса былі пераўтвораны ў шыро-

агульнай справы вырашаюць асобы актыўнай творчай пазіцыі. Вырашэнне адной, здавалася б, усеахопнай праблемы спараджае новыя вузельчыкі ў ёй, якія трэба развязаць з роздумам, навукова абгрунтавана. «Не толькі па адукацыі змяніўся селянін, — заўважае пісьменнік. — Ён стаў калектывістам, ён жыве шырокім грамадскім жыццём, імкнецца ва ўсякім разе да яго». Узнікае задача касаваць водападзел паміж горадам і вёскай не толькі вонкава, але і знутры рэальнага жыцця, якое па ўмовах арганізацыі тэхналагічнага працэсу ўсё больш збліжаецца з прамысловым. Неяк сама сабой вынікае патрэба «пераходу сельскіх працаўнікоў на пнідзённыя рабочы дзень з двума выхаднымі». Гэтага вымагае няспынный духоўны рост вясцоўцаў.

У нарысе «На новыя кругі» І. Дуброўскі хоць і застаецца верным тэхніка-эканамічнаму падыходу да асэнсавання канкрэтнага жыццёвага матэрыялу, але ж не забываецца і пра чалавека. Больш таго, выхад у аўтара на чалавека амаль няспынный, асоба маладога агранома раскрываецца ў бескампрамісным змаганні за сваю ідэю, што завяршаецца абаронай навуковай дысертацыі. Ці не таму духоўны змест асобы выглядае крыху збедненым, аднабакова скіраваным у рэчышча аднаго клопату, а не выяўлення гарманічнасці свайго росту. Паказваючы героя на даволі працяглай дыстанцыі ад навучэнца да вучонага-агранома, аўтар залішне патраціўся на паказ тэхналогіі справы, чым самай справы ў чалавеку, уплыву працоўнай творчай дзейнасці на фарміраванне вызначальных рыс характара асобы, на яе духоўнае ўзвышэнне.

У другім нарысе з традыцыйнай назвай «Шырокім крокам» аўтар паставіў перад сабой задачу большага абсягу — паказаць, як людзі вёскі, засяценыя новым разгортваннем навукова-тэхнічнай рэвалюцыі, бяруць усё новыя псіхалагічныя бар'еры на шляху індустрыялізацыі вытворчага працэсу. Спыняючыся пэўна на арганізацыі жывёлагадоўчых вытворчых комплексаў у Аршанскім раёне, аўтар агляае тыя заканамерныя супярэчнасці, што аб'ядноўваюцца ў кардынальную праблему часу — буйная гаспадарка і дробная вытворчасць.

Некаторыя кіраўнікі гаспадарак пайшлі пратаптанай дарогай, напрыклад, механізаваў даенне кароў, «а ўсе іншыя работы гарбом бярэ», як кажуць калгаснікі. Патрэбны быў адрозніваць рэвалюцыйны падыход да важнай перабудовы на вёсцы.

Насычаючы, як вучоны-аг-

характары сакратара райкома Васіля Іванавіча Кагалёнка, патрабавальнага і аб'ектыўнага.

Управень з Кагалёнкам паказаны і старшыня калгаса Маскалевіч, які ў сваёй гаспадарцы робіць закладзіны першага ў раёне малочна-таварнага комплексу або, як кажуць людзі: «Ён сам шукае хаду калгаса наперад». Шукаць самому хаду наперад, выходзіць з перамогай над цяжкасцямі часу і ёсць адметная рыса сённяшняга працаўніка вёскі, якую б ролю ён ні выконваў у складаным механізме вытворчых і людскіх адносін.

Пераадоленне сельскімі працаўнікамі псіхалагічных бар'ераў, выкліканых небывала інтэнсіўнай перабудовай вытворчасці, складае галоўны чалавечы змест нарыса «Шырокім крокам». Аўтар умее схіліць для кожнага персанажа ледзь улоўнае, але вызначальнае яго характар перажыванне.

Вось як успрымае новае былі механізатар, які жадае трапіць у корпус «апалчэнаў» НТР. «Максім Паўлавіч, не зважаючы, што ў мяне валасы сівыя. Хачу вярнуцца ў строй. І не куды-небудзь, а на комплекс Пакуль яго, той комплекс змайструюць, то я і з новай тэхнікай асвойтаюся. Увесь жа век з машынамі знаўся». Гэткі разважаны блізкі да тых, што здараліся на фронце Вялікай Айчыннай, калі спісаныя ў запас воіны, дачуўшыся пра новае ўзбраенне, прасіліся вярнуцца ў строй. Пераемнасць баявых і працоўных традыцый жыве ў душы савецкага чалавека.

Хоць здараецца і іншае — збынтэжанаць перад новым, некаторая расчараванасць комплексами, як у былога старшыні калгаса «Ленінскі шлях» Шакуціна. Ён «прывык да гаспадарчай адасобленасці. Ведаеш свой калгас, і ўсё тут табе. Любому віду вытворчасці тут і пачатак і канец. А цяпер адна гаспадарка пачынае вытворчы працэс, другая завяршае яго. Залежыць ад другіх гаспадарак, мыкацца, збіраць тых бычкоў... Гаспадарчы настрой Шакуціна разбіўся аб новыя формы гаспадарання». Якое дакладнае слова — «разбіўся» настрой, інакш не прыдумаш, каб перадаць сісла натуральны стан калгаснага кіраўніка, што вычарпаў сябе цалкам.

Аднаго падтрымаць, другога пераканаць, трэцяга паўшчуваць — самы шырокі спектр душэўных фарбаў трэба мець сёння раённым кіраўнікам, каб здзяйсняць вялікія задумы партыі. Работнікі раённага маштабу якраз і паказаны ў нарысах У. Дуброўскага гэтакімі людзьмі, што га-

З ПІЛЬНАЙ УВАГАЙ СА-
ЧУ за выступленнямі ў
друку маладой паэтэсы
Галіны Каржанеўскай. У
1973 г. яна выдала першую
кніжку вершаў «На мове шчас-
ця». Там было нямала шчырас-
ці, непасрэднасці. Была і бес-
клапотнасць, няўменне бачыць
як са рознымі імгненні ў шпар-
ка бягучым часе.

...без роспачы глядку,
руною ўслед махаю
цяплю,
марозу,
і дажджу,
і верасню,
і маю.

Аўтарка запянялася тады пе-
рад загадкавай сілай слова, на-
важвалася запомніць і намаля-
ваць «позірк, хаду і голас»
сваёй гераіні.

Другая кніжка «Мой сад» з'я-
вілася праз тры гады. Сад, у
разуменні паэтэсы, — гэта паэ-
тычная творчасць, а паэт, —
садоўнік, які толькі на восені
зможэ падлічыць плён сваёй
працы. Г. Каржанеўская захпа-
лялася прыгажосцю роднай
зямлі, паэтызавала пачуцці
жанчыны-маці, змагалася за
чысціню чалавечых адносін.

Цяпер чытаем новы зборнік
вершаў Г. Каржанеўскай «Зва-
ны гадоў». Варта ўхвалы такая
стабільнасць, непаспешлівасць

Г. Каржанеўская. Званы га-
доў. Зборнік паэзіі. Мінск.
«Мастацкая літаратура», 1980.

у рабоце і рэалізацыі яе выні-
каў. Нярэдка ў нашай бягучай
крытыцы гаварылася пра дру-
гую кніжку аўтара, пра тое, што
яна не заўсёды бывае лепшай
за першую, якая рыхтуецца
доўга і з вялікімі цяжкасцямі
прабівае сабе дарогу. А трэ-
цяя? Трэцяя з большай пэўна-
сцю выяўляе творчае аблічча

нашай этычнай культуры,
агульнага ўкладу жыцця. У
гэтым сэнсе найбольш прыця-
вае нашу ўвагу паэма «Субо-
та», трэцяя і, бадай, самая
змястоўная ў творчасці Каржа-
неўскай. Эпіграфам да яе ўзя-
та народнае выслоўе: «Нядзеля
з панядзелкам, аўторак з сера-
дой, чацвер з пятніцай, а субо-

Моцна трымаецца сама і га-
дуе сына. Вядома ж, ёй нялёг-
ка. Дома пуста, самотна, не ўсе
ідзе гладка і ў вялікай агуль-
най гаспадарцы, асабліва ў час
жніва, уборкі. А тут яшчэ абра-
воры суседак, больш удачлі-
вых, чым яна, жонка. («Не да-
гаджала мужу, таму і трос, як
грушу... З бутэлечкі «чарніла»

прытворствам, падманам, ра-
біць толькі выгляд, што шчаслі-
вая. Яна прайшла праз расчара-
ванасць, горыч і зрабіла выбар.
Гордая, незалежная ў сваіх
думках і адчуваннях, яна ча-
сам нудзіцца, сумуе, ведае, што
і восень яе не за гарамі. І па-
варожыць, і паплача ўпотаі.
Вырасшы ў сваім народным

ДАСКАНАЛАСЦЬ, НЯЎЛОЎНАЯ ПТУШКА...

аўтара, сведчыць аб яго по-
ступе, сваім, знойдзеным шля-
ху, аб тым, што ён невыпадко-
вы чалавек у літаратуры.

Трэцяя кніжка Г. Каржанеў-
скай якраз і адпавядае гэтым
меркам. Тут мы бачым творчы
рост паэтэсы, глыбейшае яе
раскрыццё як асобы, здагадку
і выснову, што паэт не можа
ўвесь час гаварыць толькі «на
мове шчасця». А галоўнае тое,
што ў паэтэсы цвёрда вызна-
чылася свая, арганічная для яе
тэма, якая стала цэнтральнай,
набыла новы абсягі і грані, —
гэта лёс жанчыны і яго залеж-
насць ад унутранай культуры
людзей, бліжэйшага асяроддзя,
ад сацыяльнага і маральнага
стану грамадства, ад вышыні

та адна». Гэта празрыстая але-
горыя прыкладваецца да кан-
крэтнага лёсу жанчыны, калгас-
нага агранома, якой не пашан-
цавала ў замужжы. За канк-
рэтным, індывідуальным лёсам
ёсць роздум аб шчасці, што хо-
дзіць па кручастым сцежкам,
ёсць прастора і далечыня.

Субота, асноўная гераіня паэ-
мы, ведае і любіць сваю рабо-
ту, заклапочана грамадскімі
справамі, паляпшэннем дабра-
быту людзей. Паэтэса спрабуе
паказаць яе праз асноўную
справу, професію, у непасрэд-
ных дачыненнях з людзьмі.

Запоўненыя справамі дні,
Як мёдам — пчаліныя соты.
Трымаецца моцна Субота,
У зямельцы яе карані...

трагедыю рабіла»). Шкадавалі
яе і сына, якому патрэбен баць-
ка, здзіўляліся, што ў такім
стане яна «трымае голаў вы-
сока».

Спачатку мы бачым гераіню
паэмы як бы вачамі жанчын-
суседак. Кожная з іх судзіць і
радзіць па-свойму, спачуваль-
на, зычліва або з пачуццём
уласнай перавагі. А далей Кар-
жанеўская ўводзіць маналогі
Суботы, у якіх тая раскрыва-
ецца знутры, гаворыць і думае
ўслых. З яе думкамі і перажы-
ваннямі салідарызуецца і аў-
тарка, называе яе сяброўкаю,
сястрою. Субота ўпэўнена: ле-
пей быць адной, чым з нягод-
ным мужам і чалавекам, быць
такой, як ёсць, чым займацца

асяроддзі, аграномка-Субота
не выракалася старых звычак і
абрадаў, асабліва тых, якія да-
юць падтрымку і суцяшэнне.
Яна моцная духам, стойкая,
любіць жыццё і верыць у яго
справядлівасць. Бывае і найна-
рамантычнай, летуценнай: ле-
піць у марах вобраз каханага
з лепшых чалавечых якасцей,
дадае ад сябе каму злосці, каму
весеялосці, каму цявразасці,
адвагі, высакардства.

Маналогі Суботы перамя-
жаюцца аўтарскімі каментар-
ыямі, роздумам аб лёсе жан-
чыны, які ўсё яшчэ спараджае
і будзе спараджаць нямала
проблем. Паэтэса задумваецца,
як жыць жанчыне, каб найлепш
раскрыць свае ўнутраныя маг-

ЦІ ТРЭБА БАЯЦЦА «ЧУЖЫХ» КЛАСІКАЎ?

Алесь АДАМОВІЧ

Падлічана, што з 591 рэцэнзіі, якія
ў 1977 годзе паявіліся ў рускіх газетах і
часопісах, толькі тры былі адмоўныя.
Пры гэтым мелася на ўвазе і прадукцыя
часопіса «Літаратурное обозрение», у
якім удзельнічаюць таксама і «рэспуб-
ліканскія» крытыкі, рэцэнзуюцца і твора
літаратуры нацыянальных.

Ну, а як у нас, у Беларусі? Таксама
ўсе праходзіць са «знакам якасці»?
Шмат у нас рэцэнзій адмоўных, рэзка
крытычных? Таксама нашмат, а больш
дакладна — зусім мала.

Значыць, усё прымаем «на ура», уся-
му, што пішам, радуемся, усё вітаем?

Таксама не. Дрэжныя творы, шэрыя і
не пазначаныя адзнакай таленту, калі
яны пераадолелі перашкоды часопіс-
ных, выдавецкіх, усё ж падпадаюць пад
крытыку. Але я назваў бы яе «крыты-
кай маўчання». Проста не заўважаем,
не называем, быццам і не існуюць гэ-
тыя аўтары, гэтыя творы.

Вядома, яе можна і нават варта рас-
крытыкаваць — такую крытыку. Мы ігна-
руем шэрую, бяздарную літаратуру, а
ёй гэта, можа быць, і трэба. Гэтага толь-
кі і хочацца. Каб яе не заўважалі, каб
ігнаравалі. Яна не гордая.

Праўда, толькі да пэўнага моманту ёй
гэта падабаецца. Мінае час, і аўтар, яко-
га цалкам задавальняла такое станові-
шча, пачынае выказваць нецярпенне, ро-
біцца ўсё больш крыўдлівы.

Так, надыходзіць момант, калі маў-
чанне ўжо не задавальняе нікога: ні аў-
тара пэўнага гатунку кнігі, ні крытыку.

Чалавек надрукаваў дзесятак апавя-
данняў, ужо аповесць надрукаваў, і не
адну, нават цыкл аповесцей у яго вы-
стройваецца, а крытыцы па-ранейшаму
ўсё роўна, ёсць ён у літаратуры ці ня-
ма яго. Ужо і пасаду ў часопісе, на
радыё ці тэлебачанні гэты аўтар займае,
ужо сам вырашае лёс іншых аўтараў,
твораў чыхіхсці... Тут у каго хочаце ця-
пенне ўрэшце лопне! І яно лопаецца...

І тады паяўляецца, напрыклад, вялікі
артыкул...

Арттыкул быццам як артыкул. І чаму
б чалавеку не напісаць пра добры ра-
ман добрага аўтара і заадно не падзя-

ліцца думкамі аб становішчы ў нашай
літаратуры і крытыцы?

Вось і Генрых Далідовіч напісаў, над-
рукаваў — пра «Чужую бацькаўшчыну»
В. Адамчыка, пра літаратуру ўсю, пра
крытыкаў, якіх даўно трэба напавіць
(«Крокі да вялікай кнігі», «ЛіМ» ад 6
і 13 чэрвеня 1980 г.).

Тое, што гаворыцца ў артыкуле аб
рамана «Чужая бацькаўшчына», увесь
пераказ яго — сцена за сцэнай, вобраз
за вобразам падрабязна, апісальна, без
якіх-небудзь адкрыццяў, сур'езных ду-
мак — малацікавы для тых, хто чытаў
раман В. Адамчыка. Але такі ўжо стыль
Г. Далідовіча — таксама знаёмы тым,
хто чытаў «цыкл» яго аповесцей пра
настаўнікаў і завучаў, якіх так і хочацца
назваць старым казённым словам —
«шкрабамі» (школьнымі работнікамі).
Бо вельмі ж нецікава апавядаецца пра
нецікавых людзей.

Затое вельмі цікава чытаюцца ў ар-
тыкуле абзацы аб крытыцы. Тут пры-
намсі ўгадваецца страасць — і прыхава-
ная, і тая, што напярэж выплюхнулася.

«Пішу так і, здаецца, чую знаёмы го-
лас крытыка: стоп, стоп! — раптам быц-
цам уздрыгвае аўтар артыкула. — Як
гэта так, што пісьменнік мае толькі свой
жыццёвы матэрыял, свае філасофскія
і эстэтычныя погляды, «улівае» ў сваю
памяць народную памяць, і яго творы
растуць як каласы на сваёй, нацыяналь-
най глебе? А ўплывы? А Заля? А Даста-
еўскі? Талстой? Шолахаў?»

Некаторыя крытыкі схільныя на такі
падыход у ацэнцы з'яў літаратуры, у
прагназіраванні яе далейшых шляхоў:
Чорны «пайшоў» ад Дастаеўскага і За-
ля, «Палеская хроніка» — сястра «Ціхага
Дона», «х» — падчырае «у», «а» — «б»
і г. д. На першы погляд гэта і добра.
Вунь як высока ацэньваюцца творы,
вунь з чым яны параўноўваюцца! Але
калі зірнуць на гэта пільней, дык мож-
на і задумацца: а ці самастойная такая
літаратура, ці арыгінальная, ці не пе-
раймальнае часамі?.. Маўляў, усё «пры-
вознае» — і глеба, і думкі...

Хацеў бы я прачытаць тыя працы, ар-
тыкулы, дзе сапраўды даказваецца, што

«Чорны пайшоў ад Дастаеўскага і За-
ля», а глеба нашай літаратуры «прыве-
зена на чыгуначных платформах». Бадай,
толькі ў раздражнёнай свядомасці аў-
тара артыкула такія крытыкі з такімі
поглядамі і існуюць.

Калі так падыходзіць да «сваёй» літа-
ратуры, як Генрых Далідовіч, разумець
яе самабытнасць, «самастойнасць», як
ён разумее — уяўляю, як павінны былі
б крыўдаваць на сучасных даследчыкаў
рускія. Бо пра «самога» Дастаеўскага
сёння пішуць, што ён «не глядзеў на
сваю мастацкую працу як на вынік
толькі яго асабістых творчых намаган-
няў, але бачыў у ёй працяг калектыў-
най працы пісьменнікаў розных краін
і эпох, праяўленне агульных па сваёй
скіраванасці тэндэнцый і заканамерна-
сцей развіцця нацыянальнай і сусветнай
літаратуры». (Г. Фрыдландэр. «Достоев-
ский и мировая литература». М., «Ху-
дож. литература», 1979, с. 141).

Тым, хто «пакрыўдзіўся б за Дастаеў-
скага (як Г. Далідовіч — за Чорнага і
літаратуру беларускую), можна было б
нагадаць словы самога Дастаеўскага:
«Вось ён абвінавачвае мяне, што я экс-
плуатуу вялікія ідэі сусветных геніяў.
Чаму гэта дрэнна? Чым дрэнна спачу-
ванне да вялікага мінулага чалавецтва?
Не, вяслае мае, сапраўдны пісьменнік
— не карова, якая перажоўвае травяную
жвачку паўсядзённасці, а тыгр, які па-
жырае і карову і тое, што яна праглы-
нула».

Ну, а наконт той прыдумкі нашых кры-
тыкаў і літаратуразнаўцаў, ці рэальна
гэта праблема — **блізкасць-спрэчка**
(праз усё творчае жыццё!) Чорнага з
Дастаеўскім (а іменна так ставілася пы-
танне і ў майёй калішняй працы «Маш-
табнасць прозы»), дык тут паслухаем
ужо нашага Чорнага. Самога. У 1955 г.
Іван Мележ надрукаваў у «ЛіМе» ўспа-
міны пра свае сустрэчы і гутаркі з
Кузьмой Чорным.

«У той вечар пісьменнік многа гаварыў
пра літаратуру, найбольш пра Талстога,
якога вельмі любіў.

— Вы любіце Дастаеўскага? — неспа-
дзеўкі запытаў ён.

Помню, я сказаў, што Дастаеўскі здаец-
ца мне вельмі панурым пісьменнікам, што
людзі ў яго хваравітыя, і настрой у творах
нездаровы, і стыль нейкі сумбуры —
нібы сядзеў і пісаў, пісаў, не вельмі аб-
думваючы раней.

— Гэта вы дарэмна нагаворываеце на
яго. Хваравітасць — праўда. А от што не
абдумваючы — памыляецеся.

Ён нахіліўся над сталом і ўзяў адну
кніжку.

— Глядзіце, якія папярэднія нататкі
да «Вратъев Карамазовых».

Ён падаў кніжку. Гэта быў том «Лите-
ратурнаго наследства» — спадчына Да-
стаеўскага. Пачакаўшы, пакуль я пагля-
дзеў адгортнутую старонку, ён сказаў з за-
хапленнем:

— От знаёца душа! От псіхолаг! Ге-
ніяльны чалавек!.. Адны «Вратъев Карамазо-
вы» — якая глыбіня пачуцця!.. Будзе
час, перачытайце, прыгледзьцеся.

Памаўчаў.

— Усім бы нам напісаць сваіх Карамазо-
вых. Не хворых, — з такой «сілай»

Але пытанне зноў пастаўлена — на-
шым Г. Далідовічам. Не новае і для нас
пытанне: патрэбны ці не патрэбны нам
і нашым класікам «чужыя» класікі? І
адпаведна — павінна ці не павінна, мае
ці не мае права наша крытыка «падсвеч-
ваць» нашу літаратуру, калі вывучае яе
шырока, усур'ез, іншымі літаратурамі,
бачыць і разглядаць творы нашы ў «сі-
лавым полі» іншых літаратур, сусветнай
літаратуры?

Кажучы проста, без хітрыкаў: карыс-
на ці шкодна гэта — такі падыход, такія
крытэрыі — для нашай літаратуры? А
яшчэ больш канкрэтна — каму ён шко-
дны, а каму карысны, якім аўтарам і
якім творам — высокі і нават самы най-
высокі крытэрыі ацэнак?

І праблема для нас не новая, і спрэч-
кі. У 50—60-я гады вакол гэтага яшчэ
якія страасці закіпалі! І прыхільнікі «эстэ-
тычнага пратэкцыянізму» звычайна кары-
сталіся тымі ж, што і Далідовіч, прыё-
мамі. Адзін з прыёмаў — падхваліць
сваю літаратуру, сабратаў-пісьменнікаў:
што, маўляў, вам гэтыя Маркесы ды
Фолкнеры (нават Шолахавы і Дастаеў-
скія), калі вы для свайго народа зрабілі
нават, можа, больш, «пайшлі далей і
глыбей», як піша Г. Далідовіч!

Якая ўжо тут «сястра Ціхага Дона»,
калі мы і самі — вунь з якімі вусамі!

Дарэчы, гэты выраз — «Палеская
хроніка» — беларуская сястра «Ціхага
Дона» — упершыню прагучаў на адным
з апошніх аўтарскіх вечароў Івана Ме-
лежа, і я тымосьці не заўважыў на тва-
ры Івана Паўлавіча незадаволенасці і
крыўды за беларускую літаратуру.

Вялікія пісьменнікі, сапраўдныя та-
ленты, шчыра зацікаўленыя ў поспехах
і аўтарытэце нацыянальнай літаратуры—
тыя ж Чорны, Гарэцкі, Колас, Мележ, —
усе яны арыентаваліся і арыентавалі
нашу літаратуру не на правінцыяльнае
зазнайства, а на смелы выхад на скрыжа-
ванні вялікіх літаратур, дзе «па-свойску
сустракаюцца» Шэкспір і Дастаеўскі,
Пушкін і Міцкевіч, Дантэ і Талстой.

І калі літаратура беларуская на тых
скрыжаваннях усё больш адчувае сябе
«сваім чалавекам», дык менавіта таму,
што яна ў сваё, у нацыянальнае паглыб-
лялася і паглыбляецца, узброіўшыся
вялікай (і не толькі нацыянальна-бела-
рускай) культурай чалавеканасці.

Прычынай для аспрэчвання гэтых ві-
давочных рэчаў паслужыў Г. Далідовічу
раман В. Адамчыка. І зусім без усяля-
кіх падстаў на тое — Адамчык і яго
цудоўны раман тут ні ў чым не павінны.
Таму што якраз гэты раман і гэты пра-
заік — яшчэ адзін прыклад таго, што
нацыянальная глыбіня і багацце харак-
тараў пад сілу толькі пісьменніку вялі-
кай культуры. Гэта толькі ён прыкідваец-
ца прастачком, наш Вячаслаў, а на са-

чымасці, стаць і заставацца асобай, знайсці і не згубіць сябе ў гэтым няпростым свеце.

Г. Каржанеўская ў паэме «Субота» сур'ёзна задумалася над гэтым, і нас прымусіла задумацца. У тым і вартасць яе твора: па-грамадзянску мужага, завостранага ў адным напрамку. Яна не ставіла перад сабою задачу — паказаць усю шырыню жыцця сучаснасці, а ўзяла кавалак жыцця, найбольш блізкай ёй, хвалюючы. Не здарма ж гаворыць да сваёй гераіні:

Я плакала слязінкамі тваімі.
Я шчасця дачакаюся твайго.

Паэтэса пры хвалу жанчыне, працаўніцы і выхавальніцы, яе бескампраміснай чысціні, імкненню да святла і праўды. Заклікае жанчын не спыняцца ў сваім развіцці, а ляцець — «К вышнім духу, к сонейку любові». Жаночы характар цікавы, дыялектны, найбольш «цяжучы», здольны бесперапынна развівацца. Гэта таксама выказала Г. Каржанеўская ў сваёй паэме «Субота» як самім спосабам абмалеўкі характараў гераіні, так і ў змястоўных аўтарскіх каментарыях і ацэнках.

Жанчына я.
Я зменліваць сама
І чуда пастаянства.

Лірычныя вершы Г. Каржанеўскай у зборніку «Званы гадоў» у большасці сваёй такса-

ма аб жанчыне, яе перажываннях і самапачуванні ў сённяшніх абставінах. У душы жанчыны па-рознаму сумяшчаюцца, а часам і канфлітуюць дзве несуразмерныя велічыні: «Клопат пра дом, пра посуд, пра калготкі, мышце бялізны, хлеб, абед» — і неабдымны свет з яго глабальнымі праблемамі, думы аб вечным. Гордая жанчына, з высокімі маральнымі прынцыпамі, з пачуццём уласнай годнасці — ідэал паэтэсы. Яна настойліва шукае гармонію паміж асабістым і грамадскім, паўнату жыцця, душэўную раўнавагу і задаволенасць, але пакуль што не заўсёды знаходзіць ці бачыць толькі ў далёкім будучым, калі не будзе войнаў, выпуштаных пакаленняў, бытавой неўладкаванасці. А часамі набягае дакор самой сабе, адчуванне ўласнай недасканаласці:

Данараю ўласнае сэрца:
— Ты калючае, ты балючае,
К памяркоўнасці
Ты бяздушнае, тлумнае,
Непрывучанае,
Аніалеці не бязгразнае.
Ты і радаснае, ты і горкае
Лёсу строгаму непажорнае.

Але, каб быць сабою і не гнуцца перад бурмі быту і часу, відаць, і трэба мець такое сэрца, — адкрытае, поўнае любові да здзяець, да прыроды, да ўсяго прыгожага ў жыцці, робіць вывад паэтэса.

У кнізе «Званы гадоў» ёсць роздум пра гісторыю, вопыт продкаў, нашу адказнасць перад імі, а не толькі перад нашчадкамі («На магіле дзеда», «Гісторыя — не могільнік глухі»).

Гісторыя балючая, бы рана.
Яна ўвайшла ў нашу плоць і кроў
І плоццю і крывёю продкаў
нашых...
Гудуць, гудуць удзень і
уначы
Званы гадоў...

Адсюль ідзе і назва зборніка. Як бачым, яна не выпадковая, звязаная з аўтарскім роздумам над часам і чалавекам у ім, бо званы гадоў звоняць над часам і над чалавекам. Дарэчы, чытач можа напам-

ніць: а як жа апраўдаць загадовак рэцэнзіі? Здаецца ж, вы збіраліся гаварыць пра ўзростае майстэрства Г. Каржанеўскай? Упачатку быў тэзіс пра рост чалавечай асобы паэтэсы і ён, думаецца, не павіс у паветры. З усёй гутаркі можна было бачыць, як пашырыліся даяглядныя яе твораў, як рашуча заяўляе аб сабе ў іх праблемнасць. Узбагачаецца паэтычная мова яе лірыкі, адчуваецца цяга да афарыстычнай шцісласці («Не без мук нараджаецца слова — тое слова, што ў бой гатова!»). «У надвое расколатым свеце і кахаць, і спяваць нялёгка», «Яскравей сотні слоў, дальбог, рук дружалюбны дзялог», «Менш году носіш дзіця

пад сэрцам, а ў сэрцы носіш да сону»).

Можна было назваць і слабейшыя вершы, заўважыць паўтарэнні, выпісаць слоўцы тыпу «ўвыш», кінуць папрок: а ці не зашмат у вершах маладой паэтэсы горычы. Але ж не будзем гэтага рабіць. Новы зборнік Г. Каржанеўскай дае падставы верыць у яе сілы.

Радуе, што ў шчодрую плынь жаночай паэзіі Беларусі ўліваецца светлай ручайкай лірыка Г. Каржанеўскай, струменіць і мкне на быстрыню, прагне дасканаласці, самабытнасці.

Марына БАРСТОК.

ПАЭЗІЯ ЗЯМЛІ РОДНАЙ

Вячаслаў Алешка любіць падарожнічаць па родным краі. З фотаапаратам, з рунзаком за плячамі яго часта можна ўбачыць як у розных раёнах рэспублікі, так і далёка за яе межамі. А неўзабаве ў рэспубліканскіх выданнях, у першую чаргу ў часопісе «Родная прырода», з'явіцца яго лірычныя замалеўкі, дакументальныя апавяданні, артыкулы, ілюстрацыі ўласнымі здымкамі. Лепшыя з гэтых публікацый сілалі змест кнігі В. Алешкі «З любоўю да прыроды», што выйшла ў 1977 годзе.

І вось — новая сустрэча з улюбленай падарожніка з чытачом. «Покліч родных сцежкаў» — так называецца яго альбом каларных і чорна-белых здымкаў, які пачаў свет у выдавецтве «Беларусь». Калі ста краінаў даюць гледачу адчуць сваю далучанасць да прыгажосці зямлі, убачыць яе ў час вясенняй кветкі і шчодрага летняга буяння, зацямной восені і маўкліва-за-

сяроджанай зімы. Сам жа тэкст — лірычная спеведзь В. Алешкі, у якой у адзіную, непаўторную мелодыю зліваецца сыноўняя прывязанасць да Беларусі і захваленне іншымі мясцінамі нашай неабсяжнай краіны.

Знаёмішыся з альбамам і не можаш не пагадзіцца з В. Алешка, калі ён піша: «Аназаецца, як гэта многа і як гэта мала — адзін месяц водпуску. Мала, калі праляжаць водпускі на гарачым каменні ля Чорнага мора, і вельмі многа, калі падацца на край свету, з рунзаком за плячамі штурмаваць дзіўныя сонні, слушаць у тундры, на стойбішчах расказы аленяводаў, высочаць з фотаапаратам мядзведзя, паўчыцы ў геалагічнай далёкай рэчыцы Бахапчы, трымаць у руках злітні самародкаў золата, палуднаваць у будаўніцкай Калымскай ГЭС, лавіць крабаў у Ахоцкім моры».

А. ВІШНЕУСКІ.

мой справе ён вунь які — Талстога чытаў (і не проста чытаў, а ўнікліва вывучаў) па 90-томным выданні, а Дастаеўскага праштудзіраваў усяго, да запісных кніжак уключна. (Вось за што даводзіцца хваляць беларускага аўтара! Але што зробіш, калі аўтар артыкула вымушае нас рабіць гэта).

А вось яшчэ адзін палемічны прыём, добра знаёмы нам па дыскусіях і выступленнях 50-х гадоў — гэта калі сярэдняй, а то і проста шэра літаратура свой страх перад тымі «скрыжаваннямі», дзе адразу відаць, хто і чаго варты, выдае за клопат аб нацыянальнай годнасці, аб самабытнасці беларускай літаратуры. І нават аб ідэйнай яе чысціні. Зрэшты, не так важна, на чым акцэнт робіць гэтая «сярэдняй» — пераважна на «ідэйнасці» (як у 50-я гады) ці на «самабытнасці» (як цяпер). Матывы, публіцыстычны ўсё тыя ж: жаданне змацаваць эстэтычны крытэрыі, знізіць іх, утапіць у правінцыяльным чванстве. Без гэтага ёй, сярэдняй, існаваць, можа быць, і можна, але квітнець цяжка. А ёй менавіта квітнець хочацца. Быць на першых ролях.

Вось і гэта памятаецца — з ранейшага.

У часопіс паступіла пісьмо на бланку.

Справа ў тым, што гэты часопіс надрукаваў невялікую нататку пра беларускіх «ваенных» пісьменнікаў, дзе ўпаміналіся Быкаў, Брыль і іншыя. У пісьме на бланку было сказана: «Назвам я вамя пісьменнікі не атрымалі шырокага прызнання ў народзе. Вы няправільна інфармаваны. Прызнанне атрымалі... і далей прыкладаў (да ведама і для кіраўніцтва) такіх васьмі спіс: «Алесь Савіцкі, Антон Алешка і інш.»

А калі яшчэ глыбей зазірнуць — у матывы, у публіцыстычны сярэдняй, але такой агрэсіўнай літаратуры...

У тых, 50-я, нека давялося мне з вока на вока сустрэцца з аўтарам раманаў, якія забыты сёння наглуха, а тады прэзентавалі на тое, каб быць эталонам «ідэйнасці», «актуальнасці» і г. д. Ці не адкрывалі спіс твораў, якія, як тады заяўлялі самі аўтары, знаменавалі «росквіт беларускага рамана». Пра гэта аўтар і яго паплекнікі і гаварылі, гримелі з трыбун і са старонак прэсы аб сучаснай тэме, аб патрыятызме, аб служэнні народу і аб росквіце беларускага рамана...

А тут, разгарачаны, відаць, не так атмасферай кафе, — гэта здарылася ў «Блінай» на Валадарскага, — як тым, што мы, пастаянныя і непрымірныя апаненты, упершыню засталіся васьмі так адзін на адзін, ён раптам сказаў мне... Паглядзеў ва ўпор, раптам шторкі нейкія распусніліся ў яго вачах, і адтуль вызірнуў нехта. Вызірнуў і сказаў ху-

ценька, таропка: «Ну ладна, ну бліяга мае раманы, тоўстыя, кепскія! А табе што: твае грошы, ці што?..»

Каюся, пасля гэтага я перастаў крытыкаваць яго раманы. Зрабілася моташна, сорамна стала, што столькі эмоцый і энергіі мы трацілі на «літаратурную барацьбу» з тым, што да літаратуры ніякіх адносін не мела.

І не меў, вядома, рацыі. Таму што «нелітаратура», калі яе ігнараваць, робіцца толькі больш агрэсіўнай.

А гэта ўжо з успамінаў — пра тых ж 50-я і 60-я гады — Сяргея Залыгіна. Пра яго гаворку з Аляксандрам Твардоўскім.

«Неяк я заўважыў: — І што гэта вы, Аляксандр Трыфанавіч, усё ганіце і ганіце ў часопісах адных і тых жа аўтараў? Раз, другі — гэта яшчэ сюды-туды, ну, а колькі ж можна, не бясконца ж?»

І тут жа я зразумеў, што гаворка будзе сур'ёзнай і сярэдзітай.

— Трэба! Абавязкова трэба! — пачаў гэтую гаворку Твардоўскі. — Дрэнныя кнігі не таму дрэнныя, што яны дрэнныя, гэта б паўбяды: яны — жывучыя».

Так, вельмі жывучыя! І формы барацьбы за сваё існаванне, і не абы якое, а менавіта пануючае, у іх — у блякіх кнігах, у шэрай літаратуры — самыя розныя. Але галоўны прыём яе — знізіць ідэйна-эстэтычныя крытэрыі і гэтыя зніжаныя крытэрыі зрабіць нормай. Аб'я-

АД РЕДАКЦЫІ. У сваім артыкуле «Ці трэба баяцца «чужых» класікаў» Алесь Адамовіч справядліва ставіць пытанне аб прычынах і вастрыні крытычных выступленняў, асуджае так званую «крытыку маўчання», калі слава з мастацкага боку твора застаюцца па-за ўвагаю, не атрымліваюць належнай ацэнкі. Аўтар сцвярджае немагчымасць развіцця той або іншай літаратуры ізалявана ад іншых літаратур, ад лепшых здабыткаў класічнай і сучаснай літаратуры, шматнацыянальнай савецкай, і сусветнай культуры ў сувязі з тымі палемічнымі разважаннямі пра вызначэнне некаторымі нашымі крытыкамі ролі ўплываў у развіцці літаратуры, якія ёсць у правамерных і ў асноўным слушных артыкулах Генрыха Далідовіча «Крокі да вялікай кнігі», прысвечаных творчасці Вячаслава Адамыча, а таксама, у прыватнасці, з выказаным ім сумненнем пра неабходнасць вопыту Г. Маркеса для далейшага развіцця беларускай літаратуры.

А. Адамовіч таксама востра ставіць пытанне аб правінцыялізме ў літаратуры. Пытанне гэтае не ўпершыню турбуе пісьменніцкую грамадасць, супраць правінцыялізму неаднойчы выступалі нашы вядучыя майстры слова, у тым ліку і Іван Паўлавіч Мележ, які ў 1972

віць іх вышэйшай — для сваёй, для «роднай» літаратуры — нормай. Навошта нам Дастаеўскія і Талстыя? А пасля ўжо і Чорныя — навошта? Ніхто нам не прыклад, «не ўказ!»

Так гаворыцца ў апавесці Г. Далідовіча «Завуч» (голос ягоных «шкрабаў», але і яўна аўтарскі голас): «Пачэсна, калі ў цябе не ад Фолкнера, не ад Чорнага ці яшчэ ад каго, а сваё. Сваё тэма, сваё канфіліты, свой эстэтычны ідэал, вобраз станоўчага героя».

Быццам і правільна, але калі гэта гаворыцца ў апавесці (і як бы «ад імя» апавесці) надзіва бездапаможнай, павучнёўска вялай і пратэнцыйнай — заявы такія гучаць выклікам, забаўным, але выклікам.

Ох, гэта «сваё» і гэта «чужое» — чаго толькі ні наварочаюць людзі пішучыя, калі прападае пачуццё меры!

Відаць, варту камусьці прыняць выклік Генрыха Далідовіча. І вось чаму перш за ўсё.

Нам, хто ўдзельнічаў у напружанай літаратурнай барацьбе за высокую, вывераную класікаў (сваёй і «чужой») крытэрыі, што вялася ў Беларусі ў 50-я і 60-я гады, зусім не абыякава, якую эстафету прыме літаратурная змена — маладыя паэты, празаікі, драматургі, крытыкі.

годзе на пленуме Саюза пісьменнікаў БССР, прысвечаным пастанове ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы», развенчаў правінцыялізм у розных яго формах.

«Мы пад правінцыялізмам звычайна разумеем дрымучую застарэласць, — гаварыў Іван Паўлавіч, — нячулаць да ўсяго новага, вартга, што ўзнікае каля нас блізка ці далёка».

Так, гэта правінцыялізм: жыць набытым іншымі, карыстацца гатовым, захапляцца ці задавальняцца замшэлым астраўком свайго быцця.

Аднак, мне бачыцца, ёсць і іншы, больш адмысловы правінцыялізм. Ён так лоўка апануты ў наймодныя гарнітуры, такі цывілізаваны прычасаны, «сучасна» настроены, што яго не адразу і разбярэш. У гэтай прагрэсіўнай істоты ёсць адна якасць, якая проста выкрывае яго сутнасць, сутнасць бясспрэчнага правінцыялізму: гэта непамернае захваленне ўсім, што робіцца па-за нашым домам, і разам — няёмкасць, сорам за ўсё сваё, за ўсё тое, што зроблена тут, самімі, няўменне належна цаніць сваё, блізкае каштоўнасці, няўвага, а часам і пагарда да неацэнных скарбаў, выпрацаваных родным народам, стараннямі многіх пакаленняў».

Рэдакцыя падзяляе пафас выступлен-

Не хочацца думаць, што пункт гледжання Г. Далідовіча нейкім чынам адлюстроўвае «зрух назад» у асяроддзі маладых (і не толькі маладых) пісьменнікаў — да пройдзенага ўжо, пераадоленага нашай крытыкай, літаратурай.

Тыя літаратары, якія ідуць услед за пакаленнем «ваенным» і за «філалагічным» (як яго адзін час называлі), канечне ж, павінны будучы прайсці праз уласныя пошукі, сумненні, памылкі, здабыткі. Але хай не паўтараюць чужыя памылковыя ходаў, не трацяць на гэта душэўныя сілы і незваротны час. У тым, што сцвярджае Г. Далідовіч, ёсць блгая спуска якраз для маладых, пачынаючых: сапраўды, пакуль не падужэлі, давайце арыентавацца на «мясцовыя» крытэрыі! Пасля, маўляў, памяняем на больш высокія. Як падрасцець.

Не памяняеце! Таму што не падрасцеце. Калі будзеце слухацца такіх парад. Каб паявілася надзея, што станеце Брылямі, Быкавымі, Адамчыкамі, Макаёнкамі (не па стылі, а па маштабах, вядома), трэба «раўняцца» не толькі на сваіх, але і на «чужых» — так, так, на Талстога, на Дастаеўскага, Чэхава, Шэкспіра, Дантэ. Як тыя ж Быкаў, Брыль, Адамчык, Танк, Панчанка, Барадулін «раўняюцца», хоць і ніколі, ні на міг не забываюць, што яны беларускія пісьменнікі, людзі свайго часу, патрыёты сваёй зямлі.

А. Адамовіча супраць правінцыялізму і слабых у мастацкіх адносінах твораў, якія ён параджае, і лічыць, што прычына іхняга з'яўлення, як і зазначаў І. П. Мележ, найперш у беднасці ўнутранай культуры паасобных пісьменнікаў, у нікчэмнасці думкі і пачуцця, у няздатнасці мысліць самастойна, ствараць вартыя каштоўнасці. Таму наўрад ці правамерна лічыць рэцэпывы правінцыялізму вынікам праяў свядомага месніцтва ў дачыненні да іншых літаратур і культур, гэтак жа сама, як і, грунтуючыся на з'яўленні паасобных слабых у мастацкіх адносінах твораў, робіць вывад пра зрух назад у развіцці нашай літаратуры.

Сярод прычын з'яўлення і сёння слабых, шэрых твораў, на наш погляд, застаюцца нізкая самапатрабавальнасць некаторых пісьменнікаў, недастатковы ўзровень прафесійнага майстэрства, адсутнасць належнай прычыновасці друкаваных органаў, слабая патрабавальнасць крытыкі, якая абавязана з павагай да кожнага аўтара, аргументавана, аб'ектыўна разглядаць кожны твор ці то пачаткоўца, ці вопытнага літаратара, кіруючыся найперш партыйнай прычыновасцю і шчырым клопатам пра далейшае развіццё літаратуры. Гаворка пра гэта, на думку рэдакцыі, заслугоўвае працягу.

ДНІ ЗА ТРЫ ДА СВАЙГО СЯРЭБРАНАГА юбілею Іван Іванавіч Самахотаў задумаў паехаць на рыбалку. Неабходнасці ў той рыбалцы не было. Свежай рыбы хапала. Яе хоць кожны дзень можна было браць у рыбгасе, дырэктарам якога працаваў жончыны брат. Але выйшла так, што Іван Іванавіч пасварыўся з жонкай, а, пасварыўшыся, зразумеў, што не выседзіць дома два выходныя дні, што яны стануць для яго нясцерпнай пакутай.

За дваццаць пяць гадоў сямейнага жыцця Іван Іванавіч, бадай, упершыню пасварыўся з жонкай. Нават не пасварыўся, а спачатку запярэчыў ёй, а ўжо затым нагаварыў абразлівых, крыўдных слоў, ад якіх засталася ў душы ліпучая каламуць. Яе трэба было змыць, выветрыць недзе на адзіноце, у далечыні ад гарадскога тлуму, дзе хапае прасторы, неба, цішыні. Узлуплялася недасяжнае неба, бераг ракі, невялікі касцёр, ад якога ідзе жывое цяпелыца, і ён, Іван Іванавіч, сам з сабою, са сваімі думкамі, уціхаміранымі прыродай.

Іван Іванавіч адчуваў сябе вінаватым. Не таму, што правініўся перад жонкай — ён быў перакананы, што вінавата яна. Яму было брыдка і моташна ад таго, што не стрымаўся, непрыстойна прынізіў сябе сваркай, якая не магла ўжо нешта змяніць у іх адносінах.

Іван Іванавіч даўно прывык не пярэчыць жонцы. Праўда, яго часам пачынала непакоей думка, што ўсё магло б быць інакш, што ён мог бы жыць з нейкім іншым размахам, мог бы стаць кімсьці другім. Тады ў яго паяўлялася жаданне ўзбунтавацца, зрабіць нешта па-свойму, але жаданне гэтае, пасля нядоўгага роздуму, знікала, а адчуванне неадпаведнасці таго, што магло быць, таму, што было, паступова прытуплялася. Іван Іванавіч змірыўся з вечнымі жончынымі папрокамі, з'едлівай яе зласлівасцю і заўсёднай праватой. Ён нават знайшоў апраўданне сваёй цярплівасці: трэба захаваць сям'ю, не абяздоліць дзяцей нейкім гарачым словам, сказаным у злосці і запале...

Цяпер дзеці — сын і дачка — выраслі, так і не прынесшы Івану Іванавічу чаканай радасці. І сын, і асабліва, дачка пабралі ад маці ўсе яе прывычкі і загані. Яны нечага вечна хмурыліся, усім былі незадаволены, усяго ім не хапала. Пра бацьку яны ўспаміналі толькі тады, калі ім нешта было патрэбна. А патрэбам іх не было канца і краю. Ён жа тайных зберажэнняў не меў, дапамагаць мог хіба добрым словам, якое ў дзяцей не мела ніякай вартасці. Іван Іванавіч даўно зразумеў, што дзеці ад яго аддаліліся і звароту назад няма. А, зразумеўшы гэта, ён адчуў глухую, неадступную адзіноту. Можна, таму Івану Іванавічу ўсё часцей стала прыгадвацца адна даўняя прыгода, якая цяпер уяўлялася зусім не прыгодай, а светлай плямай на яго шэранькім існаванні...

Гадоў восемнаццаць назад Іван Іванавіч паслаў ў замежную камандзіроўку. Ехаць трэба было на доўга, і Іван Іванавіч быў спалохаўся — яму не вытрымаць столькі часу жыцця сярод чужых людзей у чужой краіне. Але жонка накінула на яго, прымушала, каб ехаў. Яна адразу ўсё разлічыла і падлічыла. І Іван Іванавіч аднаго дня апынуўся ў незнаёмай краіне, дзе ўсё было нязвычайна, а таму дужа нятульна. Работа яго на першым часе найбольш заключалася ў пасаджэннях, нарадах, банкетях і катэялях, якія хоць і стамлялі афіцыйнасцю, але ж і адцягвалі ўвагу ад дома. Пазней, калі насталі звычайныя будні камандзіроўчанага жыцця і Іван Іванавіч займаў шмат вольнага часу, на яго абрынулася настальгія — нясцерпны сум па родных мясцінах.

У той дзень Іван Іванавіч атрымаў ад жонкі ліст, які не ўзрадаваў яго, а моцна пакрыўдзіў. «Наглядзеўся там рознага распустства», пісала яна, «дык і не спіш... Дык вась, міленькі мой, каб ты абы-дзе не брындаў, а думаў пра нас. Зарубі сабе на носе, калі не прывязеш таго, што я прасіла, і дамоў лепей не вяртайся...»

Гэта ён, Іван Іванавіч, недзе брындае! Божа літасцівы, што сталася з той узніслай дзяўчынай, якая так здорава іграла ў драматычным гуртку?..

Іван Іванавіч сядзеў пры ачыненым акне, аж пакуль за ім не пачарнела неба. Унізе, на верандзе, не густа сядзелі наведвальнікі, спаважна, без аніякай паспешлівасці пілі віно, каву, курылі, размаўлялі — бавілі час. Іван Іванавіч раптам падумаў, што ў яго таксама ёсць права на куваль пива. Ён спуціўся на ліфце ўніз, загадаў пива і стаў піць яго малымі глыткамі, смекучы, каб прадоўжыць насалоду.

Веранда закрывалася пасля адзінаццаці. За пятнаццаць хвілін да закрыцця Іван Іванавіч паклікаў афіцыянта:

— Разлічыцеся са мной, — забыўшыся, што ён знаходзіцца не дома, сказаў Іван Іванавіч на роднай мове.

Афіцыянт, аднак, зразумеў яго. Разлічыўшыся, Іван Іванавіч пайшоў у вестыбуль, выклікаў ліфт.

— Пачакайце, паедзем разам, — запыніў яго жаночы голас.

Іван Іванавіч аж нечага ўздрыгнуў, пачуўшы родную мову. Да ліфта спыталася жанчына, якую ён заўважыў на верандзе, ягонных гадоў, не сказаў каб дужа прыгожая, але з такой прыязнай усмешкай на акруглым твары, ад якой усё навокал харашэла. Яна назвала свой паверх; яны, выявілася, жылі на адным паверсе, і, як толькі ліфт бяшчумна папоўз уверх, узрушана загаварыла, пазіраючы яму ў вочы:

— Божа, якая радасць! Я ледзьве стрымала сябе, каб не падысці да вас, калі пачула, як вы казалі афіцыянту: разлічыцеся са мной. Вы даўно тут?

Іван Іванавіч крыху сумеўся: сакрэта ў ягонай камандзіроўцы не было, але і адкрывацца адразу не хацелася.

— Даўгавата, — няпэўна адказаў ён.

— А я сорок шосты дзень. І яшчэ трэба адбыць чатырнаццаць. Жэх! Я прыехала сюды па абмене. Іхні

навуковы супрацоўнік стажыруецца ў нашым інстытуце, а я ў іх. Я — фалькларыст з музычным ухілам...

Яна трымалася раскавана, і Іван Іванавіч раптам адчуў сябе вальней. Ён таксама назваўся: хто, адкуль і з якой мэтай у камандзіроўцы. І тое, што яны былі з аднаго горада, яшчэ больш зблізіла іх.

Выйшаўшы з ліфта, яны прастаялі яшчэ з гадзіну, раскажваючы адно аднаму пра свае пакуты ад настальгіі.

— Вам, мужчынам, прасцей, — сказала Тамара Анатольеўна. — Вы можаце пайсці ў кіно, на канцэрт, нарэшце ў бар. Я дык усе дні сяджу ў атэлі, бо не адважваюся выйсці на вуліцу. Ведаеце, адзінокая жанчына... Яшчэ бог ведае што могуць падумаць...

— Я таксама нікуды не хаджу, але з іншай прычыны, — прызнаўся Іван Іванавіч і ад паўнаты пачуццяў неспадзявана пачаў раскажваць пра сваю крыўду, пра жончыны заказы.

Пакуль ён гаварыў, яна пазірала на яго з ласкавым, уцешным спачуваннем.

— О, так, так, я разумею вас, — сказала яна, калі

шмат ласкавых слоў, ад якіх аж замірае сэрца. Як тады, у ліфце.

— Паслухай, нешта я не бачу габелена, — перапыніла ягоная думкі жонка.

— А яго і няма, — адказаў Іван Іванавіч, чакаючы, што вось цяпер і пачнецца сеанс натацый.

Але жонка не стала сварыцца. Яна толькі і сказала:

— Мог бы на чым і сэканоміць...

Каб не тая размова пра габелен, дык Іван Іванавіч наўрад ці пазваніў бы Тамары Анатольеўне. А так, набраўшыся храбрасці, пазваніў. Яна вельмі ўзрадавалася.

— Іван Іванавіч, давайце сустрэнемся зараз...

Іван Іванавіч крыху збянтэжыўся. Проста вось так, зараз? Але адмовіцца ўжо не выпадала.

Тамара Анатольеўна чакала яго.

— Божа, я думала, ты ўжо не прыедзеш, — беручы яго пад руку, сказала яна. — Як ты жывеш?

— На маім фронце без перамен, — пажартаваў ён.

— А ты?

Алесь АСІПЕНКА

Іван Іванавіч змоўк. — Я ўсё чыста разумею...

І таксама спехам, быццам баялася, што ён не стане слухаць яе, пачала раскажваць пра мужа, якім авалодала манія займаецца на ашчаднай кніжцы тысячы.

— Добра яшчэ, што яго не цікавяць рэчы, — усміхнуўшыся, сказала яна, — таму камандзіроўчыныя я магу траціць на сябе.

Узаемныя прызнанні яшчэ больш зраднілі іх, як, бывае, зрадняюць цяжка хваробы. З таго вечара яны ўжо не расставаліся. Іван Іванавіч прыбгаў з работы, хуценька абедваў, спускаўся ўніз, дзе яго чакала Тамара Анатольеўна. Яны да цемнаты гулялі па горадзе, потым сядзелі на верандзе, пілі каву або сок і ўсё не маглі нагаварыцца. Пабывалі яны і ў кіно, але ўсё гэта два разы — на большае не хапіла цягнення.

— Іван Іванавіч, — неяк звярнулася да яго Тамара Анатольеўна, — вы толькі не пакрыўдзіцеся — сходзім у бар. Хоць патанцуем.

Начны бар быў непадалёк, у сутарэнні. Яны прышлі туды дужа рана. Бармен пакзаў ім крэслы пры нізенькім століку, падаў на пачатак сок з кавалачкамі лёду. Яны сядзелі, размаўлялі, адчуваючы сябе не сказаць каб дужа ўтульна.

Пасля дванаццаці бар запоўніўся дарэшты. На эстрадзе паявіўся джаз, загрымела музыка, замільгацелі рознакаляровыя агні, а на пятак сярод бара пачаліся танцы. Тамара Анатольеўна выцягнула Івана Іванавіча на круг, і яны таксама танцавалі нейкі модны танец, дзе можна было тупаць на месцы.

Святло часам тухла. Бар пагружаўся ў цемру. Потым яно нечакана ўспыхвала, заставала зняцкую тым, што цалаваліся. Ім наладжвалі бурную вясёлую авацыю. Івану Іванавічу таксама хацелася пацалаваць Тамару Анатольеўну, але было нечага сорамна і боязна.

У атэль яны вярнуліся позна, узялі ключы і зайшлі ў ліфт. А як толькі ліфт зачыніўся, кінуліся адно да аднаго, пэчальна цалавацца, як апантаныя. На паверсе яны павярнулі налева, дзе жыў Іван Іванавіч, ішлі, чамусьці ступаючы на наскі.

Астатнія шэсць дзён яны не расставаліся. І гэтыя дні і ночы праляцелі так хутка, што Іван Іванавіч не заўважыў іх.

— Заўтра я адлятаю, — сказала Тамара Анатольеўна і на яе вачах бліснулі слёзы. — Нават не ўяўляю, як буду жыць без цябе.

Іван Іванавіч нібы ачнуўся ад доўгага сну. Ён доўга і як бы няўцямна пазіраў на Тамару Анатольеўну, зразумеў, што павінен нешта сказаць, але што — не ведаў. Яна, бадай, зразумела яго стан.

— Не мучай сябе, — сказала яна. — Я хачу, каб табе было добра. Памеўчы...

Ён не мог праводзіць яе ў аэрапорт. Яны развіталіся ў вестыбілі. Тамара Анатольеўна на развітанне сунула яму ў кішэнь паперку з нумарам яе службовага тэлефона.

А праз нейкія два тыдні ён і сам вылецеў дамоў. Прыляцеў ён падвечар. Жонка, як толькі яны зайшлі ў кватэру, пачала распакоўваць чамаданы, ахаць ды охаць ад прывезеных падарункаў, прымерваць абноўны. Іван Іванавіч сядзеў у крэсле, пазіраў на жонку ды думаў, што Тамара Анатольеўна сустрэла б яго інакш: кінулася б яму на шыю, нагаварыла б

— Як заўсёды...

— Куды ты вядзеш мяне?

— Не бойся, — усміхнулася яна. — Я часова жыву ў сяброўкі, а яна зараз на рабоце.

Івану Іванавічу здалася, што яго зняцкую аблілі халоднай вадой. Ён думаў, што яны паходзяць па ціхіх завулках, пасядзяць дзе ў парку, пагамоняць, бо на цявэрозы роздум Іван Іванавіч зразумеў усю перспектывнасць іхніх далейшых узаемаадносін, тых, што былі за мяжой. Бегаць тайна на спатканні, весці двайное жыццё ён не ўмеў, а кінуць сям'ю — не мог. Іван Іванавіч хацеў быў сказаць, што не пойдзе на чужую кватэру, ды ўжо было позна — яны стаялі ля пад'езда, а на лавачках сядзелі жанчыны і пазіралі на іх з цікавасцю.

Затое, як толькі яны ўвайшлі ў кватэру, Іван Іванавіч без аніякага перадыху загаварыў пра свае супярэчлівыя пачуцці: пра каханне да Тамары Анатольеўны, пра сваю любоў да дзяцей, пра сям'ю, якую не можа разбурыць, нават пра жонку, якую, ён, можа, і не кахае, але з якой пражыў ладны кавалак жыцця.

Тамара Анатольеўна моўчкі і з нейкім самотным спачуваннем слухала яго. Івану Іванавічу здалася, што яна зараз прад'явіць яму нейкае права на яго, і ён спалохаўся, пачаў даводзіць, што ягоны развод мог бы прынесці яму мноства непрыемнасцей. Ён гаварыў і ўсё чакаў, што Тамара Анатольеўна раптам скажа яму: Іван Іванавіч, ідзі прэч! Але яна задумліва маўчала, нібы рашала нешта для сябе.

— Што ж ты маўчыш? — не вытрымаў ён.

— Там, дзе паяўляецца згаізм, няма каханьня, — сказала яна. — А я кахаю цябе, Іван. Вельмі кахаю і таму не пакуты... Сядзь, а я пагляджу на цябе... і разыдземся...

Тады ён нават быў рады, што прыгода кончылася такім чынам. А цяпер не раз ужо думаў, што дарэмна выракаўся свайго шчасця дзеля цяжкага крыжа, які будзе несці да самай магілы.

Думаў і зараз, збіраючыся на рыбалку пад злоснае жончына бразганне на чынным на кухні. Жонка з ім не размаўляла і ўсю сваю злосць выказвала вась такой бразгатнай і грукатам. Маўляў, прагрымі ты са сваёй рыбалкай, каб цябе мае вочы не бачылі!

Рыбак Іван Іванавіч быў ніякі, але рыбацкія прычындалы меў: на дзень нараджэння паднеслі таварышы на двор і задумаўся. Ехаць на раку не было ахвоты. Навошта шукаць адзіноты недзе за трыдзевяць земляў, калі пад бокам мора? Садзіся на электрычку — і праз паўгадзіны на месцы. А калі захочацца адзіноты, дык можна паехаць на востраў, балазе, ёсць дзе ўзяць лодку: кіламетры за два ад мора, у вёсцы, жыві бацька ягонага супрацоўніка, дзядзька Ягор, які ахвотна дасць лодку хоць на месяц.

Дзядзька Ягор быў дома. Іван Іванавіч узяў ключ ад замка, пайшоў на канаву, дзе да бярвяна была прымкнута лодка. За канавай стаяла машына, і нейкі няўдаліца-рыбак закідваў вуды там, дзе рыбы не было і не магло быць. Затое рыбак сядзеў на адмысловым рыбацкім зэдліку, нібы які цар на троне. Ля машыны паходжвала жанчына. Яе постаць падалася Івану Іванавічу знаёмай. І сапраўды, лепей прыгледзеўшыся, Іван Іванавіч пазнаў у жанчыне суседку па пля-

цоўцы Аляўціну Усеваладаўну, жонку прафесара, доктара навук Рамана Сяргеевіча Ляўко-Дальскага. А ў рыбаку на здзілку — самога Рамана Сяргеевіча.

Гадоў дваццаць назад, калі засяляўся дом, дзе яны зераз жыўць, Раман Сяргеевіч быў спартсменам. Ці то барцом, ці то нешта падумаў — Іван Іванавіч у спорце нічога не разумее, не мог адрозніць футбаліста ад валебаліста, а таму і не вельмі цікавіўся спартыўным заняткам суседа. Разы са два яны, што праўда, пабывалі адзін у аднаго ў гасцях, потым узамныя запрашэнні самі па сабе спыніліся. Але, жыўчы на адной пляцоўцы, сустракаліся даволі часта.

Іван Іванавіч заўсёды зайздросціў Ляўко-Дальскаму, бо, у адрозненне ад ягонай жонкі, Аляўціна Усеваладаўна клапацілася аб мужу, як аб малым дзіцяці. Казалі, што гэта яна прымусіла Рамана Сяргеевіча паступіць у аспірантуру, памагала яму рыхтаваць экзамены і ледзь не за яго пісала кандыдацкую і доктарскую дысертацыі. Яна нават ахвяравала сваёй дысертацыяй, абы Раман Сяргеевіч стаў вучоным. Іван Іванавіч пра такія клопаты не мог і марыць.

Сустрэча з суседзямі бясконца засмуціла Івана Іванавіча. Таго і глядзі пачнуць распываць пра дзяцей і жонку. Тады трэба будзе прыкідвацца, гаварыць няпраўду, а ён не ўмеў ні хлусіць, ні прыкідвацца. Або, яшчэ горш, напросяцца ў кампанію — во і адвядзеш душу адзінотай.

Іван Іванавіч зрабіў выгляд, нібы не заўважае Ляўко-Дальскага. Ён непрыкметна дабраўся да лодкі, пакідаў у яе рыбацкія прычандалы, памалу стаў адмыкаць замок.

— Іван Іванавіч, і вы на рыбалку? — пачуў ён здзіўлены голас Аляўціны Усеваладаўны.

Іван Іванавіч распаміўся ў лодцы. Аляўціна Усеваладаўна стаяла на тым баку канавы і неяк вельмі прыхільна ўсміхалася яму. Іван Іванавіч падумаў, што няйначай яна нешта стане прасіць.

— Ды вось, надумаў... Рыбак я, што праўда, пачынаючы... Больш для таго, каб адпачыць, — прамямліў ён.

Да іх ўжо спяшаўся і Раман Сяргеевіч, здаля вітаючы Івана Іванавіча ўзнятымі ўгору рукамі.

— А што, сусед, ці не аб'яднацца нам? — з ходу спытаўся ён. — З лодкі рыбаціць — любата. У адным месцы не бярэцца — перабраўся на другое...

Іван Іванавіч пачуў, як нешта абарвалася ў сярэдзіне. Ён добра разумее, што не зможа адмовіць Раману Сяргеевічу, калі той пачне настойваць, а таму з адчаем асуджанга на смерць пачаў адбівацца:

— Я, разумею, хачу паплысці на востраў. Там зараз бязлюдна. За тыдзень так нагаворышся, што ўласны голас раздражняе...

Іван Іванавіч наўна спадзяваўся, што пасля такой прадмовы Ляўко-Дальскі адступіцца, аж выйшла наадварот: мужаву просьбу падтрымала Аляўціна Усеваладаўна:

— Іван Іванавіч, і я вас прашу, вазьміце з сабой Рамана Сяргеевіча. Яму таксама вельмі патрэбна цішыня. Ён апошнім часам шмат працаваў, аж стаў нервовы, і ўрачы прапісалі яму рыбалку. Ён вам не стане перашкаджаць...

— Слова даю, што буду маўчаць, як рыба, — паабяцаў Раман Сяргеевіч.

І, хоць Івану Іванавічу ўсё роўна не хацелася рыбаць з Раманам Сяргеевічам, ён, прывыкшы да вечнага панукання, не мог ды і не ўмеў адмовіць яму.

Раман Сяргеевіч перанёс у лодку снасці, а Аляўціна Усеваладаўна — кошык з правізіяй.

— Іван Іванавіч, — спытала Аляўціна Усеваладаўна, — а калі вас чакаць з вострава? Калі гадзіны праз дзве, дык я пабуду тут.

— Што вы, што вы? — здзіўўся Іван Іванавіч. — Я еду туды з начоўкай. Толькі заўтра вярнуся... падвечар.

У Івана Іванавіча раптам паявілася надзея пазбавіцца ад Рамана Сяргеевіча.

— Ну, вядома, заўтра, — сказаў Раман Сяргеевіч. — Рыба або падвечар ловіцца, або раніцай...

— Тады, Іван Іванавіч, пачакайце мяне хвіліначку, — сказала Аляўціна Усеваладаўна і пабегла да машыны.

Адуць яна прыцягнула дыванок з задняга сядзення, нейкую коўдру і надуўную падушачку.

— У Рамана Сяргеевіча дужа кволае здароўе, — пачала тлумачыць яна Івану Іванавічу свой клопат аб мужу. — На выгляд дык ён моцны, а ледзь дзе прахопіць скразняком — адразу насмарк, а то і горш — запаленне лёгкіх. Вы ўжо прыгледзьце за ім, каб, барані божа, не клаўся на голую зямлю...

Па шчырасці, дык Івану Іванавічу аж расчуліў такі клопат Аляўціны Усеваладаўны аб Рамане Сяргеевічу. Ягоная жонка і не падумала б прынесці яму хоць бы жмут сена...

На востраве яны разышліся, каб не перашкаджаць адзін аднаму. Раман Сяргеевіч закінуў вуды, сеў на свой адмысловы здзілік і нібы прыкпеў да яго. Іван Іванавіч таксама закінуў вуды, падставіў пад вудзільны рагуліны, каб вуды не зносіла ў мора, а сам лёг на траву, тварам уверх.

Рыба не бралася, і Івану Іванавічу было ў ахвоту ляжаць на выгаралай траве, глядзець у бяздоннае неба, па якім плылі белыя воблакі. Ён неяк неўпрыкмет супакоіўся, забыўся на сямейны разлад. Яму было хораша ляжаць, хораша маўчаць і ні пра што не думаць. Раман Сяргеевіч яму не перашкаджаў. Ён таксама занурўўся ў нейкія думкі, заглябіўся ў нейкія разважання. І гэтая ягоная далікатнасць, гэтая адлучанасць ад усяго на свеце выклікала ў Івана Іванавіча пачуццё замілаванасці і роднасці.

(Працяг на стар. 10).

«СВЯШЧЭННЫ САЮЗ СТВАРЫЦЕ, НАРОДЫ!»

Да двухсотгоддзя з дня нараджэння П'ера Жана БЕРАНЖЭ

19 жніўня 1780 года ў сям'і дробнага парызкага службоўца нарадзіўся П'ер Жан Беранжэ. Яго першым выхавателем быў дзед-кравец, які рана далучыў хлопчыка да працоўнага чыцця. У дзевяцігадовым узросце з даха дома бачыў будучы паэт штурм Бастыліі.

У юнацтве ён быў на розных работах, жыў у жабрацкай мансарда. Песням вучыўся ў народа. Адна з першых сатырычных песень «Кароль Івето» прынесла Беранжэ шырокую вядомасць. У гэтым памфлеце паэт супроцьпастаўляў заваўніцкім паходам і дэспатызму Напалеона добры характар легендарнага караля Івето.

Беранжэ выступаў супраць прыхільнікаў так званай «чыстай лірыкі». «Мае песні — гэта я сам», — пісаў у сваёй аўтабіяграфіі паэт. І ў песнях «Маркіз дэ Караба», «Сенатар», «Добры бог», «Мая маласеніца ў 1829 годзе», «Слімакі» і ў многіх іншых трапіла высмейваў караляў, дварцовых прысешнікаў і тлустых буржуа.

Ідэяй і эмацыянальным адзіствам вызначаюцца яго маршы, лірычныя маналогі, памфлеты, жанравыя малюнкі. Да яго творчатым чужым, гром ударыў. Ён зведаў навалніцу з дзён малых, Народжаны для спеваў баявых, Як буравеснік, ён ляціць да хмары.

І чараўніца песняю жывой Сцішала крык і першы смутак мой. «Ён маладосці зведае ўцехі, На ліры будзе весела іграць, На хату бедняна напоўніць смехам, А сытых ад нудоты ратаваць. Ды што яго раптоўна засмуціла? Знікае ўсё: свабода, славы смак. Нібы крушэнне пацярпеў рыбак І кажа ўсім: быў на краі магільны...» І чараўніца песняю жывой Сцішала крык і першы смутак мой.

І закрываў стары кравец: «Бяда! З-за песень тых нашоша марнавацца? А ці не лепей за іголку ўзяцца, Чым рэхам быць слабым — памерці без сляда!» «Пакінь трывогі! — кажа чараўніца, — Вялікі талент даць вялікі плён — Французам добрым дапаможа ён У змаганні і ў выгнанні не скарыцца!»

Мой мілы дзед збытанжыўся зусім: «Які жа лёс за гэтым дзіцем сочыць?» Адказвала: «Кіёчак мой над ім. Зірні! Ён у карчме — на пабегушках хлопчык. Вось у друкарні ён...

Ты чуеш, гром ударыў. Ён зведаў навалніцу з дзён малых, Народжаны для спеваў баявых, Як буравеснік, ён ляціць да хмары.

І чараўніца песняю жывой Сцішала крык і першы смутак мой. «Ён маладосці зведае ўцехі, На ліры будзе весела іграць, На хату бедняна напоўніць смехам, А сытых ад нудоты ратаваць. Ды што яго раптоўна засмуціла? Знікае ўсё: свабода, славы смак. Нібы крушэнне пацярпеў рыбак І кажа ўсім: быў на краі магільны...» І чараўніца песняю жывой Сцішала крык і першы смутак мой.

І закрываў стары кравец: «Бяда! З-за песень тых нашоша марнавацца? А ці не лепей за іголку ўзяцца, Чым рэхам быць слабым — памерці без сляда!» «Пакінь трывогі! — кажа чараўніца, — Вялікі талент даць вялікі плён — Французам добрым дапаможа ён У змаганні і ў выгнанні не скарыцца!»

Мой мілы дзед збытанжыўся зусім: «Які жа лёс за гэтым дзіцем сочыць?» Адказвала: «Кіёчак мой над ім. Зірні! Ён у карчме — на пабегушках хлопчык. Вось у друкарні ён...

Аб свеце вясны і аб шчасці народы плюць. Шчаслівыя твары — імкненне, запал баявы, Калыша палотнішчы яркія вецер жывы.

Над намі сцягі пунсавеюць, нібыта зара. Сягоння мы з трону навекі спіхнулі цара. І пугы забіты, і жорсткіх тыранаў далоў! Бяспраўя не стала, і цемра не вернецца зноў!

Я зліўся з натоўпам і песню з народам плю, І вольныя песні душы напаяняюць маю. Над намі сцягі — і спывае мінулага цень. Свабоды! Свабоды! Няхай жыць радасны дзень!

1917
Падай руку!
Таварыш, падыдзі! Падай руку мне!

сці звярталіся кампазітары многіх краін. Асабліва вядомымі з'яўляюцца песні на словы Беранжэ «Стары капрал» і «Чарвяк» вялікага рускага кампазітара Даргамыжскага.

Пераемнікамі Беранжэ былі пэты Парызкай камуны Эжэн Пацье, П'ер Дэюпон, Жан Батыст Клеман.

За верш «Свяшчэнны саюз народаў» Маркс назваў Беранжэ «бессмяротным».

Прапануючы чытачам свае новыя пераклады.

Эдзі АГНЯЦВЕТ.

І чараўніца песняю жывой Сцішала крык і першы смутак мой.

Сябры! Я ўчора быў пахілы, змрочны. Але яна з'явілася на мігі! І чараўніца глянула мне ў вочы: «Пялёсткі з ружаў падаюць тваіх... Міраж пустыню можа асвяціць — Так і ўспаміны для старога — дзіва, Цябе слэбры віншуюць з днём шчаслівым і ты ў вянках наступных будзеш жыць».

І чараўніца песняю жывой, Як некалі, прагнала смутак мой.

Да моладзі

Калі вы будзеце дзівіцца З блакіту далечаў марскіх, — Вы пашакуйце, хлопцы, тых, Хто ў моры біўся з навалніцай.

Іх ушануйце! У змаганні Ішлі наперак вятрам. Яны загінулі ў тумане, А бераг паказалі вам.

ПАЭТ, ГРАМАДЗЯНІН, ПАТРЫЁТ

Споўнілася сто гадоў з дня нараджэння заснавальніка башкірскай савецкай літаратуры, класіка башкірскай і татарскай літаратуры, народнага паэта Башкірыі Махмута Гафуры.

Імя М. Гафуры па праву стаіць у адным радзе з імянамі такіх дзеячаў духоўнай культуры братніх народаў, як Тарас Шавукенка і Іван Франко, Янка Купала і Ян Райніс, Абай Кунанбаев і Коста Хетагуров, Габдула Тухай і Канстанцін Іванов.

Песняром дружбы народаў увайшоў у гісторыю шматнацыянальнай сацыялістычнай культуры народны паэт Башкірыі М. Гафуры. 100-годдзе з дня нараджэння выдатнага майстра слова былі прысвечаны ўрачыстасці, якія адбыліся ва Уфе. У іх прынялі ўдзел прадстаўнікі грамадскасці, дзеячы літаратуры і мастацтва з многіх гарадоў.

Землякі беражліва захаваюць памяць аб М. Гафуры. Абноўлены і расшыфраваны экспазіцыі мемарыяльных музеяў ва Уфе і вёсцы Злім-Каранова, выпушчаны новыя зборнікі твораў паэта.

Прывет табе, паверыў я табе! Віншую ад душы цябе таварыш, Свяшчэнны шлях знайшоў ты ў барацьбе!

Руку падай! Ты гэтаю рукою Палацы ўзводзіш і кладзеш вянцы. Падай руку! На ёй сляды работы — Абпалы і балючыя рубцы!

Падай руку! Убачу я мазолі І зразумею, ты зямлю араў. Падай руку! Па ёй я распознаю, Як ворагаў з размаху распазнаю.

Падай жа, дружа, мне руку, з якое Струменілася кроў гарачая, калі Варожыя ты разбіваў цвярдзіні, Ад іх слядоў не знойдзеш на зямлі.

Дазволь паціснуць мне руку святую, Стамлёную ад працы і баёў — Ты ж ёй, рукою, абараняў Царыцын І будучыню адстаіць гатоў.

Падай руку, яна не шкадавала Чужынцаў, што ішлі у родны край. Шурпату руку я пацалую, Як твар сяброў. Падай руку, падай.

1920. Пераклаў Ю. СВІРКА.

Адуць яна прыцягнула дыванок з задняга сядзення, нейкую коўдру і надуўную падушачку.

— У Рамана Сяргеевіча дужа кволае здароўе, — пачала тлумачыць яна Івану Іванавічу свой клопат аб мужу. — На выгляд дык ён моцны, а ледзь дзе прахопіць скразняком — адразу насмарк, а то і горш — запаленне лёгкіх. Вы ўжо прыгледзьце за ім, каб, барані божа, не клаўся на голую зямлю...

Па шчырасці, дык Івану Іванавічу аж расчуліў такі клопат Аляўціны Усеваладаўны аб Рамане Сяргеевічу. Ягоная жонка і не падумала б прынесці яму хоць бы жмут сена...

На востраве яны разышліся, каб не перашкаджаць адзін аднаму. Раман Сяргеевіч закінуў вуды, сеў на свой адмысловы здзілік і нібы прыкпеў да яго. Іван Іванавіч таксама закінуў вуды, падставіў пад вудзільны рагуліны, каб вуды не зносіла ў мора, а сам лёг на траву, тварам уверх.

Рыба не бралася, і Івану Іванавічу было ў ахвоту ляжаць на выгаралай траве, глядзець у бяздоннае неба, па якім плылі белыя воблакі. Ён неяк неўпрыкмет супакоіўся, забыўся на сямейны разлад. Яму было хораша ляжаць, хораша маўчаць і ні пра што не думаць. Раман Сяргеевіч яму не перашкаджаў. Ён таксама занурўўся ў нейкія думкі, заглябіўся ў нейкія разважання. І гэтая ягоная далікатнасць, гэтая адлучанасць ад усяго на свеце выклікала ў Івана Іванавіча пачуццё замілаванасці і роднасці.

(Працяг на стар. 10).

І чараўніца песняю жывой Сцішала крык і першы смутак мой.

Сябры! Я ўчора быў пахілы, змрочны. Але яна з'явілася на мігі! І чараўніца глянула мне ў вочы: «Пялёсткі з ружаў падаюць тваіх... Міраж пустыню можа асвяціць — Так і ўспаміны для старога — дзіва, Цябе слэбры віншуюць з днём шчаслівым і ты ў вянках наступных будзеш жыць».

І чараўніца песняю жывой, Як некалі, прагнала смутак мой.

Да моладзі

Калі вы будзеце дзівіцца З блакіту далечаў марскіх, — Вы пашакуйце, хлопцы, тых, Хто ў моры біўся з навалніцай.

Іх ушануйце! У змаганні Ішлі наперак вятрам. Яны загінулі ў тумане, А бераг паказалі вам.

І чараўніца песняю жывой, Як некалі, прагнала смутак мой.

Да моладзі

Калі вы будзеце дзівіцца З блакіту далечаў марскіх, — Вы пашакуйце, хлопцы, тых, Хто ў моры біўся з навалніцай.

Іх ушануйце! У змаганні Ішлі наперак вятрам. Яны загінулі ў тумане, А бераг паказалі вам.

І чараўніца песняю жывой, Як некалі, прагнала смутак мой.

І чараўніца песняю жывой, Як некалі, прагнала смутак мой.

І чараўніца песняю жывой, Як некалі, прагнала смутак мой.

І чараўніца песняю жывой, Як некалі, прагнала смутак мой.

І чараўніца песняю жывой, Як некалі, прагнала смутак мой.

І чараўніца песняю жывой, Як некалі, прагнала смутак мой.

І чараўніца песняю жывой, Як некалі, прагнала смутак мой.

І чараўніца песняю жывой Сцішала крык і першы смутак мой.

Сябры! Я ўчора быў пахілы, змрочны. Але яна з'явілася на мігі! І чараўніца глянула мне ў вочы: «Пялёсткі з ружаў падаюць тваіх... Міраж пустыню можа асвяціць — Так і ўспаміны для старога — дзіва, Цябе слэбры віншуюць з днём шчаслівым і ты ў вянках наступных будзеш жыць».

І чараўніца песняю жывой, Як некалі, прагнала смутак мой.

Да моладзі

Калі вы будзеце дзівіцца З блакіту далечаў марскіх, — Вы пашакуйце, хлопцы, тых, Хто ў моры біўся з навалніцай.

Іх ушануйце! У змаганні Ішлі наперак вятрам. Яны загінулі ў тумане, А бераг паказалі вам.

І чараўніца песняю жывой, Як некалі, прагнала смутак мой.

Да моладзі

Калі вы будзеце дзівіцца З блакіту далечаў марскіх, — Вы пашакуйце, хлопцы, тых, Хто ў моры біўся з навалніцай.

Іх ушануйце! У змаганні Ішлі наперак вятрам. Яны загінулі ў тумане, А бераг паказалі вам.

І чараўніца песняю жывой, Як некалі, прагнала смутак мой.

І чараўніца песняю жывой, Як некалі, прагнала смутак мой.

І чараўніца песняю жывой, Як некалі, прагнала смутак мой.

І чараўніца песняю жывой, Як некалі, прагнала смутак мой.

І чараўніца песняю жывой, Як некалі, прагнала смутак мой.

І чараўніца песняю жывой, Як некалі, прагнала смутак мой.

І чараўніца песняю жывой, Як некалі, прагнала смутак мой.

Вера Лютэва, выйшла ле кніжніца «Воля к жыццю». З вершамі В. Лютэва выступала і ў мінскіх выданнях пасля таго, як пачала жыць у беларускай сталіцы. Часта твора яе можна было прачытаць у альманаху «Савецкая Отчизна», членам рэдакцыі янога яна была.

Аднак найбольш прыкметны след у творчасці пісьменніцы пакінула апавесць «Зарэво над лесом» (1951), прысвечаная рабочаму класу рэспублікі. Перш чым узяцца за напісанне гэтага твора, В. Лютэва неаднаразова бывала на Мінскім трактарным заводзе, сустракалася з рабочымі, супрацоўніцамі і шматтыражыцы «Трантор», прысутнічала на рабочых сходах...

Для мяне, гэтаксама як і для ўсіх, хто ведаў яе, Вера Лютэва назаўсёды засталася чалавечай з добрым сэрцам, шчодрай душой, пісьменніцай, што унесла свой паслыньны ўклад у развіццё літаратуры.

Яфім САДОУСКІ.

ЧАЛАВЕК З ДОБРЫМ СЭРЦАМ

Да 70-годдзя з дня нараджэння Веры ЛЮТАВАІ

Вера Лютэва пражыла кароткае жыццё — усяго сорок чатыры гады, прытым апошнія два з іх сямка хварала. Аднак ні сама хвароба, ні іншыя жыццёвыя абставіны не змаглі зламаць волі гэтай па-сапраўднаму мужнай і, безумоўна, таленавітай жанчыны. Добрая, шчырая і спагадлівая, яна цяплом сагрывала сэрцы ўсіх, хто працаваў з ёй ці сябраваў, а то і проста сустракаўся.

Памятаю Лютэву яшчэ па тым часе, калі ў Саюзе пісьменнікаў была руская творчая секцыя, у склад якой уваходзілі не толькі пісьменнікі, але і рабочыя, медыкі, ваенныя... Збіраліся мы звычайна ў невялікай зале ранейшага Дома літаратара па вуліцы Энгельса, ці ў чытальнай зале акруговага Дома афіцэраў, абшаркоўвалі свае творы. Душой гэтых гаворак звычайна была Вера Лютэва, якая доўгі час знаходзілася на бібліятэчнай рабоце і ведала, што ў такіх мерапрыемствах галоўнае, як кажуць, узяць ініцыятыву ў свае рукі.

Яна і выступала звычайна першая. Гаварыла горача, з захапленнем, выказваючы тое, што асабліва ўзрадавала і ўсхвалявала яе. Вядома ж, магла і шчыра, па-спраўскаму пакрытыкаваць.

Да яе голасу прыслухоўваліся, асабліва маладыя, хто пачынаў толькі свой шлях у літаратуры. І гэта не выпадкова. В. Лютэва пачала пісаць яшчэ ў трыццатыя гады, ле вершы друкаваліся ў часопісах «Смена», «Огонек», іншых маскоўскіх выданнях, а таксама ў смяленскай перыёдыцы. А ў 1943 годзе ў Яраслаўлі, куды пісьменніца звануравалася са Сма-

рой яе можна было прачытаць у альманаху «Савецкая Отчизна», членам рэдакцыі янога яна была.

Аднак найбольш прыкметны след у творчасці пісьменніцы пакінула апавесць «Зарэво над лесом» (1951), прысвечаная рабочаму класу рэспублікі. Перш чым узяцца за напісанне гэтага твора, В. Лютэва неаднаразова бывала на Мінскім трактарным заводзе, сустракалася з рабочымі, супрацоўніцамі і шматтыражыцы «Трантор», прысутнічала на рабочых

ЯКІЯ ТОЛЬКІ НАЗВЫ НЕ насіў гэты арыгінальны артыстычны калектыў — «дружына Галубка», «беларуская трупа», «перакладны тэатр», пакуль восенню 1924 г. яму не была дадзена афіцыйная назва: «Беларуская дзяржаўная трупа пад кіраўніцтвам Галубка». З таго часу і пачынаюцца самыя яркія старонкі тэатра Уладзіслава Галубка, звязаныя з вандраваннямі па вёсках Беларусі. Акцёр, рэжысёр і драматург, У. Галубок разам са сваімі папалчнікамі даўно быў гатовы даносіць тэатральную культуру да сялян, даўно яго клікала далёкая дарога туды, дзе чакалі тэатр з радасцю, дзе ён быў жыццёва неабходны і найбольш творча эфектыўны.

Не заўсёды падарожжы артыстаў-галубкоўцаў адбываліся на вазках, санях або пешшу, карысталіся яны і чыгункай. Адбывалася ў дарозе шмат цікавых сустрэч і знаёмстваў. Заўважым, што той, хто хоць раз бачыў тэатр Галубка, лічыў сябе на ўсё жыццё прыхільнікам гэтага мастацкага калектыву.

У першыя гады рабіліся аднадзённыя «вылазкі» на вёску з паказам кароткага спектакля і канцэртнай праграмы; з набыццём вопыту сталі наладжвацца больш працяглыя гастролі са спектаклямі «Залёты дзяка», «Суд», «Князь Качаргін», «Праменьчык шчасця», «Культурная цешча», «Фанатык»... Напрыклад, улетку і восенню 1924 г. тэатр Галубка паказваў спектаклі «Ветрагонь», «Бабы-ліхадзейкі» і «Фанатык» у Сenniцы, у саўгасе Міхалева, у Койданаве і Барысаве...

Вось што ўспамінае жыхарка Сenniцы Ядвіга Шымкевіч аб тых паказах: «У Сenniцы ў доме Турчынскага пасля рэвалюцыі была адгароджана частка дома пад клуб, месца на 100—150. Набівалася ж тут удвая больш людзей. Я, напрыклад, хадзіла ў клуб бясплатна, калі там іграў Галубок. Навучыла гэтакім і яшчэ некаторых. Я ім парайла як бядней апрацаваць: Галубок сам загаворваў з танцамі і прасіў, каб прапусцілі. Дзядоў і бабуль ён садзіў на першыя рады. Добры быў гэты чалавек, Галубок, сардэчны. І людзі яго за гэта любілі...»

А пасля выступленняў у Клімавічах і Оршы сам Галубок у справаздачы засведчыў, што «...трупа была спатнана з прыхільнасцю як з боку мясцовай улады, так з боку грамадзянства. А што датычыць

Трупа Уладзіслава Галубка. 20-я гады.

Ручоні і ланцаніткі ВАНДРОВАК

Да 60-годдзя арганізацыі трупы ГАЛУБКА

Воршы, дык было горш». Гэта «горш» заключалася ў тым, што тэатральная Орша, спешчаная вядомымі гастролёрамі і тэатрамі, не вельмі верыла ў тэатр Галубка, і трупа панесла фінансавыя страты (на дарогу назад у Мінск давалася пазычаць грошай у знаёмых).

Аршанскі інцыдэнт навучыў Галубка многаму. Праўда, віну ён ускладаў на чыноўнікаў, якія не забяспечылі тэатр гледачом, але сам задумаўся пра слабую прафесійную падрыхтоўку калектыву. Рэпутацыя тэатра складалася з розных уражанняў аб ім, і трэба дбаць рыхтаваць кожны паказ рэпертуарных твораў.

Крыўдлівае справаздача Галубка аб гастролях у Оршы

не прайшла міма старшні ЦВК БССР А. Чарвякова. Той, каб падтрымаць тэатр, падбадзёрыў артыстаў і не адбіць у іх ахвоту да культурнага абслугоўвання вёскі, на гэтай справаздачы напісаў наступную рэзалюцыю: «Трупе сябра Галубка. Дзякую таварышам за працу; лічу яе вельмі карыснай і патрэбнай. Яна прабівае той мур несвядомасці, які застаўся ад былых царскіх служачых. Але Ваша праца— ёсць праца для сялян і рабочых Беларусі... Чым больш несвядомых і непрыхільных людзей Вы спаткаеце, тым большы павінен быць Ваш націск на несвядомасць і непры-

хільнасць. Работніцка-сялянская Беларусь прынясе Вам за гэта падзяку. ЦВК дэфіцыт Ваш пакрывае і адпускае для трупы адначасова пяцьсот рублёў».

Гэта — адзін з прыкладаў партыйнай і дзяржаўнай падтрымкі асветніцка-культурнай дзейнасці тэатра Галубка.

Затое помнілі галубкоўцы трыумф, з якім прайшлі гастролі ў Слуцку і ў прыгранічнай зоне ў раёне Негарэлага. Паказаны там спектакль «Госць з катаргі» прагучаў на высокім пафасе нянавісці да беларанскіх захопнікаў, пад уладай якіх знаходзілася Заходняя Беларусь. Адбывалася

гэта паездка ў пачатку 1925 г. У лютыя маразы і сцюжы даводзілася ездзіць на сялянскіх санях. Ды ніхто тады не скардзіўся на нязручнасці.

Актрыса Т. Шашалевіч успамінае: «Мы аб'ездзілі ўсю Беларусь. Галубок завозіў нас у такія глухія вёскі, дзе не мелі ўяўлення аб тэатры... Даводзілася ездзіць і зімой. А каб мы не мерзлі, Галубок забяспечыў нас чорнымі кажухамі і валёнкамі. Другі ўдзельнік калектыву М. Грынблат на ўсё жыццё запомніў «...паездку з Негарэлага ва Узду зімою ўночы на развалках, калі паабпал нашага абозу доўга суправаджалі нас дзве гайні ваўкоў, і іх вочы святліліся злавеснымі агеньчыкамі».

Цёплы прыём, абвостранае ўспрыняцце палітычнай сутнасці спектакляў заахвочвалі, і У. Галубок з калегамі стаў частым госцем ва ўсёй заходняй пагранічнай паласе. Пастаноўкі рабілі вялікае ўражанне на мясцовых жыхароў, настройвалі іх на палітычную пільнасць, знаходзілі вялікі рэзананс і па другі бок граніцы. Рознымі шляхамі даходзілі туды весткі аб выступленнях тэатра са спектаклямі на роднай беларускай мове пра народнае жыццё. Дзейнасць такога калектыву была наглядным прыкладам росквіту нацыянальнай культуры савецкай Беларусі.

Цікавае сведчанне аб гэтым і самога кіраўніка калектыву: «Спектанлі ў Дрысе праходзілі блізка ад латвійскай мяжы. Аб прыездзе беларускага тэатра, відаць, даведліся за мяжой. Сяляне, стоячы на тым беразе Дзвіны, з заўдзяццю паглядзелі на артыстаў, якія прымалі ўдзел у масавай святочнай дэманстрацыі». Артыст А. Блажэвіч паведамляе такія звесткі: «Калі ігралі дзе-небудзь на граніцы, то сяляне з таго боку прыходзілі, хацелі бачыць Галубка і трупу. Пагранічнікі дзвалілі ім перайсці праз мяжу. Самі тансама прыходзілі на нашы выступленні. Некаторыя пасля дзікавалі са сцэны. Галубок ніколі не браў з іх грошы».

У Наркамасветы БССР і ў тэатр тады ішлі шматлікія запытанні, асабліва з тых месцаў, дзе павінны былі адбыцца сялянскія з'езды, нарады, камсамольскія канферэнцыі і г. д. Дарэчы, неацэнны ўплыў аказаў гэты тэатр на развіццё і станаўленне мастацкай самадзейнасці рэспублікі. Аматыраў натхняла і наведванне спектакляў трупы Галубка, і шырокае распаўсюджванне драматургіі гэтага аўтара па вёсках, яго асабістая агітацыя і практычная

АДНА ПЛОТАЧКА НА ДВУХ

(Зананчэнне. Пачатак на стар. 8)

Пад самы вечар у Івана Іванавіча на кручок трапіла плотка. Ён доўга, няўмела выцягваў яе, ледзь не ўпусціў, але ўсё ж выкінуў на бераг, а потым пусціў у бляшанку — хай паплавае...

Раман Сяргеевіч не выцерпеў, каб не паглядзець на здабычу. Ён патрымаў плотку ў ручэй і, ужо апусціўшы яе ў бляшанку, спытаў у Івана Іванавіча:

— А што, сусед, адна плотка на двух у нас ёсць, дык ці не час падумаць пра што-небудзь больш істотнае? Мы — людзі не ганарыстыя, а галоўнае, не пражныя, таму і не станем абы-што патрабаваць ад гэтай залатой рыбкі, толькі кавалачак хлеба ды яшчэ крынічнай вадзіцы, каб прагнаць смагу...

Іван Іванавіч адразу ж пагадзіўся. Яны назбіралі ламачча і неўзабаве на востраве запалаў касцёр, а над бярозкамі, што раслі там, забруіўся дымок.

Раман Сяргеевіч дастаў з гаспадарскай сумкі старанна запакаваную ежу, а да яе папаровыя талерачкі і сурвэтчкі. І зноў Іван Іванавіч пазайздросціў Ляўко-Дальскаму. Яму, Івану Іванавічу, хоць бы хлеба кавалак калі загарнулі на дарогу...

Раман Сяргеевіч, аднак, талерачкі і сурвэтчкі пакідаў у касцёр, а ежу расклаў на газеце.

— Ну, што, сусед, — падміргнуўшы Івану Іванавічу, сказаў Раман Сяргеевіч, — мабыць, пазіраеш на мяне ды пасміхаешся, што гаручае забыўся ўзяць? Не, сусед, не забыўся. Гаручае заўсёды ёсць, але не заўсёды ўдаецца яго спажыць. Даводзіцца прымяняць канспірацыю.

Раман Сяргеевіч узяў бутэльку «баржомі», сарваў зубамі каўпачок, а з кішэнкі дастаў кругленькае люстэрка, якое ў ягоных руках раптам ператварылася ў бакальчык грамаў на сто. Наліў у бакальчык «баржомі», падаў Івану Іванавічу.

— За наша разняволенне, — сказаў ён, — каб Аляўціна Усеваладаўна ведала, як мы будзем лавіць рыбу, дык на сто верст аб'ехала б тую канаву, дзе сустралася з табой.

Пад зорным небам, ля вады, пры зыркім полымі кастра ім добра сядзелася, а яшчэ лепей гаварылася. Іван Іванавіч першы пачаў расказваць пра сваю сварку з жонкай, пра згубленыя гады, якіх ужо не вернеш, пра тое, як жонка папіхае ім, робіць усё па-свойму, а калі нешта не выходзіць, вінаваціць яго. Ён гаварыў працула і шчыра, без аніякіх аглядак на тое, варта староньняму чалавеку расказваць пра свой незайздросны лёс, ці не варта. Яму хацелася выгаварыцца, як васемнаццаць гадоў назад перад Тамарай Анатольеўнай. Выгаварыцца, каб пазбавіць сябе ад адчування прэзінжанасці і вінаватасці.

— Вам дык што, — сказаў Іван Іванавіч, — вам на жонку пашанцавала. Аж зайздросна, як яна пра вас клапоціцца. Папярэджвае кожны ваш крок. Стварае вам умовы. Толькі працуйце, займайцеся навукай. І дыванок вам падкінула, і падушчанку, каб, барані божа, не прастудзіліся. Сурвэтчак загарнула, талерачак. Я не кажу ўжо пра адбіўныя... Мяне да слёз кранулі яе клопаты аб вас...

Раман Сяргеевіч скептычна ўсміхнуўся. Узяў бярозавы кій, падварушыў ім касцёр, наліў яшчэ па адным бакальчыку «баржомі».

— Пазайздросціў, выходзіць? — спытаў ён.

— Раман Сяргеевіч, — запярэчыў Іван Іванавіч, — ды на вашу жонку маліцца трэба...

— Вазьмі, сусед, вась гэту палку, — раптам сказаў Раман Сяргеевіч, падаючы Івану Іванавічу кій.

— Ну, і ўзяў, — сказаў Іван Іванавіч, беручы бярозавы кій. — А навошта?..

— Цяпер добра прыгледзься да яе, — параіў Раман Сяргеевіч.

— Прыгледзеўся...

— Ну, і што заўважыў?

— Нічога. Палку заўважыў...

— А што ў яе два канцы, заўважыў?

— Сапраўды, два канцы, — пагадзіўся Іван Іванавіч. — Дык што з таго?

— Цяпер уяві, што адзін канец гэтай палкі адпаліраваны і нават палакіраваны, а другі застаўся такі, як ёсць. Уявіў? Дык вось, адкажы, сусед, хіба табе не ўсё роўна, якім канцом цябе будучы гладзіць — па-

Клуб: эфектыўнасць, якасць

ДАВЕР АЎДЫТОРЫ

«Жыць проста, жыць без захапленняў — нельга!» Так некалі казаў акадэмік Каралёў, і нам, культасветнікам, трэба часта ўспамінаць гэтыя словы. Каму, як не нам, дапамагаць людзям выбіраць сабе ў вольны час заняткі па душы? Адною з найбольш эфектыўных форм у вырашэнні гэтай праблемы з'яўляецца, на наш погляд, арганізацыя аматарскіх аб'яднанняў і клубаў па інтарэсах. Гэта дае магчымасць задаволіць узрастаючыя запатрабаванні многіх катэгорый людзей, садзейнічае іх духоўнаму, культурнаму, прафесійнаму прагрэсу, развіццю творчай і грамадскай актыўнасці.

Пачалі мы чатыры гады назад з арганізацыі клуба маладой сям'і, работа якога насіла пазнавальны характар і накіравана была на маральнае выхаванне маладой сям'і. У яго стварэнні вялікую дапамогу нам аказаў пастаянны савет па ўкараненні ў быт грамадскіх абрадаў і свят, праз яго былі наладжаны і сувязі з Віцебскім Палацам урачыстых абрадаў. Да работы клуба мы прыцягнулі спецыялістаў: педагогаў, сацыёлагаў, медыкаў.

Члены савета, які вызначае асноўныя накірункі ў рабоце клуба маладажонаў, імкнучыся да таго, каб кожнае яго пасяджэнне прыцягнула як мага больш маладых сямейных пар. Пасяджэнні клуба праводзяцца адзін раз у месяц, тэматыка іх самая разнастайная.

Вывучэнне попыту наведвальнікаў клуба маладажонаў адбываецца шляхам анкетавання, ёсць спецыяльна распрацаваны саветам клуба анкеты «Знаёмства» і «Якія мы ў сям'і». Таму пасяджэнні клуба традыцыйна пачынаюцца запавеннем анкет.

У рэспубліканскім аглядзе-конкурсе аматарскіх аб'яднанняў і клубаў па інтарэсах клуб маладой сям'і гарадскога Дома культуры адзначаны дыпламам 1-й ступені. Работа клуба абагульнена абласной камісіяй па ўкараненні ў быт новых савецкіх абрадаў.

Зараз у нашым Доме культуры працуюць 22 клубныя аматарскія аб'яднанні і клубы па інтарэсах, у якіх прымаюць удзел каля 2 тысяч чалавек. Асаблівай папулярнасцю карыстаюцца клуб маладой сям'і, гарадскі студэнцкі клуб, які спалучае ў сваёй рабоце пошук кавы, творчыя накірункі, клуб кнігалюбаў, які носіць пазнавальны, дыскусійны характар; музычны клуб, клуб «Для тых, каму за 30».

Традыцыйнымі масавымі мерапрыемствамі стаў конкурс эстраднай песні і музыкі «Чырвоны гваздзік», якія праводзяцца студэнцкім клубам. Конкурс праведзены ўжо тройчы, у ім прымалі ўдзел гарады, якія саборнічаюць з Віцебскам (Гомель, Магілёў, Смаленск, Пскоў, Каўнас). Конкурс праходзіць, як правіла, у сакавіку-красавіку. Кожны з калектываў прапаноўвае спецыяльна падрыхтаваную тэматычную конкурсную праграму. Завяршаецца такі конкурс заключным канцэртам пераможцаў. Мэта такога мерапрыемства

— эстэтычнае выхаванне моладзі, абмен вопытам, творчы пошук, умацаванне дружбы паміж студэнтамі гарадоў, якія саборнічаюць, музычная прапаганда.

Асноўнай праблемай, якую бачым мы, работнікі культуры, з'яўляецца арганізацыя аўдыторыі. Ні адно аматарскае аб'яднанне або клуб па інтарэсах не былі арганізаваны па ініцыятыве пэўнай катэгорыі людзей, а хацелася б, каб калекцыянеры, аматары тэатра, музыкі, паэзіі, спецыялісты самі звярталіся ў клубныя ўстановы з пытаннямі арганізацыі таго або іншага аматарскага аб'яднання, клуба па інтарэсах.

З асаблівымі цяжкасцямі даводзіцца нам сустракацца пры арганізацыі дыскусійных вечараў. Як зрабіць, каб аўдыторыя не вяла сябе інертна, каб была захоплена прадметам гаворкі? Я шмат думаю пра гэта і прыходжу да вываду, што галоўнае тут, першае, выбраць цікавую і блізкую ўсім тэму дыскусіі і, па-другое, знайсці душэўны кантакт з аўдыторыяй, заваяваць яе давер.

Вось так мы працуем. Упэўнена, што ў іншых гарадах і пасёлках назапашаны свой вопыт культурна-асветнай работы. Адгукніцеся, калегі, давайце абмянемся думкамі.

Нямала робіць студэнцкі клуб па прапагандзе і ўкараненні сярод моладзі высокай танцавальнай культуры. Штогадовы «Вясенні бал» праходзіць у нас як сапраўднае вясенняе свята. У ім прымаюць удзел танцавальныя пары і ансамблі з Ленінграда, Мінска, Калінінграда, Вільнюса, Гомеля, Смаленска, Оршы.

Цікава плануе і праводзіць сваю работу музычны клуб, які аб'ядноўвае аматараў музыкі. Тут адбываюцца сустрэчы з цікавымі творчымі, музычнымі калектывамі горада, кампазітарамі, выканаўцамі. Восенню мінулага года па яго ініцыятыве быў арганізаваны музычны фестываль інструментальнай музыкі «Віцебская восень-79». Па запрашэнні клуба і аргкамітэта фестывалю для ўдзелу ў ім адгукнуліся фальклорныя ансамблі Каўнаса і Вільнюса, камерныя ансамблі Мінска і Смаленска, ансамблі народных інструментаў Пскова і Калінінграда, эстрадна-джазавыя калектывы Таліна і Даўгаўпілса. Найбольш папулярнай формай работы клуба стала дыскатэка. Музыка-пазнаваўчыя вечары мы праводзім штодзень у маладзёжным кафе клуба «Аўрора». Узначальвае кафе-клуб савет з сямі чалавек, у склад якога ўваходзяць прадстаўнікі камсамольскіх арганізацый горада і ГДК. Кафе-клуб мае свой актыў. У яго ліку і пяць вядучых дыскатэкі. Дыскатэка працуе па шасці праграмах.

І ўсё ж такі, аналізуючы работу клубаў па інтарэсах, аматарскіх аб'яднанняў, мы не можам не сказаць пра шэраг праблем, з якімі даводзіцца сутыкацца.

І. КОЗІНА,
дырэктар Віцебскага гарадскога Дома культуры.

Нядаўна на Беларускім тэлебачанні адбылася прэм'ера тэлеспектакля «Сіняя-сіняя...» па матывах аднайменнага апавядання У. Караткевіча. Аўтар сцэнарыя і выканаўца галоўнай ролі — артыст тэатра імя Я. Купалы А. Падабед, рэжысёр Н. Арцімовіч, аператар В. Булдык, мастак А. Шнаева, кампазітар В. Войцін, гукарэжысёр Я. Аверына.

Што варта адзначыць у новай рабоце Беларускага тэлебачання? Перш за ўсё — беражлівыя адносіны да думкі аўтара, да яго мовы. Парадавала тое, з якой аддачай працуюць выканаўцы роляў. Тэлеспектакль падкрэслівае галоўную ідэю апавядання — радзіму

Камера затрымліваецца на твары Петрука. Ён вельмі стомлены. Сумныя вочы гараць дзіўным агнём... На яго плечы выпалі такія нечалавечыя выпрабаванні — лляцца на гарачай «пательні» пустыні, паміраць ад смагі і яшчэ ратаваць маленькую арабскую дзяўчынку — Джамілію. А. Падабед надзяляе свайго героя мужным характарам, падкрэслівае яго нязломную памяць аб далёкай Радзіме. Каварны лёс закінуў яго ў Афрыку, кінуў паміраць разам з дзіцем ад смагі. Здавалася б, што можа тут змяніцца? Усё вырашана — смерць. Аказваецца, чалавек усё можа. Джамілія, якая прымушае Пет-

на. Толькі слёзы коцяцца па шчоках. І яшчэ адзін з галоўных герояў спектакля — музыка. Тонкал, ледзь улоўная, поўная смутку і чакання, і надзеі... Яна — іх настрой, іх думкі, іх галасы. Музыка дапамагае расказаць пра пакуты, няшчэрны боль, пра барацьбу за чалавечнасць, за ўсё чалавечае ў ім. Музыка ўзвышае героя, робіць яго больш блізкім, зразумелым.

Выразны, хваляючы фінал спектакля. Гучыць шырокая мелодыя. Пятрук падымаецца на поўны рост, трымаючы ў руках вінтоўку: «Джамілія думае, што я з'явіўся з казкі... Гэта праўда... Трэба ратаваць казку, пакуль яна казка, а не пустыня...». Пятрук зразумеў, што самае галоўнае ў жыцці — радзіма. Трэба змагацца за яе, біцца нават з самім д'яблам і «памерці на яе зялёных лугах, прыгэжэйшых за ўсё на зямлі...».

Адаючы належнае новай постановцы, хацелася б спыніцца і на тым, што выклікае нараканне. Пасля прагляду «Сіняя-сіняя...» усё ж паўстае пытанне: ці не замала фантазіі, вынаходлівасці ў спектаклі па матывах апавядання Уладзіміра Караткевіча? Дзеянне спектакля спачатку здаецца зцягнутым. Роздумы Асюкевіча ўспрымаюцца як празмерна доўгі ўступ. І пазней нейкія важныя, цікавыя моманты выглядаюць неакрэсленымі альбо зусім прапушченымі, а сцэны, якія паяўляюцца на экране пры ўспамінах галоўнага героя аб радзіме, — адлюстраванне дзяўчыны ў вадзе, рукі, далонь, — выпадаюць з агульнай плыні спектакля, хоць задума іх цікавая. У творы Караткевіча шмат добрых цёплых слоў пра сінюю краіну з яе туманамі, сінімі палямі, вербалазамі на берагах рэк, з вялізнымі раскошнымі ліпамі. Амаль увесь час гэтыя разважаныя галоўнага героя гучаць за кадрам. А камера набліжае яго твар, вочы, паказвае са спіны... І зноў буйны план... Выяўленчы рад падаецца вельмі аднастайным.

Наогул, спектакль «Сіняя-сіняя...» выклікае шмат розных пытанняў, у тым ліку і такіх: як данесці праявіны твор да глядача? Як прымусяць яго думаць, перажываць? Чым урушыць? Гэтыя пытанні павінен задаваць сабе кожны, хто бярыцца ставіць тэлеспектакль. І не толькі задаваць, але і адказаць на іх... Перад самім сабой і перад шматлікімі глядачамі.

Вераніка КОЗЕЛ.

**«...ЯКАЯ ЯНА,
ТВАЯ ЗЯМЛЯ?..»**

**ТЭЛЕСПЕКТАКЛЬ БЕЛАРУСКАГА
ТЭЛЕБАЧАННЯ «СІНЯЯ-СІНЯЯ...».**

нельга пакідаць, трэба ратаваць яе, трэба вяртацца...

Падзеі спектакля «адбыліся» сто гадоў назад. У цітрах пазначана: «Паўночная Сахара, ліпень, 1880 год». Аўтары расказаваюць пра лёс беларускага хлопца Петрука Асюкевіча, удзельніка географічнай экспедыцыі Каміла дэ ла Брысана ў Афрыку. Данладней, сам герой раскажа пра сябе.

Успыхне экран, і ў кадры з'явіцца Пятрук Асюкевіч (Аляксандр Падабед). Спынімся на гэтай рабоце, якая патрабавала ад актёра шмат душэўных і фізічных сіл. Прыгадаем некаторыя сцэны спектакля.

Пустыня... Вакол толькі каменні і трупы забітых. Чуецца толькі «голас» ветру: сухі, шчымлівы. Гэта песня пляскоў.

А. Падабед у ролі Петрука.

З літаратурнай спадчыны

АНТОН БЯЛЕВІЧ

Дваццаты век

Ці пастарэў дваццаты век?
Мо ліхалецці падкасілі?..
Не, ён, як волат-чалавек,
І ў старасці пры добрай сіле!

У горы рос,
У бітвах рос,
Яго душыў жабрацкі голад.
Дваццаты век высока ўзніс
Па-над зямлёю Серп і Молат.

Трымае ён Чырвоны сцяг,
Яму даў волатны крылы;
Да сонца працягзблен шлях —
Такія ў нас разгон і сіла!

Дваццаты век падрас, расце,
Крануўся чуб касмічнай столі —
У весніх зорах і расе
Памаладзёў пры новай долі.

Памыліўся

чорны воран

Воран ворану картава,
Скрыпуча гучае:
— Паглядзі, якая стр-рава
Пад вярбой чакае!

— Павячэр-раем! —
закаркаў

Воран вастраджубы...
— Кыш, старыя недаваркі! —
Хлопец русачубы
Прыпаднўся, на кічак
Абапёрся хлопец.
— Яшчэ танк мой загрузоча,
Па Еўропе скочыць!..

На плячах яго пагоны
Зоркамі зіхцелі.
Як труслівыя вароны,
Вароны ўзляцелі.

Заскрыпелі зноў картава
Над старой вярбою:
— Палацім! Не наша спр-рава.

Вой гатовы к бою...
Ён ад Курска да Берліна
Дагрымеў на танку.
Дачакалася дзяўчына
Веснавога ранку,
Калі пелі на вяселлі:
— Люба, братцы, любал!..
Патупелі, злядашчэлі
У ворану дзубы!

Сакавік

Люты лютае, марозіць,
Заснежаны, беленькі.
Сакавік яшчэ ў абозе —
Затрымаўся ў ельніку.

Гляньце, гляньце! З горкі сані
Самі лёгка коцяцца.

З беларускімі лясамі
Прывітацца хочацца.

А таму ён і гучае
З шэрано марозіка:
— Прывітанне, белы гаю!
Соку дай, бярозанька!

Шэпчуць копкі бярозаў
Тоненька ды ковленька:
— Трэба даць!
Прагнаў марозы,
Нам прынёс ён сонейка.

Чарадзей

Заіру АЗГУРУ

Да зоркі высокай,
Праменных ясных
Ты ўзняўся, як сокал,
За семдзесят год.
Твае ўжо даспелі
Архі ў гаі.
Але не дапелі
Твае салаўі.
Зацэхаюць шчыра
Яны на вярбе.
Буслы ў сумны вырай
Не клічуць цябе.
Шчыруе, працуе
Твой цэх для людзей.
Зязюля кукуе:
— Жыві, чарадзей!..
Ідзе да Заіра
Мой нізкі паклон.
З пашанаю шчырай —
Твой сябра

Антон.

Студзень 1978 г.
Публікацыя А. С. БЯЛЕВІЧ.

ДУЖА БАГАТАЕ НА ЯРКІЯ адкрыцці новых пластоў культурнай спадчыны Беларусі апошняе дзесяцігоддзе. Шматлікія выстаўкі народнага мастацтва і этнаграфіі, плённыя экспедыцыі па выяўленні традыцыйнай народнай архітэктуры і прадметаў побыту, збор лепшых твораў дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва беларусаў правялі амаль усе музеі і навукова-даследчыя ўстановы рэспублікі. Міністэрства культуры БССР арганізавала шэраг семінараў і навуковых канферэнцый, прысвечаных актуальным праблемам развіцця мастацкіх народных рамёстваў, праблеме выкарыстання традыцый беларускага народнага касцюма ў сучаснай сцэнаграфіі. Усё гэта значна павысіла эстэтыку сучаснага народнага касцюма сцэны, узбагаціла выяўленчыя сродкі і прыёмы мастацкай выразнасці мастакоў-прафесіяналаў, паў-

незвычайнага таленту і біяграфіі. Людзьмі, якія стваралі і валодаюць сакрэтамі стварэння гэтых дзівосных па форме і характаву ўбораў; людзьмі, якія яшчэ ў 50-х гадах нашага стагоддзя строіліся ў традыцыйнае адзенне пад час вяселля, радзін ці жалобы, у дзень першага снапа ці ў час, калі выганялі тавар на Юр'еву расу; людзьмі, якія, пакутуючы ў непраходных балотах і гущарах лясоў у час Вялікай Айчыннай, як рэліквію-спадчыну бералі гэтыя скарбы народнага ўмельства, красы.

Канечне, гэтых сустрэч магло б не быць (або быць значна меней), калі б музеі рэспублікі мелі добрыя (я ўжо не кажу поўныя) калекцыі народнага адзення ўсіх этнаграфічных раёнаў. На пачатку намерваліся размакнуцца на вялікую выстаўку, меркавалі прыцяг-

скадак, вытачак, швоў, форм народнага касцюма.

Традыцыйныя комплексы мелі шэраг варыянтаў, якія вызначаліся кроем, вобразна-пластычным і кампазіцыйна-дэкаратыўным вырашэннем. Кожны з іх адпавядаў пэўнаму народнаму строю, характарызаваў мастацкую стылістыку такіх этнаграфічных раёнаў, як: Цэнтральная Беларусь, Прыдняпроўе, Наддзвінне, Панямонне, Усходняе і Заходняе Палессе.

Найбольш багата і разнастайна экспануюцца жаночыя строі Палесся. І гэта зразумела. Славыты на песні, легенды і паданні край да сённяшніх дзён зборю не толькі поўныя характава народныя ўборы, але і захавалі традыцыю апрацаваць у самаробнае, аздобленае вышывкай тасемак і стужак адзенне. Менавіта на Палессі лакалізуецца асабліва сці мастацка-культурных з'яў, невядомых у іншых месцах Беларусі. Глядач заўважыць, што толькі ў маларыцкіх строях Брэстчыны сустракаецца цяжкая (з воўны) спадніца «бурка», якая вызначаецца багатым, дасканала распрацаваным арнамантам і нагадвае традыцыйную панёву з прошвай. Толькі тут яшчэ ў 30-х гадах нашага стагоддзя маладзіцы ўвіваліся акалястымі наміткамі-«платамі», а на вяселлі свахі ўбіраліся ў «рожкі» ці «віткі» — галаўныя ўборы з пукамі пярэста-фарбаванага пер'я. Асабліва сці ў мастацкім афармленні, кроі, спосабе нашэння ў касцюме палешукоў шмат. Напрыклад, маларыцкі строй уразіць велічнасцю і маштабнасцю прапорцый, смелымі кантрастамі арнаментальных матываў на кашулях, фартухах і намітках. У адрозненне ад турава-мазырскага строя, які ўражае буйствам і насычанасцю фарбаў, уборы Маларыцчыны стрыманыя і тонкія па каларыце. Гармонія і прыгажосць касцюма дасягаюцца мяккім гучаннем натуральнага колеру матэрыялу (лён, канопля, воўна), які арганічна спалучаецца з чырвона-карычневай вышывкай горныці ці забалачы (ніткі фабрычнага гатунку, якія майстрыцы дафарбоўваюць у хатніх умовах).

Блізкі тэрытарыяльна, але розны па мастацкім аздабленні кобрынскі строй. Прыбраныя бялюткімі наміткамі жанчыны Кобрыншчыны выглядаюць спакойна і велічна. Дэталёва распрацаваны арнаменты, круглая, нібы дыядэма, кібалка на галаве надае ім характар ма- нументальных скульптур эпохі готыкі. Адзенне спадае доўгімі плаўнымі складкамі, масы і аб'ёмы строга ўраўнаважаны, прапорцыі адпавядаюць класічным канонам. Мадэліроўка формы, з яе тонкай арнаментальнай прапрацоўкай, з падкрэсленнем анатамічнай будовы цела, прымушае думаць пра гэтыя касцюмы як пра помнікі народнага мастацтва эпохі позняй готыкі.

Маларыцкі, кобрынскі і мотальскі строі незвычайна строія і класічна завершаныя. Пашытыя з саматканкі, яны вяртаюць нас да першакрыніцы народнага мастацтва — да хатняй вытворчасці, да таго часу, калі жыццё і мастацтва былі звязаны непарушна, а галоўную ролю ігралі практычныя рэчы. Трэба дадаць, што рыса ўтылітарнасці заключалася таксама і ў самой семантычнасці арнаменту, яго эмацыянальна-псіхалагічнай функцыі. У іх — прывабнасць чысціні і выразнасці мастацкага арыгіналу.

Турава-мазырскі строй вылучаецца яркасцю і буйствам фарб вышывага крыжыкам і гладдзію расліннага арнаменту. Здаецца, усе фарбы і кветкі палескай зямлі сустраліся на белым полі паркалю кашуль і фартушкоў, на блакітным саціне абмаляваных ружовымі кітайкамі спадніц. Гэты строй самы позні з экспануемых на выстаўцы. Ён характарызуе стан нацыянальнага касцюма сучаснасці, прымушае заўважыць, што ў народным асяроддзі яшчэ жыве не толькі неабходнасць у асобных для побыту рэчах, але і ў традыцыйных прыёмах апрацоўкі матэрыялаў. Пры стварэнні гэтых касцюмаў народная майстрыца з вёскі Брэзнікі Жыткавіцкага раёна Соф'я Яўхімаўна Нікановіч правяла невычэрпную вынаходлівасць, разлік і ўменне працаваць з сучаснымі (паркаль, сацін) матэрыяламі. Крой кашуль з гесткай, структура паркалю і саціна арганічна звязаны з прыёмам аздаблення — аплікацыя, вышывка гладдзію і крыжыкам. Пачуццё колеру, рытму, дэкаратыўнасці выдатнае. Дзякуючы гэтым якасцям вясковыя касцюмы не толькі не пярэчаць сучаснаму быту і нашым эстэтычным уяўленням, але і сцвярджаюць агульнасць пошукаў прыгажосці і мэтазгоднасці рэчаў мэталічнага асяроддзя гарадскім і вясковым жыхаром. Сучасны вясковы быт чуйна ўспрымае зменлівы характар га-

Калінкавіцкі строй.

Кобрынскі строй.

Маларыцкі строй.

Убор сваці.

Фота аўтара.

радскіх прамысловых вырабаў, па-свойму інтэрпрэтуе модны крой, аздабленне, спосаб нашэння адзення. Паркалі выціснулі саматканку, але клёкат кроснаў на Палессі не змоўк.

Нязгасная патрэба творчага самавыкажання палескіх стваральніц прываблівае нас. І хоць магічная значымасць геаметрычнага арнаменту, які аздабляе паркалёвыя хусткі, блузы і фартушкі, амаль цалкам згублена, тым не менш сам ён увайшоў у арнаментальна-вобразны лад многіх вырабаў, (Заканчэнне на стар. 14).

Мелодыі Народнага Харацтва

НАТАТКІ З ПЕРШАЙ РЭСПУБЛІКАНСКАЙ ВЫСТАВКІ НАРОДНАГА КАСЦЮМА, ЯКАЯ АДЧЫНЕНА У ЗАЛАХ ДЗЯРЖАўНАГА МУЗЕЯ БССР

пывала на фарміраванне мастацкіх густаў шырокага кола грамадскасці.

І вось новы пласт, новае адкрыццё — выстаўка беларускага народнага адзення канца XIX — сярэдзіны XX стагоддзяў.

Выстаўка, якая ўвачавідкі раскрывае харацтва пластыкі і дэкарацыі народнага строяў, гаворыць пра агромністы мастакоўскі талент беларускіх народных майстрыц (імі, як вядома, была амаль кожная беларуская сялянка), пра глыбокую мудрасць нашага народа ў стварэнні рэчаў рознага прызначэння. Упершыню ў рэспубліцы ініцыятыўна-рупліваму калектыву Дзяржаўнага музея БССР на чале з яго дырэктарам, чужым да народнай творчасці чалавекам І. Загрышавым, удалося зрабіць спробу паказаць грамадскасці вельмі важны ў развіцці сучаснага мадэліравання, сцэнаграфіі, увогуле прафесійнага мастацтва (маем на ўвазе не толькі дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва, але графіку і жывапіс, дзе фальклорная тэматыка ў апошнія гады бурна прагрэсіруе) здабытак народнай культуры. Ювелірна распрацаваны вышывкі кашуль, вытанчаных колеравых рытмаў, тканых андаракаў, панёваў — сапраўдная сімфонія прыроджанага густу і фантазіі гучыць тут.

На выстаўцы ўборы розных этнаграфічных раёнаў Беларусі дакастрычніцкага і савецкага часу, адзенне, у якое строіліся і строяцца на Палессі ў выхадныя дні або ў свята ці пры выкананні пэўнага абраду. Традыцыйнае народнае адзенне паказваецца не асобнымі формамі ці часткамі, а цэлымі закончанымі ансамблямі — касцюмамі, якія навукова строга адпавядаюць пэўнаму рэгіёну, а калі была магчымасць, то адной вёсцы ці пэўнаму чалавеку. Іх дапаўняюць сучасныя касцюмы, распрацаваныя паводле народных традыцый мастакамі-мадэльерамі і сцэнографамі. Асобныя экспанаты — ансамблі ілюструюцца фотаздымкамі, якія паказваюць народных майстрыц, апрацваных у гэтыя ж ансамблі, якія, дарэчы, створаны іх рукамі. Такім чынам арганізатарам выстаўкі і стваральнікам экспазіцыі хацелася паказаць не проста народнае адзенне, як прыклад вышывкі ці ўзорыстага натывання, але як касцюм, прычым не асобна, а ўзаемазвязаным з чалавекам, для якога ён ствараўся. Дакладней, у працэсе яго функцыянавання. Гэта дазволіла багатай распрацаваным вобразна-пластычным і мастацкім бок касцюма, паўней данесці харацтва яго арнаменту і тонкасць каларыту, паводзін чалавека ў святочным убранні, урэшце, паказаць беларускі тыпаж.

Для лепшай арыентацыі ў геаграфіі бытавання таго ці іншага комплексу адзення складзена ілюстраваная карта распаўсюджвання асноўных народнага строяў на тэрыторыі Беларусі.

Шлях да выстаўкі быў доўгі і насычаны цікавымі сустрэчамі не толькі з рукатворнымі ўзорамі народнага мастацтва, але ў першую чаргу з людзьмі

нуць матэрыял усіх абласных і краязнаўчых музеяў рэспублікі. Але, як высветлілася, закончаных камплектаў-ансамбляў у музеях лічаны адзінкі. Галаўных убораў, абутку, шыйных і нагрудных упрыгожанняў амаль няма (маем на ўвазе рэчы, якія б былі падрыхтаваны для экспаніравання, бо, скажам, што такое не завітая намітка? — звычайны ручнік). Тады і было вырашана стварыць выстаўку толькі з фондаў Дзяржаўнага музея БССР. Але закончаных ансамбляў аказалася мала, патрэбны былі экспазіцыі, пошукі, пакупкі. Калектыў музея, у склад якога ўваходзіў і аўтар гэтых радкоў, прыклаў вялікі намаганні, каб адшукаць самае прыгожае і характэрнае для нашага краю, каб выстаўка адкрывалася да XXII Алімпійскіх гульняў, каб замежныя і савецкія турысты маглі пазнаёміцца з рукатворнымі творамі беларускіх народных майстроў.

Народныя касцюмы, якія дэманструюцца на выстаўцы, амаль усе жаночыя і сабраны пераважна ў апошнія два гады. У сучаснай урбанізаванай вёсцы вельмі цяжка адшукаць касцюмы XVII—XIX стагоддзяў, а тым больш поўны ансамбль. У большасці гэта часткі святочнага касцюма пачатку XX стагоддзя, а калі быць дакладным, дык гэта ўборы нашых бабуль часоў іх маладосці. Захаванае жаночага адзення да сённяшніх дзён тоіцца ў сацыяльна-эканамічных і гістарычных умовах развіцця беларускай вёскі, і ў тых абрадах і звычаях, якіх прытрымліваліся і прытрымліваюцца пераважна жанчыны.

Па мажлівасці імкнуліся паказаць асноўныя чатыры комплексы жаночага адзення, якія бытавалі ў XIX і першай палове XX стагоддзяў. Аснову кожнага з іх складала белая лянная кашуля, якая насілася з той ці іншай формай паяснога і плечавога адзення. Паводле таго, з чым насілася кашуля ў летнім убранні, жаночае адзенне можна звесці да чатырох комплексаў: 1) са спадніцай (андарак, палатнянік) і лянным фартухом; 2) са спадніцай (андарак, палатнянік), лянным фартухом і гарсэтам (носіцца самастойна); 3) са спадніцай (сяян, андарак), прышытай да ліфа-гарсэта, ляннага ці паркалёвага фартуха; 4) з панёвай (тыпу плахта ці фартух-запаска), суконным фартухом, гарсэтам і поясам.

Першыя два комплексы асноўныя. Яны вядомы амаль па ўсёй тэрыторыі Беларусі, другі і трэці мелі абмежаванае бытаванне ва ўсходніх раёнах Беларусі, на стыку трох братніх усходнеславянскіх народаў: рускіх, беларусаў і ўкраінцаў. Кожны з комплексаў вышываў шэраг бытавых і мастацка-пластычных асаблівасцей адзення не толькі пэўнага гісторыка-этнаграфічнага рэгіёна, але і ў адпаведнай ступені адлюстроўвае гістарычную эвалюцыю касцюма ад простых, фактычна пазабуйленых крою частак адзення з прамавугольнай, да мудрагелістых, са складанай сістэмай фальбонак,

КНИГАПІС

М. РЫБАКОВ. Тэатр грамадзянскай палемікі. Драматургія Лявона Круччоўскага. На рускай мове. Мінск, Выдавецтва БДУ імя У. І. Леніна, 1979.

У аспекце палемічнага напалу драматургія гэтага выдатнага польскага пісьменніка-наумніка разглядаецца ўпершыню. Аўтар манаграфіі М. Рыбакаў аналізуе змест і ідэйную накіраванасць твораў Л. Круччоўскага ў кантэксце палітычнай барацьбы і ідэалагічных спрэчак паміж прадстаўнікамі розных класаў у літаратуры і мастацтве Польшчы амаль за паўстагоддзе. Звяртаючы ўвагу на майстэрства і адчувальныя мастацкія каштоўнасці п'ес, напісаных драматургам у розныя гады, крытык акцэнтуюе ў іх тыя моманты, што былі прадыктаваны жыццёвым праўдападобствам і грамадскай актуальнасцю. «Герой фатэрланда», «Немцы», «Юліус і Этэль», «Першы дзень свабоды», «Адведкі», «Смерць губернатара» — п'есы, якія не сыходзяць з афіш тэатраў Польскай Народнай Рэспублікі, нашай краіны і краін сацыялістычнай савецкай сям'і. Яны — сведчанні нядаўніх палітычных сутычак і канфліктаў, рэха якіх па-рознаму чуецца і сёння. Марксісцкае разуменне гісторыі і надзвычайнае развіццё грамадства памагае Л. Круччоўскаму даць эмацыянальна яркае вобразнае раскрыццё жыццёвых калізій у часы міру і вайны.

К. ЛЯЖАВА.

ГЭТЫ ГОД ДЛЯ НАШАГА ТЭАТРА — юбілейны. Дваццаць пяць гадоў назад пачалося фарміраванне нашай артыстычнай трупы. Поруч з многімі пытаннямі, якія паўставалі перад стваральнікамі Рэспубліканскага тэатра юнага глядача, рэжысёр Любоў Мазалеўская ўмела адкрывала таленты і папаўняла імі творчы калектыв. Запрашаліся выпускнікі тэатральных навучальных

А. Салынскага). Галоўны рэжысёр нашага тэатра Л. І. Мазалеўская заўважыла яе здольнасці і запрасіла на прафесійную сцэну. Жыццё паказала, што Любоў Іванаўна не памылілася. Спіс роляў, сыграных Г. Раеўскай у тэатры юнага глядача, такі вялікі і разнастайны, што пра яе можна гаварыць як пра сталага майстра.

Што яна за індывідуальнасць? Знешне абаяльная, у-

супольна спасцігала азбуку жыцця і маралі. Гэты працэс актыўнага маральнага ўздзеяння сцэны на ўдзячную залу паказвае, што актёр у дзіцячым тэатры — адначасова і своеасаблівы педагог. Мне здаецца, у гэтым адна з таямніц актёрскага майстэрства, і валодаць ёю дадзена не ўсім. Без ведання дзіцячай псіхалогіі тут нічога не зробіш.

Запомніліся мне Каця ў спектаклі «Над хвалямі Сера-

цэрах», Нінега ў «Зялёнай птушцы», Канвалія ў «Я даганяю лета» В. Пальчынскай, драўлянага хлопчыка з «Прыгод Буратіна», Рэні з «Чырвонага губернатара».

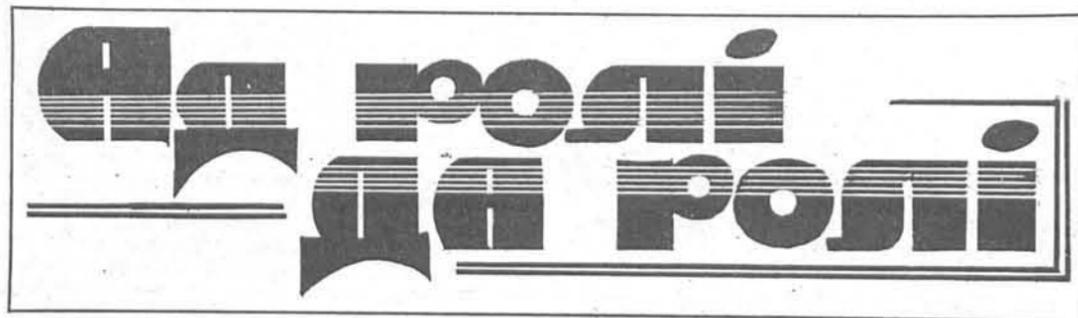
Галіна Раеўская тонка адчувае музыку. Артыстка паяе ў спектаклях, у канцэртах і, пайому, дома, калі застаецца адна. І зноў творчы падыход: рыхтуючыся да кожнага канцэрта ў летніх піянерскіх лагерках, яна абнаўляе свой музычны рэпертуар папулярнымі дзіцячымі мелодыямі, песнямі беларускіх кампазітараў. Музычная рытмізацыя паводзін уласціва і некаторым яе так званым казачным ролям. Гэта і самаўпэўненыя пясчун з прэзінтэйнага палянаўскага Гэлік Пафнулін («Будзьце гатовы, ваша высокасць»), і не па ўзросту дакучліва ў сваіх павучаннях Аніка («Пэпі Доўгаяпанчоха»), і апантаная пачуццём матчынага абавязку Каза («Адчыніце, казляняткі!»), і мудрая злосніца Змяя («На ўсіх адна бяда»), і справядліва-самотніца Рыба («Царэўна-лягушка»).

Тэатр — не толькі сцэна і глядзельная зала. Гэта і ўнутрана насычаная будні вялікага калектыву — з нарадамі, дыспутамі, рэзультывамі, і Г. Раеўская — актыўны і неабходны чалавек у гэтым жыцці. І справа не толькі ў тым, што актрыса можа сказаць сваё прычыповае слова на тым або іншым творчым форуме. Яна са шчаслівай здольнасцю ўмее знаходзіць таварыскія кантакты са сваімі калегамі, з глядачамі, з вучнямі і настаўнікамі, з тымі, хто арганізуе нашы творчыя паездкі.

Працуючы поруч з Г. Раеўскай на працягу многіх гадоў, я, натуральна, бачыла, як складваецца яе нялёгка, але шчаслівае творчы шлях. Галоўнае ў ім — ролі. І я зноў вярнуся да вобраза, які нядаўна стварыла Г. Раеўская. Гэта — цётка Арвіра, у якой артыстка з узрастаннем майстэрствам раскрыла чалавечую дабрату, глыбокі драматызм і пранікнёны лірызм, што робіць вобраз такім хваляючым і паматацка паўнакроўным.

Жадаючы новага творчага плёну маёй даўняй таварышцы па сцэне Г. Раеўскай, я чакаю сустрэч з яе новымі герайнамі.

Рыма МАЛЕНЧАНКА, заслужаная артыстка БССР.

устаноў, удзельнікі мастацкай самадзейнасці. Сёння не ўсе з тых, хто першапачаткова складаў аснову актёрскай трупы, працуюць на сцэне. Ды затое як шануем мы «пачынальнікаў!» Яны і сёння актыўна ўдзельнічаюць у стварэнні спектакляў, гартуючы творчыя якасці, выяўляючы новыя грані таленту. Учарашні хлапчукі і дзяўчынкі, «чырвоныя шапачкі» і «зайчыкі» — сёння на сцэне ўжо «цёткі», «бабулі», «дзядулі». І гэта заканамерна, асабліва ў тэатры юнага глядача.

Пра гэта, у прыватнасці, падумалася мне пад час нашай прэм'еры па п'есе І. Друцэ «Імем зямлі і сонца». Мне і маёй калежанцы Галіне Раеўскай на гэты раз не даручалі ролю адной з вучаніц школы — нам было наканавана стаць цёткай Арвірай. З гэтай нагоды і захачелася падзяліцца роздумам аб тым, як складваецца актёрскі лёс у мастацтве.

Дваццаць гадоў назад на мінскай сцэне адбыўся паказ спектакляў Бабруйскага народнага тэатра, дзе з вялікім поспехам галоўныя ролі іграла самадзейная артыстка Г. Раеўская (Яніну ў «Папараці-кветцы» І. Козела і Нілу Сніжко ў «Бараншчыцы»

трана тэмпераментная, мае выразны голас, ведае жыццё не павярхоўна, а з глыбіні (выступаючы ў народным тэатры, Г. Раеўская працавала на ткацкай фабрыцы). Адной з першых роляў, дзе мы адчулі гэтыя рысы нашага маладога таварыша, была Дуныша ў спектаклі «Чырвоныя чарцяняты» (пастанова Б. Дакутовіча). Відаць тут сказалася тое шчаслівае спалучэнне драматургіі, рэжысуры, ігры актёра і партнёраў, якое заўсёды завяршаецца ўдачай. Гэты персанаж, пазначаны яркацю актёрскай характарыстыкай, быў своеасаблівым творчым падарункам юным мінчанам. І калі глядачы нашага спектакля, цяпер ужо дарослыя — мамы і таты, прыходзячы са сваімі дзецьмі ў тэатр, раскажваюць, што іх першым убачаным спектаклем быў «Чырвоныя чарцяняты» з Г. Раеўскай у галоўнай ролі, — гэта не выпадкова.

Асабіста мне найбольш падабаецца выкананая Г. Раеўскай роля Еніка ў «Казачным доміку». Ад гэтага вобраза зыходзілі цеплыня і духоўнае характаво маленькага хлопчыка, перадавалася разуменне таго, што такое добра і што такое дрэнна. Енік на сцэне і такі ж хлапчук ў зале былі звязаны непарыўнымі ніцямі, яны

бранкі» па п'есе І. Козела і хлопчык Луіс у спектаклі «Хлапчукі з Гаваны». Гэтыя работы сталі адчувальным творчым набывкам у працэсе станаўлення прафесійнага аблічча актрысы, здольнай пераўвасабляцца ў адметныя характары.

Калі на свой першы ўрок пасля рэвалюцыі прыйшлі непісьменныя дзеці, настаўнік запытаў, хто з іх якую адукцыю мае, усе дружна паглядзелі на Луіса.

— Колькі ты класаў скончыў?

Хлапчык, устаўшы з-за парты, адказаў горда і ўзнёсла: — Два! — І пры гэтым глядачы ў зале не маглі ўтрымацца ад смеху, які быў лепшай ацэнкай майстэрства актрысы, што ў маленькім эпізодзе здолела выявіць сутнасць зрухаў у свядомасці абуджаных рэвалюцыйнай людзей і прывабную годнасць хлапчукоўскага характару.

Думаецца, не толькі ўпрыгожылі спіс роляў, сыграных артысткай, але і ўнеслі пэўную адметнасць у жыццё тэатра таленавіта ўвасоблення ёю вобразы ў разнастайным рэпертуары (такія, як Цішка ў п'есе «Свае людзі — памяркуеся», Міледзі ў «Трох мушке-

ларускага святочнага касцюма амаль усіх жаночых строяў. Звычайна як улты, з адрасной баскай, вырашанай у форме брыжоў або кляпачак-клінкоў, гарсэт шчыльна абхопліваў стан, падаўжаў яго, рабіў постаць незвычайна зграбнай і вытанчанай.

Цудоўнымі, амаль закончанымі касцюмамі падаецца неглюбскі строй. Калі ў вобразе цэнтральна-беларускіх і палескіх строяў назіраецца падкрэсленая стройнасць, манументальнасць і жаночасць касцюма, то ў неглюбскім назіраецца статычнасць, нават нейкая жорсткасць форм. Такое эмацыянальнае ўражанне надаюць састаўныя часткі касцюма, крой, каларыт і спосаб нашэння адзення і галаўных убораў. Камплект жаночага адзення неглюбчан складаецца з баваўнянай кашулі, панёвыплахты, суконнага чорнага фартуха, шырокага вязанага пояса, доўгага (чорнага колеру) сацінавага гарсэта. Адзенне дапаўнялася галаўным уборам — хусткай, шыйнымі і нагруднымі ўпрыгожанымі («строчка», «гарлячка») і чорнымі хромавымі ботамі.

У гэтым артыкуле немагчыма ахарактарызаваць усе экспануемыя строі народнага адзення. Кожны з іх па-мастацку адметны і ў той жа час мае шмат чаго агульнага не толькі з агульна-беларускім касцюмам, але і з рускім, украінскім, літоўскім і польскім.

Месца традыцыйнага народнага адзення ў матэрыяльнай і духоўнай культуры

беларусаў агромністае. Сфарміраванае за час доўгіх і складаных працэсаў развіцця культуры народа, яно цесна звязана з гісторыяй і надзвычай яскрава адлюстроўвае яго нацыянальную спецыфіку. Янка Купала слушна называў мову адзеннем народа. Тое ж самае можна сказаць і пра традыцыйнае адзенне. Лічыцца, што пасля мовы народнае адзенне — другая найважнейшая этнічная прыкмета.

Вобразным летпісам жыцця нашых бацькоў можна назваць адзенне, у якім мовай колеру, формы, арнаменту раскрываюцца таямніцы характава народнага мастацтва. З аднаго боку, гэта матэрыяльныя каштоўнасці, створаныя працай чалавека, з другога — гэта творы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, якія эстэтычна ўпрыгожваюць аблічча чалавека. Касцюм беларускіх сялян адпавядаў таму эстэтычнаму ідэалу жаночай прыгажосці, які ўслаўлены пшчотнай мелодыяй народнай песні, чароўнымі гукамі народных інструментаў, пластыкай традыцыйнага танца.

Але, на жаль, сапраўдны збор традыцыйных форм адзення рознага прызначэння і розных сацыяльных груп пачаўся ў нашай рэспубліцы вельмі позна. Многое з таго, чым мог бы ганарыцца наш нашчадак, адышло ў нябыт разам са сваімі стваральнікамі.

У гэтым павінны не толькі мы, але і адвечны звычай нашых бацькоў — хваць нябожчыка ў святочна нашым і

натыканым чырвонымі крыжыкамі, зоркамі і ромбікамі адзенні сваёй работы. Прыгадваецца сустрэча ў в. Морач Клецкага раёна, калі адна з бабуль на маю просьбу прадаць музею нашую самацканую кашулю, адказала: «Хачу, дзетка, каб у адзёжы сваёй работы мяне і пахавалі, бо на тым свеце дзяды не пазнаюць, хто мы».

У гэтых словах — раскрыццё месца і ролі традыцыйнага касцюма ў жыцці чалавека, расшыфроўка арнаменту, шматзначнасць яго функцый.

Выстаўка надзвычай своечасовая і патрэбная, гавораць усе, хто наведваў утульны зальчык музея на вуліцы Карла Маркса. Асабліва прывабіла яна мастакоў, тых, хто працуе над сцэнічным і модным касцюмам. Цікавае да традыцый адзення як да крыніцы мастацкіх ідэй несумненна звязана з ростам культуры, з размахам і ўздымам прамысловай вытворчасці, таму што найважнейшая задача вызначаная праграмай будаўніцтва камунізму ў нашай краіне, — задавальненне ўсёўзрастаючых запатрабаванняў савецкага чалавека, у тым ліку і ў адзенні.

Творчае выкарыстанне народных традыцый можа дапамагчы ў пераадоленні штампаві пры масавай пашывцы адзення, дапамагчы ў стварэнні паўнакроўных вобразаў і форм, што маюць традыцыйна нацыянальныя вытокі і сучаснае гучанне.

Міхась РАМАНЮК.

МЕЛОДЫ НАРОДНАГА ХАРАКТАВА

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 13).

якія ствараюцца на прадпрыемствах лёгкай і мясцовай прамысловасці, на фабрыках сістэмы мастацкай прамысловасці рэспублікі, лабараторыях і дамах мадэлей.

Своеасаблівым адкрыццём у галіне мастацтва касцюма з'яўляецца калінкавіцкі строй. Кашулі з брыжам і скразявымі рукавамі, вышыўка белымі ніткамі па срабрыстым кужалі — адметныя з'явы мастацкага аздаблення. Паверх кашулі ў калінкавіцкім строі аспраналі шыкоўна расшыты суконныя ці аксамітавы гарсэт («каптан») чорнага ці цёмнасіняга колеру. Нібы прамяністымі сонейкамі, утворанымі бліскучымі гузікамі і рознакаляровымі тасемкамі, уславы грудзі жанчын, апранутых у «гузаваныя» гарсэты. Аб'яднанія ў ансамблі з вышыўкай і ўзорным натыканнем кашулі, фартухоў і андаракаў, яны захапляюць яркасцю і святочнасцю. Гарсэт — адна з адметных частак бе-

Крывёю сэрца

Да 70-годдзя з дня нараджэння
Алесь ЖАУРУКА

Алесь Жаўрук пры жыцці ўбачыў дзве свае кніжкі паэзіі: «Ручаіны» (1936) і «Дняпро выходзіць з берагоў» (1938). Разам з сябрам, паэтам Андрэем Ушаковым, ён напісаў і выдаў паэмы для дзяцей «Пра слаўных папаніцаў нашага дзетсада» (1939) і «Пра майго таварыша» (1939). Усе гэтыя кніжкі — а першыя вершы ён пачаў друкаваць яшчэ ў 1926 г. у бабруйскай і магилёўскай газетах, калі яму было шаснаццаць год, — сведчылі, што пасля доўгіх і карпатлівых пошукаў паэт выходзіць на сваю самастойную дарогу. У пасляваенныя гады школьны таварыш Алесь Жаўрук паэт Аляксей Зарыцкі пісаў: «Вельмі характэрнай рысай творчасці Жаўрука з'яўляецца арганічная аптымістычнасць яго твораў. Задорная маладая ўсмішка асвятляе іх». Яго вершы прасякнуты ўзнёслай радасцю жыцця, пафасам маладосці.

У 1938 годзе Алесь Жаўрук канцае літаратурны факультэт Маскоўскага інстытута гісторыі, філасофіі і літаратуры. (Нарадзіўся ён 19 жніўня 1910 года ў горадзе Сянно). Зараз яму 6 толькі пісаць, кахаць, радавацца і сумаваць.

У 1939 годзе, калі пачалася другая сусветная вайна, паэт пачынае працаваць ваенным карэспандэнтам армейскай газеты. У 1941 годзе, у час абароны Масквы, ён піша вершы, якія клічуць салдата ў бой, да перамогі, і друкуе іх у «Комсомольскай правде» за сваім сапраўдным прозвішчам: «Политрук А. Синнікин».

Загінуў ён пад Сталінградам. Адзін з яго баявых таварышаў, які працаваў разам у рэдакцыі газеты славутай 62-й арміі, успамінаў пасля вайны, што Алесь Жаўрук быў вытрыманы і спакойны ў баявой абстаноў-

цы, мог працаваць у складанейшых умовах. У час чарговага налёту фашыскай авіяцыі Жаўрук дыктаваў машыністу тэрміновы матэрыял. Адна з бомб разарвалася побач з памяшканнем рэдакцыі і параніла машыністку. Ён вынес яе з-пад агню і пачаў рабіць перавязку. У гэты час яго цяжка параніла. Калі шпіталь перапраўлялі на баржах, фашысцкія сцяргатнікі пачалі бамбіць караван, хоць ішоў ён пад сцягам Чырвонага Крыжа. Так 23 жніўня 1942 г. загінуў паэт і воін Алесь Жаўрук.

Чорная навала вайны забрала паэта, як забрала і яго сябра Андрэя Ушакова. Але жывуць паэты вершы, паэмы. У 1960 г. выйшла яго кніга «Выбранае». Паасобныя творы ўвайшлі ў калектыўны зборнік «Крывёю сэрца», названы па аднайменнай паэме Жаўрука, можа, яго найлепшым творы, які прысвечаны грамадзянскай вайне ў Іспаніі. Жыве і добрая памяць пра паэта-воіна.

Аляксей ГАРДЗІЦКІ.

У ПАМ'ЯЦІ СТАГОДАДЗЯЎ

У гэтым годзе старажытны Тураў адзначае слаўны юбілей — сваё тысячагоддзе. Усяго два гарады зямлі беларускай старэйшыя за яго — Полацк і Віцебск.

Тураў упершыню ўпамінаецца ў «Повести временных лет» пад 980 годам, калі вялікі князь кіеўскі Уладзімір Святаславіч далучыў яго да свайго ўладання — новай рускай дзяржавы. Да 1157 года Тураў заставаўся ў складзе Кіеўскага княства, а потым — цэнтр княства са сваімі спадчыннымі князямі.

Памяць зямлі тураўскай дасягнула да нас слаўнае імя выдатнага дзеяча старажытна-рускай культуры XII ст. — Кірылы Тураўскага (нарадзіўся каля 1130 г.). У рукапісных «Прологах», а потым і друкаваных (XIII—XVII стст.) аб Кірыле Тураўскім гаворыцца так: «Сей блаженный Кирилл рожден и воспитан в граде Турове. Сын богатых родителей, он не любил однако же богатства и тленной славы мира сего: но паче прилежал учению божественных книг и хорошо навык в божественных писаниях».

Творчая дзейнасць яго праходзіла ў той перыяд, калі на княжым троне з'яўляецца магунты князь — Юрый Яраславіч, унук Святаполка Ізяславіча. У гэты час княства займае выключнае месца ў палітычным і эканамічным жыцці старажытнай Русі, адігрывае значную ролю ў зносінах з заходнімі землямі. Праз Тураў, як вядома, праходзіў старажытны Прыпяцка-Бугскі водны шлях з Грэцыі ў Заходнюю Еўропу, што садзейнічала развіццю горада і яго сувязям з іншымі краінамі.

У юнацкія гады Кірыла Тураўскі многа чытае грэчаскай і візантыйскай літаратуры, сам піша пропаведзі, а затым прымае манашкі сан, каб поўнасьцю прынесці сябе ў ахвяру служэнню хрысціянству. З «Пролога» паэнейшых вы-

данняў аб Кірыле Тураўскім чытаем: «И славен бысть по всей стране той, умолённый от князя и людей града того, он возведен был на стол епископский и поставлен митрополитом града Турову, что близь Киева».

Палітычнае жыццё, міжусобіца, барацьба ідэй — усё гэта хвалявала Кірылу Тураўскага, хвалявала і стымулявала яго да роздому і дзеяння. Карамзін у «Истории государства Российского» (т. III, заўвага 29) адзначае: «Св. Кирилл епископ туровский муж знаменитый ученостью по тогдашнему времени, имел переписку с Андреем Боголюбским и сочинил несколько рассуждений богословских. Мне известно одно из его творений: «Кирилла епископа туровского сказание о черно-ризском чине», найденное мною в харьтинской кормчей книге».

Тыя творы Кірылы Тураўскага, якія захаваліся ў больш позніх спісах (XIII — XVII стст.), уяўляюць сабой каштоўнейшы помнік старажытна-рускай літаратуры. Стагоддзямі яго творы беражліва перапісваліся амаль без перапрацоўкі і скажэння. Яго малітвы і царкоўныя каноны ўзносіліся і пеліся ў цэрквах. Яшчэ су-

часнікі называлі Кірылу Тураўскага «Златоуст паче всех воссиявший нам на Руси». Казанні яго ўключалі ў «Златоуст» і «Торжественник», якія чыталіся на вялікіх святах. Творы Тураўскага ставілі побач з павучэннямі Іаана Златавуста і іншымі слаўнымі літаратурнымі дзеячамі Старажытнай Русі.

Малітвы Кірылы Тураўскага можна сустрэць і ў старажытных малітоўніках, выдадзеных у Вільні ў 1596, 1602, 1635 гадах. У загалюку выдання 1635 года значыцца, што змешчаныя тут малітвы «из друку осмый раз выданы». Менш перавыдаваліся яго «слова» і павучальныя казанні. Адно «слова» змешчана ў «Евангелии толковом» выдання Козьмы Мамоніча ў 1595 годзе. Яго творы выдаваліся потым некалькі разоў у Маскве, Львове, Супраслі.

Апошнія гады свайго жыцця Кірыла Тураўскі дазваў у тураўскай царкве св. Міколы. У адной са сваіх малітваў ён гаворыць: «Молитвы ўмиленья Кирилла мнха недостойного и многогрешна сущего у святого Николы в Турове».

Памёр Кірыла Тураўскі, магчыма, у апошнім дзесяцігоддзі XII ст., 28 красавіка (пад такім днём значыцца памяць яго ў «Прологе» XVI ст.). Мошчы яго, па мясцовым паданні, знаходзіліся на могілніку Барыса-Глебскага епіскапскага манастыра, які ўпамінаецца ў сказанні аб тураўскім мніху Мартыне, сучасніку Кірылы.

Многія стагоддзі аддзяляюць нас ад далёкага і славаўтага земляка, які стаяў ля вытокаў нашай культуры. Засяроджаным, мудрым бацьку мне Кірыла Тураўскі, калі працаваў над яго партрэтамі, які пяпер знаходзіцца ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР. Партрэт гэты — мая маленькая даніна памяці златавуста Кірыла са слаўнага горада Турава.

І. ПРАТАСЕНЯ.

3 АНСАМБЛЯ КУПАЛАЎЦАЎ

Да 70-годдзя з дня нараджэння
заслужанага артыста БССР С. ХАЦКЕВІЧА

Гэтымі днямі грамадскасць павіншавала б яго — малаўнічага на сцэне артыста, стараннага працаўніка, шчырага таварыша — з сямідзесяцігоддзем. Ён быў, умоўна кажучы, з «другога пакалення» артыстаў БДТ-1. І паступаў на сцэну, захоплены і зачараваны мастацтвам п'янераў трупы — У. Крыловіча, Г. Грыгоніса, Б. Платонава, У. Уладзімірскага. Гэта яны сваім творчым прыкладам паклікалі рабочага юнака ў прываблівы і такі складаны свет — у тэатр.

Скончыўшы студыю, Сцяпан Хацкевіч доўгія гады цярпліва, без крыўды і прэтэнзій выконваў у спектаклях ролі эпізодычных, другарадных. Мабыць, гэта наогул вельмі карысна акцёру: «пахадзіць» у партнёрах майстроў. Прыгадаем спектакль «Канстанцін Заслонаў» па п'есе А. Маўзона, дзе ансамбль выканаўцаў роляў быў такі гарманічны і зладжаны, што яго і дасюль называюць узорам артыстычнага суладдзя. Пачынаючы з прэм'еры 9 мая 1947 г., аднаго з аржанскіх чыгуначнікаў, які адразу ж сталі змагацца з ворагам, рабочага Семіяніна даручана было іграць С. Хацкевічу. Ён, здавалася б, адно толькі «анампаніраваў» галоўным выканаўцам Г. Глебава і У. Дзядзюшкі, «падтрымліваў» ат-

дзялёў («Таблетку пад язык» А. Макаёнка, Харытон («Адкуль грэх?..» А. Петрашкевіча), цесць Сабейчына («Стары Новы год» М. Рошчына), Клешч («На дне» М. Горькага), Лявон Зяблік («Раскіданае гняздо» Я. Купалаў)... Нават па гэтым далёка няпоўным і толькі за апошнія гады дзейнасці С. Хацкевіча спісе роляў можна ўбачыць, як смела тэатр давяраў яму адназначна выступленні ў самых розных жанрах. Своеасаблівай вяршыняй творчасці С. Хацкевіча быў трагедыі Лявон Зяблік. Пазбаўлены бытавога этнаграфізму, спектакль купалаўцаў вымагаў ад выканаўцаў дакладнага «саліравання» ў ансамблі выдатных майстроў, сярод якіх партнёрамі С. Хацкевіча былі Л. Рахленка, Р. Кашальнікава, С. Станюта, Г. Аўсянікаў... І ён тактона, адчуваючы меру і абрысы ролі, лідзіраваў тады, калі паводле Я. Купалаў і рэжысёрска-пастаноўчай партытуры спектакля Лявон Зяблік узнімаўся на вяршыні трагедыйнага пачуцця.

Сціплы работнік сцэны, які заслужыў увагу ўдзячнага слова, — такім гэты артыст-купалавец застаецца ў біяграфіі нашага правафланговага тэатра.

К. ЛЯШЧЭНЯ.

Валянцін Андрэевіч ЗУБ

Беларуская літаратура панесла цяжкую страту. 11 жніўня г. г. на 66-м годзе жыцця памёр таленавіты беларускі празаік і драматург, член КПСС Валянцін Андрэевіч Зуб.

В. А. Зуб нарадзіўся 9 студзеня 1915 года ў Мінску ў сям'і рабочага. Скончыўшы Мінскі хіміка-тэхналагічны тэхнікум, працаваў на хлебавадзеве ў горадзе Вялікі Усцюг Архангельскай вобласці, потым інструктарам трэста «Белгалоўлеб».

У 1939 годзе Валянцін Зуб паступіў на сцэнарны факультэт Усесаюзнага дзяржаўнага інстытута кінематографіі. Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, ён служыў у Савецкай Арміі. У 1943 годзе адлічаны з арміі для завяршэння вучобы, а затым працуе на сцэнарнай студыі Камітэта па справах кінематографіі СССР. Пасля вызвалення Савецкай Бела-

русі ад гітлераўскіх захопнікаў В. Зуб аднамадзіроўваецца ў Мінску на кінастудыю «Беларусьфільм». У 1946 годзе яго накіроўваюць у рэдакцыю часопіса «Вожык», дзе ён працуе амаль трыццаць гадоў, з'яўляецца загадчыкам аддзела і членам рэдкалегіі.

Першае апавяданне В. Зуба было надрукавана ў часопісе «Польмя» ў 1938 годзе. Актыўнай літаратурнай працай, як драматург і сатырык, займаецца з пасляваеннага часу.

Шырока вядомыя кнігі В. Зуба для дзяцей «Талмнічы надпіс» і «Як Талік праславіўся». Па п'есах драматурга тэатры нашай рэспублікі і Украіны стварылі хвалюючыя спектаклі «Злавацца не трэба», «Нечаканае знаёмства», «Марат Казей», «Юнацтва рыцара» (пра юнацкія гады Ф. Дзяржынскага), шматлікія самадзейныя калектывы паставілі яго аднаактоўкі. В. Зуб з'яўляецца аўтарам лібрэта оперэты «Тыдзень вечнага наханя» Ю. Семянікі, па яго сцэнарных накіраванні «Беларусьфільм» пастаўлен шэраг навукова-папулярных фільмаў.

Шмат гумарыстычных апавяданняў і фельетонаў В. Зуба змешчана на старонках «Вожыка», іншых выданняў, а таксама выйшла асобнымі зборнікамі. Вострым словам сатырыка ён выкрываў носьбітаў чужой нашога грамадства маралі, дапамагаў справе камуністычнага выхавання працоўных.

В. А. Зуб прымаў актыўны ўдзел у грамадскім жыцці рэспубліканскай пісьменніцкай арганізацыі.

Нас пакінуў таленавіты пісьменнік, прынцыповы камуніст, сардэчны чалавек. Імя Валянціна Андрэевіча Зуба назаўсёды застаецца ў сэрцах усіх, хто ведаў яго і працаваў разам з ім.

САЮЗ ПІСЬМЕННИКАУ БССР.

Саюз пісьменнікаў БССР глыбока смуткуе з прычыны смерці пісьменніка Валянціна ЗУБА і выказвае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

КАШМАР

З раніцы на тоненькай інтымнай ноце спяваў ліпенскі дожджык сваю ненадакучлівую калыханку.

Супрацоўнікі групы ХРАП (ці, можа, якой іншай) Суслікаў Аўдзей Яўсеевіч пасля комплекснага абеду за рубель пятнаццаць капеек глядзеў асалавельмі вачамі на кіраўніка групы Сыча Сымона Сымонавіча, які ўважліва чытаў нейкую важную паперку. Аўдзей Яўсеевіч прыкладваў нечалавечыя намаганні, каб не заснуць, аднак каварны бог Марфей пакрысе скарыў Аўдзю Яўсеевіча, галава яго апусцілася на часопіс з разгаданым красвордам і ён соладка захроп:

Кіраўнік групы Сымон Сымонавіч адраваўся ад важнай паперкі і закрычаў:

— Спаць у рабочы час!!!

Аўдзей Яўсеевіч усхапіўся і вінавата зальпаў вейкамі.

— Які сорам! Я вас пакіну без месячнай прэміі! Не! Я вас, Суслікаў, пазбаўлю месячнай і кварталнай прэміі плюс трынаццаці зарплат. Заўтра прашу паказаць справаздачу аб вашай рабоце за месяц.

І вось тут узмакрэлы Аўдзей Яўсеевіч прагнуўся.

Дождж скончыўся. Сонечны зайчык лізаў лысіну Сымона Сымонавіча, які спакойна спаў на пульхай папцы для папер.

«Прысніцца ж такое», — падумаў Суслікаў, глытнуў вады і крыху супакойўся.

Віктар ШАУЧЭНКА.

Валянцін ЛАГОДА

РАМАН І ЧЫТАЧ

Жартаўлівая варыяцыя верша Роберта Бёрнса «Фіндлей»

— Хто стукаецца ў позы час?
«Адрыў, то я — чытач!»
— Усе ўжо спяць даўно у нас!
«Ну й што!» — сказаў чытач.

— Чаго прыйшоў ты уначы?
«Прышоў!» — сказаў чытач.
— Дык не прасіся, лепш маўчы!
«Прабач!» — сказаў чытач.

— Цябе пусці адно сюды...
«Пусці!» — сказаў чытач.
— Не абярэшыся ад бяды!
«Амалы!» — сказаў чытач.

— Надоўга мой прагоніш сон...
«Хіба?» — спытаў чытач.
— Данораў ты прыпёр вагон...
«Ну так!» — сказаў чытач.
— Што схематызмам я грашу...

«Ага!» — сказаў чытач.
— Што я занудліва пішу...
«Ужо ж», — сказаў чытач.

— Зноў будзеш бэсціць за раман?
«Які?» — спытаў чытач.
— Ды за апошні «Збан і план».
«Лухта!» — сказаў чытач.

— Ці прачытаў ты хоць яго?
«Не, задрамаў, прабач.
От, з КАРАЛЕВАЮ МАРГО
Усю ноч правёў, як бач».

— Макулатуру, пэўна, здаў?
«Даўно!» — сказаў чытач.
— І мой раман туды папаў?
«Аж тры!» — сказаў чытач.

Пераклаў з украінскай Язэп ТАЧЫЛА.

І Р А Н І З М Ы

Быць маладым з кожным днём становіцца цяжэй.

● Пара б стварыць кінатэатр непаўторнага фільма.

● Не ўсё тое дарагое, за што плацяць вялікія грошы.

● Можна быць маладым усё жыццё, налі не глядзець у люстэрка.

Ю. РЫБНИКАУ.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

— Чалавеча, грыбы забыў...

Мал. М. ФРАЛОВА.

«ПЕРАКЛАДЧЫК»

Зрабіў ён перакладаў стог, перакладаў, як толькі мог. І кожны новы пераклад Рабіў на невядомы лад — Па-свойму рытм у верхы кроіў, Рабіў у рыфмах перабой. Губляўся змест. Нібы знарок. Ён сэнс у творы ператоўк. З нуды чытач часамі сох, Бо зразумець той твор не мог. Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

ШТО НАПІСАНА ПЯРОМ...

У грамадзяніна Баева сапраўды ёсць карова і знаходзіцца яна ў стадзе прыватных асоб на агульных асновах. (З юрыдычнага дакумента).
Прашу высветліць, па чый віне тры месяцы марынаваліся мае штаны. (Са скаргі).
Рабочыя т.т. Гук і Костка мелі гонар наведць сход нападлітку. (З заметкі).
Школьнікі сабіраюць металалом, макулатуру, робяць скрынкі для шэфаў. (З пісьма ў рэдакцыю).
Сабраў А. ЛЕШЧАНКА.

Георгій ЮРЧАНКА

ДАКЛАДНАСЦЬ ПЛАНАВАННЯ

Паводле Івана Стадольніка.

Ад самай поўначы штось тамлівае, глухое, назольнае бадзьяла Явулу, не давала заснуць. Здаецца, усё спарадываў, аж уходаўся: прывёз балотнага сосніку, зганяў на пасту, панарміў ешкага парсюна, наогул, без работы не зводзіўся. А вось жа рупіла энза ўстыр, хоць не гаварыла радзіва, не свяціліся вошны і пень не нукарэкаў. Дугала ў галаве нейкая думка спрама і паабоч, ні з таго ні з сляго ўзбег рупескі і не даваў супакойніцы.

І раптам як знікавеў: цюкнула ў памяці даўнішняя. Гэта ж ён яшчэ пазаўчора разрахаваў раскідаць старую прылепістую хату.

Больш не ляжалася. Явул устаў і пачаў з рупескам адзтвацца: улез у нагавіцы, усунуў на ногі стаптаня боты, апрагнуў фуфайку, падперазаўся моцнай дзгэй і пачаў тунькацца з кута ў кут. Разбураць старое жытло вялікай пільніцы не было, але хай не мазоліць вочы.

— Знацца, так, — пачаў складвацца стройны план. — Сягоннейка палезу. Вазьму калун. Уручка затну за дзгэй і з жалівым пацучцём уключу ў старое прыстанішча. Хата дыхне халадом старасвеччыны. Запагледваю па баках. Верткія зрэнкі-свядзёлкі прымецяць на

верхняй шыбе акна муху. Водзена ты! Шапкаў б'ю насякомае і вынідаю праз дзірку ў шыбе. Рашуча выходжу на панадворак і па вуглу шкравяюся на страху. Стары вугал можа хруснуць. Знячэўлюся, але ўчплюся за перанавіцу. Лучу момант. Саматуліва закіну ногі наверх. Знадворку салом будзе як труха. Паездзішы па вільчану, перасяну прывязкі і ўбачу, што на паплёце салом жаўце, нібы толькі з поля. Раз за разам сапхну салому, ад яе падымецца густы шэры пыл. Паадрываю і пакідаю паплёт. Учую, як глуха чыткаюцца латы. Паспрабую ўзарваць колыкі дошак са столі. Яны будучь упарціцца. Прыйдзецца браць на пуп. Асабліва занаравіцца дошка над сталом. Праз дзірку сплуснуся ў сярэдзіну, стану адною нагою на стол. Знізу будзе прыгожа глядзецца номін. На стале застануцца плятокіны ад бо-таў.

Сцюцюрніца на ляхах івантуха, але не зрушыцца, хоць яе абсыпле мяліне. Давядзецца разам з кошыкам перанесці ў хлявчук.

Стану на вугал і, да ламоты напружыўшыся, пачну скідаць бёрны. Хоць і замала сілы, але раскідаю і па тым таго.

Паточанае шашалем бярвенне будзе глуха войкаць. З некаторых вываліцца і сам шашаль. Неўзабаве выйдзе старая. Павохнае, паспачувае, пачне ўшчуваць, што рана падняўся. А затым пойдзе рыхтаваць сніданак.

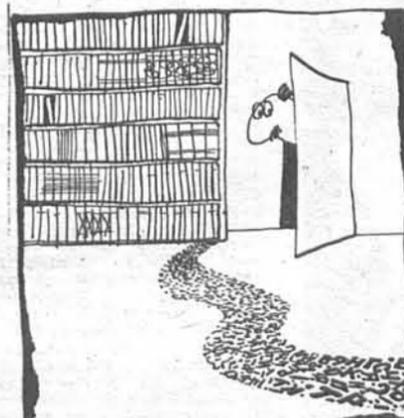
Калі добра ўпарадуюся, зноў выглыне старая. Вынесе кубак вады.

— Явулачка, — скажа, — хай яе, ходам снедаць. Хай.

Не спяшаючыся, абаб'ю пыл. Памыюся.

А потым будзем сядзець удвох за сталом. Старая, каб падірэсліць урачыстасць моманту, прынесе запаленую бутэльку з вадкасцю, празрыстай, як сляза...

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Мал. А. ЛЯЗНЕВІЧА.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэляў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 АТ 17253

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела грамадска-палітычнага жыцця — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем і масвай работы — 33-22-04, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСІПЕНКА, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Юлія ЧУРКО.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.